

**De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de
rechtshulp?**

Meesterproef van de opleiding

‘Master in de rechten’

Module: Rechtshandhaving

Melissa Cybulski

Promotor Prof. Dr. Hubeau B.

Assessor: Kristina Mercelis

Inhoudsopgave

Voorwoord

Inleiding.....	1
Hoofdstuk 1: Begrippenkader.....	3
1. Gerechtskosten.....	3
2. Kosten van verdediging.....	3
3. Rechtsplegingsvergoeding.....	3
4. Rechtsbijstand.....	4
Hoofdstuk 2: Een overzicht van de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging.....	5
1. Situering in wettelijk perspectief.....	5
2. De evolutie en de gemeenrechtelijke toestand van de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging.....	5
2.1 De periode tot 1 oktober 1985	6
2.1.1 Rechtspraak.....	6
2.1.2 Verboden verhogingsbedingen.....	7
2.1.3 Het Gerechtelijk Wetboek.....	7
2.2 De periode vanaf 1 oktober 1985.....	8
2.2.1 Vonnis van 1 oktober 1985.....	8
2.2.2 Het arrest van 28 februari 2002.....	9
2.3 De wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties.....	10
2.4 De verhaalbaarheid en de contractuele aansprakelijkheid.....	11
2.4.1 De arresten van 28 april 1986 en 9 mei 1986.....	11
2.4.2 Het arrest van 2 september 2004 ('het septemberarrest')	12
2.4.2.1 De feiten.....	12
2.4.2.2 In rechte.....	13
2.5 De strekking en situatie na het septemberarrest.....	14
2.6 Begroting van de verhaalbare kosten: concreet of ex aequo et bono.....	15
2.6.1 Criteria begroting	15
2.6.1.1 Basisregel: artikel 459 Ger. W.	15
2.6.1.2 Forfaitaire begroting.....	15
2.6.1.3 Bewijslevering kosten.....	16
Hoofdstuk 3: De wet van 21 april 2007.....	17
1. Juridische grondslag.....	17
1.1 Reparatiwewet van 22 december 2008.....	18
1.2 De Wet van 21 februari 2010.....	18
1.3 Actuele toepassing.....	19

1.4 Berekening bedrag van de RPV.....	20
1.4.1 KB 26 oktober 2007.....	20
1.4.2 Aanpassingen aan het bedrag van de RPV.....	22
1.4.2.1 De financiële draagkracht van de verliezende partij.....	22
1.4.2.2 De complexiteit van de zaak.....	23
1.4.2.3 Het kennelijk onredelijk karakter van de situatie.....	23
1.4.2.4 Contractueel bepaalde vergoedingen voor de in het gelijk gestelde partij.....	23
1.4.3 Rechtsplegingvergoeding en tweedelijnsbijstand.....	23
1.5 Toepassingsgebied RPV in verscheidene rechtstakken.....	24
Hoofdstuk 4: Rechtshulp.....	26
1. Het begrip “Rechtshulp”	26
2. Structuur rechtshulp.....	27
2.1 Twee soorten rechtsbijstand.....	28
2.1.1 Eerstelijnsbijstand.....	28
2.1.2 Tweedelijnsbijstand.....	29
2.2 Rechtsbijstand.....	29
3. Voor wie?	30
Hoofdstuk 5: Een toegankelijker gerecht?	31
1. Rechtshulp en toegang tot de rechter.....	32
1.1 Drempels.....	32
1.2 Waaraan dient rechtshulp te voldoen?	34
1.3 Rechtshulp en Galanter.....	36
1.3.1 ‘One-shotter’ en ‘repeat-player’.....	36
1.3.2 Hervormingsstrategieën.....	37
1.3.2.1 Regelverandering.....	37
1.3.2.2 Uitbreiding van institutionele voorzieningen.	37
1.3.2.3 Verhoging van de organisatiegraad van have-nots partijen.....	38
1.3.2.4 Uitbreiding van de juridische dienstverlening (Improvement of legal services in quantity and quality).....	38
1.4 Toepassing op de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging.....	39
1.5 Meer toegankelijkheid tot het gerecht bereikt?	39
1.6 Discussies over de Wet Verhaalbaarheid.....	45

1.7 Mogelijke oplossingen.....	46
1.8 Justitie in cijfers.....	48
1.8.1 Het aantal zaken.....	48
1.8.2 Financiering.....	48
1.9 Besluit.....	49
Bibliografie.....	52
Bijlagen.....	62

Voorwoord

Tijdens de totstandkoming van deze meesterproef heb ik het genoegen gehad begeleid te worden door Prof. dhr. Bernard Hubeau. Ik wens hem als mijn promotor een dankwoord te richten voor de hulp, ondersteuning en opbouwende kritiek die hij mij gaf bij het gehele proces van deze meesterproef. Ook voor zijn bereidwilligheid bij het beantwoorden van mijn vragen en zijn professionele begeleiding ben ik hem dankbaar. Hij heeft de inhoud van mijn meesterproef alleen maar positief beïnvloed.

Verder wil ik een woord van dank richten aan mijn ouders, die mij de mogelijkheid gaven om deze studies aan te vatten, aan mijn schoonzus, broer en vriend waarvan de steun een grote waarde was bij het maken van deze meesterproef. Dankzij hun zorg, raad en vertrouwen in mijn capaciteiten werd ik ertoe gebracht deze meesterproef tot een goed einde te brengen.

Inleiding

De reden waarom ik het onderwerp van deze thesis koos, is omdat de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging een actueel en uitdagend thema is. In onze samenleving komt iedereen wel eens terecht in een conflictsituatie. Wanneer deze conflicten verergeren, worden deze vaak voor een rechtbank uitgevochten. Hierbij kunnen de kosten, naar aanleiding van een proces, al snel oplopen waardoor velen zich laten afschrikken een proces te voeren en het gerecht voor de gewone man vaak ontoegankelijk wordt.

Ter situering van het onderwerp van mijn meesterproef, een korte schets van de huidige problematiek.

Recent wees een grootschalig onderzoek uit dat burgers het te duur vinden om hun rechten af te dwingen voor een rechtbank.¹ De honoraria van de advocaten staat daarbij centraal. Vanuit de vraagstelling van deze meesterproef blijkt al dat er onzekerheid bestaat ten aanzien van de gelijke toegang tot het recht voor iedereen. Een tal van drempels bevinden zich op de weg naar het gerecht.

Onder het eerste hoofdstuk worden centrale begrippen doorheen deze meesterproef uitgelegd omdat een goed begrip van deze termen noodzakelijk is om verder verloop te begrijpen.

In hoofdstuk twee bekijken we de historiek achter de verhaalbaarheid van advocatenhonoraria waarbij we chronologisch bij belangrijke wetten en rechtspraak stilstaan. Essentieel daarbij is het septemberarrest, die de discussie over de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging heeft doen losbarsten, en de Wet Verhaalbaarheid. Ook de rechtshulp komt uitvoerig aan bod. Een beschrijving van beide systemen is dan ook wat u in de hoofdstukken 2 t.e.m. 4 zal lezen.

In hoofdstuk 4 worden ook de drempels, in het bijzonder de financiële drempel, besproken die een ongelijke toegang tot het gerecht veroorzaken tussen verschillende soorten partijen. Er wordt gekeken naar de verhouding tussen armere en rijkere procespartijen omdat het vaak zo is dat rijkere partijen meer kans maken om een proces te winnen omdat zij beschikken over de betere middelen. De vraag rijst of er sinds de verhaalbaarheidsregeling dan wel gelijkheid bestaat tussen de procespartijen ten aanzien van de toegang tot de rechter. De ideeën van

¹ X, *Justitie in vraag gesteld. Een kwalitatieve benadering vertrekkende vanuit de "justitie-barometer"*, Gent, Academia Press, 2005, 95-96, 105-106, 142, 196-170, 173-174, 198-201, 236-237, 245-246, 269-275, 297, 302-303, 310, 312, 318.

socioloog Galanter worden daarbij getoetst.

Het laatste hoofdstuk sluit dan ook af met een vaststelling in hoeverre de wapenongelijkheid tussen procespartijen hersteld werd door voorafgaande initiatieven en de drempels verlaagd. Is de toegang tot het gerecht verbeterd door de Wet Verhaalbaarheid? Lost het de financiële drempel op? Lost huidige regeling van de rechtshulp iets op?

Tot slot krijgen we een analyse van de statistieken van de Federale Overheidsdienst Financiën die ons bijleert hoe de financiële drempel door rechtzoekenden effectief wordt ervaren en of de vrees voor een verhoogde financiële drempel n.a.v. de Wet Verhaalbaarheid terecht is. Er wordt afgesloten met een besluit waarin de belangrijkste elementen van deze meesterproef worden vermeld samen met mijn opinie en voorstel naar de toekomst toe.

Hoofdstuk 1: Begrippenkader

1. Gerechtskosten

De gerechtskosten zijn naast de verdedigingskosten een deel van de kosten die een gerechtelijke procedure met zich meebrengt. De wettelijke grondslag is gelegen in artikel 1017-1024 Ger. W. (“Titel IV. Uitgaven en kosten”) waarbij in de regel ieder eindvonnis de in het ongelijk gestelde partij in de gerechtskosten verwijst. Wat die kosten omvatten wordt bepaald in artikel 1018 Ger. W. Er is geen enkele bepaling in het Gerechtelijk wetboek die verband houdt met het bedrag van onkosten en honoraria dat een partij aan zijn advocaat verschuldigd is. Geen enkele bepaling voorziet dus dat de rechter de sommen, die de in het gelijkgestelde partij verschuldigd is aan zijn advocaat, ten laste kan leggen van de in het ongelijk gestelde partij. Het onderscheid dat gemaakt wordt in burgerlijke zaken tussen enerzijds de rechtsplegingvergoeding en uitgavevergoedingen als gerechtskosten en anderzijds de kosten- en ereloonstaat van de advocaat als verdedigingskost, is kunstmatig en steriel. De wettelijke regel leidt tot de regel dat de partij die in het gelijk gesteld werd minstens een deel van haar advocatenkosten kan recupereren in de vorm van een gerechtskost.

2

2. Kosten van verdediging

Zijn naast de gerechtskosten een vorm van kosten die het voeren van een proces met zich meebrengt. Het omvat enerzijds de kosten van een procespartij voor het nemen van een advocaat. En anderzijds voor het nemen van een technische raadgever waarmee ook wordt bedoeld de technische bijstand van een procespartij bij een door de rechter bevolen deskundigenonderzoek.³

3. Rechtsplegingvergoeding

De rechtsplegingsvergoeding (*hierna*: RPV) is een forfaitaire tegemoetkoming in een deel van de kosten en erelonen van de advocaat van de in het gelijk gestelde partij door de verliezende partij. De wettelijke bedragen van de RPV vindt men terug in artikel 1022 Ger. W. en wordt

² M.E. STORME, “De wet van 2 augustus 2002 inzake betalingsachterstand en de discriminatie inzake de verhaalbaarheid van advocatenkosten”, *TPR* 2003, (1077) 1080.

³ Art. 440 en art. 728 Ger.W; Het verwondert dat deze twee ‘soorten’ kosten samen genomen worden aangezien de verdediging door een advocaat moeilijk te vergelijken is met de taak van de technische raadsman in diezelfde procedure. Ook omdat in bepaalde gevallen de partijen hun verdediging kunnen toevertrouwen aan een andere persoon dan een advocaat.

toegekend als invorderbare kost⁴, wegens de uitvoering van bepaalde materiele akten door de advocaat⁵. De RPV is enkel verschuldigd wanneer een rechtzoekende zich laat bijstaan door een advocaat. Ook al is de ratio legis in principe dat deze RPV de partij moet toe laten het honorarium van haar advocaat te kunnen betalen, is iedereen het erover eens dat deze vergoeding niet overeenstemt met het honorarium dat aan de advocaat betaald dient te worden.⁶

4. Rechtsbijstand

Artikelen 664-699 Ger. W. voorzien in de mogelijkheid om een onvermogen⁷ geheel of deels te ontslaan van de betaling van de zegel-, registratie-, griffie- en uitgifterechten en van andere kosten die de rechtspleging met zich meebrengt. Het verschaft aan de betrokkene kosteloos de interventie van openbare en ministeriële ambtenaren.⁸ Ook de verweerder heeft de mogelijkheid om rechtsbijstand te verzoeken.⁹ Rechtsbijstand is geen kosteloze rechtspleging maar een voorschieten van de gerechtskosten.¹⁰ De bijstand wordt slechts toegekend voor een bepaalde procedure¹¹. Het verkrijgen van het voordeel van rechtsbijstand is daarnaast afhankelijk van drie voorwaarden.¹² Rechtsbijstand gaat net iets verder dan procesbijstand alleen en wordt verder nog besproken.

⁴ De RPV behoort volgens art. 1018, 6° Ger.W. tot de “kosten” in een procedure.

⁵ Bv. aanmaning, redactie dagvaarding en conclusie, en pleidooi.

⁶ H. LAMON, “Erelonen van advocaten: hoever geraken we met de billijke gematigdheid?”, *Ad Rem* 2003, nr. 1, (11) 16.

⁷ Art. 667-668 Ger.W.

⁸ Art. 664 Ger.W.

⁹ Art. 674 Ger.W.

¹⁰ Art. 692 Ger.W.; P. VAN CAENEGEM, “Art. 692-693 Ger. W.” in *Comm. Ger.* 2004, nr. 1.

¹¹ Art. 665 Ger.W. geeft op limitatieve wijze aan voor welke procedures rechtsbijstand kan gevraagd worden.

¹² Art. 667 Ger.W.

Hoofdstuk 2: Een overzicht van de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging

1. Situering in wettelijk perspectief

De materie van de kosten en uitgaven tijdens een gerechtelijke procedure wordt behandeld in de artikelen 1017 tot 1024 Ger. W.¹³ De niet-limitatieve opsomming van de invorderbare kosten in artikel 1018 Ger. W. omvatten geen honoraria van advocaten¹⁴. Artikel 1018 Ger. W. betreft enkel kosten die werden gemaakt wegens het verrichten van bepaalde materiële akten waarvan het tarief verder is uitgewerkt in het KB van 30 november 1970 tot vaststelling van het tarief van de invorderbare kosten bedoeld in artikel 1022 Ger. W. Daarnaast was ons gerechtelijk recht onbekend met het systeem van “fee shifting”, waarbij de advocatenkosten van de winnende partij door de verliezende partij worden gedragen. Hoewel volgens sommige dit ook de wil van de wetgever zou zijn geweest¹⁵, wordt het principe van de niet-verhaalbaarheid van advocatenkosten in vraag gesteld.¹⁶ Die vraagstelling kwam er naar aanleiding van het Cassatiearrest van 28 februari 2002 en van 2 september 2004. Ook de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties heeft doen vermoeden dat de niet-verhaalbaarheid van de advocatenkosten op zijn grondvesten daverde.¹⁷ Enerzijds is het honorarium van een advocaat niet opgenomen als gerechtskost in het Gerechtelijk Wetboek, anderzijds geeft een RPV evenmin voldoening. Levert de rechtspraak misschien wel een voedingsbodem voor het principe van de verhaalbaarheid van advocatenhonoraria? Om een duidelijk overzicht te krijgen over de verhaalbaarheid van de verdedigingskosten, gaan we aan de hand van wetgeving en rechtspraak de evolutie bekijken.

2. De evolutie en de gemeenrechtelijke toestand van de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging.

De kosten die het voeren van een proces met zich meebrengt, kunnen zoals hoger gezegd opgedeeld worden in de gerechtskosten of gedingkosten enerzijds en de verdedigingskosten

¹³ Zie hoofdstuk 1, 1. Gerechtskosten.

¹⁴ Parlementaire voorbereiding van het Gerechtelijk Wetboek, *Parl.St.* 1965-66, nr. 59/49, 151.

¹⁵ B. DE TEMMERMAN, “De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand”, *TPR* 2003, 1015-1019.

¹⁶ In een persbericht van 31 januari 2005 pleit de Orde van Vlaamse Balies voor een aanpassing van de bedragen van RPV die door de in ongelijk gestelde partij zonder het volledige ereloon van de advocaat van de in het gelijk gestelde partij te moeten betalen.

¹⁷ In haar beleidsnota kondigde de minister van Justitie aan dat bij haar streven naar de verhoging van de toegang tot de rechter zal worden nagedacht over de recente ommekeer van het Hof van Cassatie op vlak van de terugvorderbaarheid van de honoraria van advocaten; Beleidsnota, *Parl.St.* 2004-2005, nr. 51, 9.

anderzijds. Mijn meesterproef beperkt zich tot de verdedigingskosten, die enerzijds staan voor de kosten van een procespartij voor het nemen van een advocaat. En anderzijds voor het nemen van een technische raadgever, waarmee ook wordt bedoeld de technische bijstand van een procespartij bij een door de rechter bevolen deskundigenonderzoek.¹⁸

2.1 De periode tot 1 oktober 1985

2.1.1. Rechtspraak

Reeds in de jaren '50 werd het Hof van Cassatie gevraagd uitspraak te doen in gedingen waarbij de advocatenhonoraria betrokken waren. In het jaar 1956 zijn er twee belangrijke arresten van het Hof van Cassatie gevelde.¹⁹ Zij tonen de periode waarin er geen sprake was van verhaalbaarheid van advocatenkosten. Op 11 april 1956 oordeelde het Hof al dat de kosten van een advocaat, die enkel tot doel heeft het slachtoffer van een misdrijf bij te staan in zijn eis tot herstel, geen deel uitmaken van die schade. En dat er ook geen wetsbepaling is die de advocatenkosten rekent tot de gerechtskosten waarvan de betaling ten laste komt van de in ongelijk gestelde partij.²⁰ De doctrine over dit arrest toont dat de rechter in deze zaak bevreesd was de rust van de balietraditie te verstoren en bijgevolg de heersende rechtspraak volgde.²¹

Twee maanden later, op 11 juni 1956, oordeelde het Hof dat een onteigende de kosten van een vrijwillig beroep op de hulp van een technische adviseur zelf moest dragen. Het causaal verband tussen de aangevoerde schade, geleden door onteigende, en de onteigening moeten een noodzakelijk karakter vertonen vooraleer deze vergoed kan worden.²² Een vrijwillig beroep op hulp van technisch adviseur vertoont niet het vereiste noodzakelijke karakter. Deze traditionele zienswijze werd met betrekking tot kosten van een technische raadsman herhaald in de arresten van 20 oktober 1994²³ en 5 mei 1999²⁴.

¹⁸ P. LEFRANC, "Verhalen van kosten", in F. EVERS en P. LEFRANC (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?*, Tegenspraak Cahier 25, Brugge, die Keure, 2005, 58.

¹⁹ Voor (recentere) kritiek, zie: M. NIHOUL, "La répétibilité des honoraires du conseil en matière d'expropriation: vers une indemnité de défense en marge du droit commun?", *JT* 1996, 401-410; F. MERTENS, "Verhaalbaarheid van kosten van bijstand inzake onteigening: een gefnuikt pilootproject", *o.c.*, 179.

²⁰ Cass. 11 april 1956, *Arr.Verbr.* 1956, 657.

²¹ J. DABIN en A. LAGASSE, "Examen de jurisprudence (1955 à 1959). La responsabilité délictuelle et quasi délictuelle", *RCJB* 1959, 316-317, nr. 137.

²² Cass., 11 juni 1956, *Pas.* 1956, I, 1098.

²³ Cass. 20 oktober 1994, *RGAR* 1996, nr. 12563, *Arr.Cass.* 1994, 866, en *RW* 1996-97, 297.

²⁴ Cass. 5 mei 1999, *RW* 2001-02, 1171.

We kunnen besluiten dat er in deze periode algemene consensus bestond in de rechtspraak dat een partij niet veroordeeld kon worden tot betaling van het ereloon van de advocaat van de winnende partij.

2.1.2 Verboden verhogingsbedingen

In 1967 bestond de praktijk om bij gerechtelijke invordering de advocatenkosten, met inbegrip van erelonen, via een verhogingsbeding ten laste van de schuldenaar te leggen. Hier werd echter misbruik van gemaakt, waardoor het Hof uitspraak deed op 29 september 1967²⁵ en besliste dat: *“Een algemeen en onbeperkt beding, waardoor elke betwisting door de schuldenaar van zijn verplichting tot betaling, van het ogenblik af dat zij aanleiding geeft tot een verhoging van het verschuldigde in strijd is met het recht van eenieder om zich in rechte te verdedigen, recht dat de openbare orde aanbelangt”*. Dit arrest werd bevestigd op 23 januari 1969²⁶ en 7 april 1995²⁷. Dit betekende niet dat elk verhogingsbeding ongeldig was. Dit was enkel indien het beding dermate algemeen en onbeperkt was dat daardoor het recht van verdediging in gevaar kwam.

2.1.3 Het Gerechtelijk Wetboek

Volgend op de periode van niet-verhaalbaarheid in 1956, luidde er een nieuw tijdperk met de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek.²⁸ Waar tot die datum de rechtspraak van het Hof van Cassatie vooral de meest toonaangevende rechtsbron was inzake de problematiek van de verhaalbaarheid, bevatte ook het Gerechtelijk Wetboek nu bepalingen over de kosten in een gerechtelijke procedure.²⁹ De wetgever sloot zich aan bij de rechtspraak die toen gold en bepaalde in artikel 1023 Ger. W.: *“Ieder beding tot verhoging van de schuldvordering ingeval deze in rechte zou worden geëist, wordt als niet geschreven beschouwd.”* De kosten en erelonen van advocaten blijven in principe ten laste van de partij die ze gemaakt had. Men kan niet op geldige wijze een verhogingsbeding in een contract

²⁵ Cass. 29 september 1967, *RW* 1967-68, 590, *Arr. Cass.* 1968, 141, *JT* 1967, 606, *Pas.* 1968, I, 132, *JL* 1967-68, 49.

²⁶ Cass. 23 januari 1969, *RW* 1968-69, 1370.

²⁷ Cass. 7 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 390, *Bull.* 1995, 403, *P&B* 1996, 73, *Pas.* 1995, I, 403, *Arr. Cass.* 1996, 16, noot K. BROECKX.

²⁸ Wet 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

²⁹ Namelijk art. 1017 t.e.m. 1024 Ger.W.

inlassen die de advocatenkosten ten laste legt van één van de partijen.³⁰ Dit klopte ook met de toen heersende rechtspraak. Artikel 1023 Ger. W., dat van openbare orde is, moet samen gelezen worden met artikel 1022 Ger. W. Het was vanaf de invoering van artikel 1022 Ger. W. dat het mogelijk is voor een partij om kosten van verdediging te verhalen door aan de rechter te vragen om de in het ongelijk gestelde partij te veroordelen tot vergoeding in verhouding tot de last van haar verdediging. Deze vergoeding, rechtsplegingsvergoeding genaamd, heeft ten aanzien van de veroordeelde partij niet de aard van een sanctie en heeft tot doel het verbod uit artikel 1023 Ger. W. te compenseren.³¹ De verhaalbaarheid van het ereloon van de advocaat echter, werd uitgesloten.³²

2.2 De periode vanaf 1 oktober 1985

Naar aanleiding van de technische evolutie die van de jaren '80, ontstonden nieuwe geschillen en een periode waarin hoven en rechtbanken zich verschillende keren moesten buigen over de verhaalbaarheid. De consensus over de niet-verhaalbaarheid die er in de jaren voordien heerste, kwam nu op losse schroeven te staan.

2.2.1 Vonnis van 1 oktober 1985³³

De vrederechter van Sint-Gillis brak met de geldende rechtstraditie en besliste dat de verdedigingskosten die het slachtoffer maakt naar aanleiding van een contractuele wanprestatie van zijn rechtsbijstandsverzekeraar wel degelijk een element uitmaken van de schade waarvoor hij een vergoeding kan vorderen.³⁴ De rechter onderbouwde met volgende argumenten³⁵; ten eerste dat de onverhaalbaarheid van het advocatenhonorarium op de verliezende partij geen grondslag vindt in de wet.³⁶ Dit zou strijdig zijn met de heersende consensus en daarnaast bleek ook niet uit de parlementaire voorbereiding van het Gerechtelijk Wetboek dat het was voorzien om het ereloon en de advocatenkosten als onderdeel van gerechtskosten te maken.³⁷ Ten tweede, omdat het Hof van Justitie het principe van de

³⁰ B. DE TEMMERMAN, "De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand", *TPR* 2003, 1021; F. GLANSDORFF, "La loi du 2 août 2002, Un pas vers la répétabilité des honoraires?", *La Tribune* 2002/8, 14-16.

³¹ A. VAN OEVELEN, "De ongeldigheid van het beding tot verhoging van de schuldvordering ingeval deze in rechte wordt opgeëist en de toepassing ervan op de invordering van advocatenhonoraria", *RW* 1995-96, (189) 190.

³² C. VAN REEPINGHEN, "Verslag over de Gerechtelijke Hervorming", I, *BS* 1964, 394-395.

³³ K. VAN KILDONCK, "Verhaalbaarheid advocatenhonorarium", *NJW* 2005, 183.

³⁴ Vred. Sint-Gillis 1 oktober 1985, *T. Vred.* 1987, 51-53.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ De vrederechter breekt hier met de 30 jaar oude traditie.

³⁷ Parlementaire voorbereiding van Gerechtelijk Wetboek, *Parl. St.Kamer* 1965-66, nr. 59/49, 151.

verhaalbaarheid van advocatenhonoraria opneemt, moet de nationale rechter van de EU-lidstaat dit ook toepassen. Ten derde uit billijkheidsredenen.³⁸ Gelet op de specifieke omstandigheden van de zaak en de motivering die weinig overtuigend is, betekende dit arrest wel een stap in de richting van verhaalbaarheid, maar nog geen doorbraak.³⁹ We gaan daarom verder in op de evolutie.

2.2.2 *Het arrest van 28 februari 2002.*

De stap, uit het arrest van 1985, die gezet werd richting de verhaalbaarheid wordt hier voortgezet. Waar het Hof vroeger de verhaalbaarheid van advocatenhonoraria afwees, zet zij zich in dit arrest volledig af tegen haar vroegere rechtspraak. In het arrest van 28 februari 2002 bevestigt het Hof van Cassatie de verhaalbaarheid van de kosten die de benadeelde maakt om de omvang van de schade vast te stellen. Het betrof een aanvaring tussen een schip en een loodsboot waarbij twee experts aangesteld worden, om de schade te begroten. Wat de expertisekosten betrof van het schip, besliste het Hof dat de aansprakelijke de schade integraal moest vergoeden, wat kan inhouden dat ook de kosten van vaststelling van de schade voor vergoeding in aanmerking kunnen komen. Over de expertisekosten van de loodsboot, oordeelt het Hof dat die contractuele verbintenis niet inhoudt dat de kosten voor het vaststellen van de schade definitief ten laste moeten blijven van de benadeelde en dat hij bijgevolg zijn kosten op de aansprakelijke kan verhalen.

Met moet voor ogen houden dat deze rechtspraak enkel betrekking heeft op schadegevallen onder artikel 1382 BW, m.a.w. het betreft kosten gemaakt om de omvang van de schade veroorzaakt door andermans fout vast te stellen.⁴⁰ Personen met een contractuele vordering blijven voorlopig in de kou staan.

Hoewel dit arrest enkel de kosten tot vaststelling van de schade door een minnelijke tegensprekelijke expertise betrof, leidde het merendeel van de rechtsleer van mening dat ook de kosten en het honorarium van een juridische raadsman verhaald kunnen worden op de verliezer.⁴¹ Ook in de rechtspraak was er een zekere strekking die voortbouwde op dit

³⁸ Hij vindt het namelijk billijk dat een winnende partij financiële lasten kan verhalen op de tegenpartij.

³⁹ K. VAN KILDONCK, "Verhaalbaarheid advocatenhonorarium", *NJW* 2005, 183-184.

⁴⁰ Brussel 16 januari 2003, nr. 13755, *RGAR* 2003; Rb. Leuven 20 januari 2005, AR. 042717, onuitg.; Pol. Brugge (7^e k.) 10 december 2004, vonnisnr. 2004/12696 – dossiernr. 04B010365, onuitg.

⁴¹ W. GELDHOF en B. CLAESSENS, "Advocatenhonoraria. Vergoedbare schade?", *NJW* 2002, 342-346; P. GRAULUS, "Kosten van verdediging: het Hof van Cassatie neemt een bocht van 180 graden!", *Verz.* 2002, 704-707; K. MAENHOUT, "Verhaalbaarheid van erelonen en kosten van advocaten inzake handelstransacties na de wet van 2 augustus 2002", *RW* 2002-03, (613)615.

cassatiearrest.⁴² Toch waren er nog die er een andere interpretatie aan overhielden. Zo passen het Hof van beroep te Antwerpen en Luik dit principe niet toe op onteigeningszaken.⁴³ Ook het Hof te Bergen wees de kosten af van de raadsman en de persoonlijke geneesheer wegens het gebrek aan het noodzakelijk gevolg van de fout van de dader.⁴⁴ Verder wees de politierechtbank te Brugge⁴⁵ de gevorderde advocatenkosten af. Tenslotte werd er in tal van andere zaken de vordering tot terugbetaling van de advocatenkosten afgewezen.⁴⁶

Het is in navolging van dit arrest dat de Wet betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties werd ingevoerd.

2.3 De wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties

De wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransactie (*hierna: wet 2 augustus 2002*)⁴⁷ was een eerste aanzet tot een wettelijke regeling van de recupereerbaarheid van het honorarium van een advocaat. Deze wet werd ingevoerd⁴⁸ om de strijd aan te gaan tegen de grote betalingsachterstand bij handelstransacties. Hij wordt hier toch besproken omdat de toepassing wellicht richtinggevend kan zijn bij de beoordeling van de problematiek van de terugvorderbaarheid van de advocatenkosten in andere materies. Artikel 6 van deze wet voorziet dat de schuldeiser recht heeft op een redelijke schadeloosstelling door de schuldenaar van alle relevante invorderingskosten⁴⁹ ontstaan door die betalingsachterstand.⁵⁰ Hieronder vallen de kosten en het honorarium van de advocaat van de schuldeiser. Op dit vlak houdt de wet gevoelig een vernieuwing in m.b.t. de toegang tot de rechter omdat men moet verhinderen dat de schuldeiser ervoor terugdeinst om zijn schuldvordering in te vorderen wegens te hoge inningskosten. Verder stelt artikel 6 dat de toepassing ervan de toekenning van de sommen

⁴² Brussel 11 juni 2003, *JLMB* 2003, 1691; Rb. Brussel 20 juni 2002, *JT* 2003, 69.

⁴³ Antwerpen 24 juni 2003, *NJW* 2003, 1299; Luik 6 januari 2005, *JLMB* 2005, 714.

⁴⁴ Bergen 12 november 2003, *De Verz.* 2004, 778.

⁴⁵ Pol. Brugge (7^e k.) 10 december 2004, vonnisnr. 2004/12696-dossiernr. 04B010365, onuitg.

⁴⁶ Pol. Brugge (1° burgerlijke kamer) 21 maart 2005, AR 04194, onuitg.; Pol. Brugge (1^e k.) 4 april 2005, AR 02A378, onuitg.

⁴⁷ Wet 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties, *BS* 7 augustus 2002, 34281.

⁴⁸ Dit ook omdat de Europese wetgever de Belgische al in het jaar 2000 had aangemaand om de Richtlijn betalingsachterstand handelstransacties om te zetten in nationaal recht.

⁴⁹ Met invorderingskosten worden zowel gerechtelijke als buitengerechtelijke kosten bedoeld, zoals kosten van aanmaningen, aangetekende zendingen en de kosten van erelonen van de advocaat. Meestal worden deze door de rechtbank op forfaitaire basis begroot van 10% van het gevorderde bedrag.

⁵⁰ Art. 6 en 7 Wet 2 augustus 2002, *BS* 7 augustus 2002, 34281.

bepaald in artikelen 1018, eerste lid, 6° en 1022 van het Gerechtelijk Wetboek aan de schuldeiser uitsluit.⁵¹ De vergoeding voor de relevante invorderingskosten is dus niet cumuleerbaar met de RPV omdat men wil vermijden dat de schuldeiser een dubbele vergoeding ontvangt.⁵² Men kan in deze wet de principiële aanvaarding zien door de wetgever van de verhaalbaarheid van de kosten van juridische bijstand door een advocaat⁵³, maar daartegenover staat dat de wetgever de taak aan de rechter geeft om te oordelen op soevereine wijze in welke mate deze kosten en erelonen op de schuldenaar kunnen worden verhaald.⁵⁴

2.4 De verhaalbaarheid en de contractuele aansprakelijkheid

2.4.1 De arresten van 28 april 1986 en 9 mei 1986

Waar de rechtspraak in de buitencontractuele sfeer in een tempo geraakte, dient er in de contractuele sfeer gewezen te worden op het arrest van 28 april 1986. Het Hof van Cassatie neemt hierin afstand van de principiële niet-verhaalbaarheid van de kosten van aanstelling van een deskundige en van een raadsman. De rechter beoordeelt *“het bestaan en de omvang van de schade en of in een bepaald geval de kosten van aanstelling van een deskundige en van een raadsman bestanddelen zijn van de schade”*.⁵⁵ De vraag die rijst is op grond van welke gegevens (*“in een bepaald geval”*) de rechter beslist tot verhaalbaarheid.⁵⁶ Dat brengt ons tot het arrest van enkele weken later, 9 mei 1986, waarbij het Hof van Cassatie zei dat *“de aan de schuldeiser, wegens de wanprestatie van de schuldenaar, verschuldigde schadevergoeding alleen hetgeen omvat wat een onmiddellijk en rechtstreeks gevolg is van het niet uitvoeren van de overeenkomst”*. Het door de eiser aan zijn architect betaalde ereloon louter om zijn

⁵¹ De wet zet de Richtlijn nr./ 2000/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 juni 2000 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties om; V. SAGAERT, “De Europese richtlijn betreffende de bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties”, *RW* 2001-02, 1441-1442.

⁵² Wel kan men de redelijke schadeloosstelling cumuleren met de verschuldigde gerechtscost overeenkomstig art. 1017 Ger.W.

⁵³ DE TEMMERMAN, “De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand”, *TPR* 2003, 1061; S. ONGENA en V. VANPETEGHEM, “Betalingsachterstand bij handelstransacties. De wet van 2 augustus 2002”, *NJW* 2003, 366-372; C. PARMENTIER en D. PATART, “La loi du 2 août 2002 concernant la lutte contre le retard du paiement dans les transactions commerciales”, *TBH* 2003, 233-224; V. SAGAERT en I. SAMOY, “Kosten en erelonen van de advocaat, de wetgever is aan zet”, *RW* 2003-04, 838.

⁵⁴ V. SAGAERT en I. SAMOY, “De wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties. Een verwittigd wanbetaler is er twee waard”, *RW* 2002-03, (320) 328.

⁵⁵ Cass. 28 april 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1155, *Pas.* 1986, I, 1043 en *RW* 1986-87, 1907.

⁵⁶ B. DE CONINCK, “La répétibilité des honoraires d’avocat dans le contentieux de la réparation du dommage”, *RGAR* 2003, 13750.

belangen te verdedigen, is dus in casu geen verhaalbare schade⁵⁷.

Niet alleen de rechtspraak van 28 april 1986 wordt doorgetrokken in het arrest van 2 september 2004, maar ook in het arrest van 9 mei 1986 formuleert het Hof dus reeds een basis voor een voorwaarde van een ‘noodzakelijk gevolg’.

2.4.2 Het arrest van het Hof van Cassatie van 2 september 2004 (‘het septemberarrest’)

Het arrest van het Hof van Cassatie van 2 september 2004⁵⁸, dat er kwam naar aanleiding van een arrest door het Hof te Luik van 2 november 2000⁵⁹, zorgde pas echt voor een doorbraak in de evolutie over de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging, althans voor wat betreft de contractuele verhouding. Het principe van de verhaalbaarheid van advocatenkosten kon pas sinds dit arrest voor het eerst daadwerkelijk zegevieren. Deze wordt dan ook iets uitvoeriger besproken.

2.4.2.1 In feite

Tijdens een bouw traden er complicaties op waardoor het gebouw barsten vertoonde. De vraag die meteen rees was inzake de aansprakelijkheid en meer bepaald over het oorzakelijk verband⁶⁰. De eigenaar van de woning stelde een aansprakelijkheidsvordering in tegen de architect en de aannemer van deze woning. Het betrof een ingewikkeld feitencomplex waardoor er een gerechtsdeskundige diende aangesteld te worden en zelfs de rechter in eerste aanleg ter plaatse ging. De appelrechter kwam tot de bevinding dat een conceptiefout in de fundering aan de oorsprong van de schade lag. Het Hof van Beroep was van oordeel dat, gezien de complexiteit van het geschil, de tussenkomst van een advocaat noodzakelijk was om de vergoeding te verkrijgen van de schade en veroordeelde beide aansprakelijke partijen in solidum tot het betalen van de schade bestaande in het bedrag aan kosten en ereloon van de advocaat, in zoverre deze de RPV te boven ging. Daarnaast kende de appelrechter nog een

⁵⁷ Cass. 9 mei 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1223, *JT* 1987, 162, *Pas.* 1986, I, 1100, *RW* 1986-87, 2699 en *TBH* 1987, 413.

⁵⁸ Cass. 2 september 2004, *NJW* 2004, 953, *RW* 2004-05, concl. advocaat-generaal A. HENKES en noot C. CLIJMANS, “De verhaalbaarheid van het honorarium en de kosten van de advocaat”.

⁵⁹ Luik 2 november 2000, nr. 13514, *RGAR* 2002; S. VELU, “La “non-répétibilité” des frais et honoraires de conseils est-elle compatible avec les exigences du droit d’accès à un tribunal?” in *Liber Amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 224.

⁶⁰ Er wordt nagegaan of de oorzaak als noodzakelijke voorwaarde kan beschouwd worden voor de schade zoals zij zich heeft voorgedaan. Dit kan men doen door de fout te vervangen door een alternatief.

vergoeding toe voor de kosten van bijstand die deskundigen aan de eigenaar hadden geleverd. De architect en aannemer gingen in cassatie en verdedigden zich door te zeggen dat de erelonen van raadslieden geen deel uitmaken van de schade in de zin van de artikelen 1146 en 1153 BW en bijgevolg hen niet kunnen worden aangerekend.

2.4.2.2 *In rechte*

Het Hof van Cassatie moest oordelen over de verhaalbaarheid van advocatenhonoraria én expertisekosten. Het Hof trok hier zijn gedachtegang door uit zijn arrest van 28 februari 2002 (zie *supra* 2.2.2) en kwam tot het oordeel dat de verdedigingskosten diende vergoed te worden door de aansprakelijke, voor zover die kosten een noodzakelijk karakter vertonen.⁶¹ Het Hof bevestigde het arrest van het Hof van Beroep te Luik.

Eerst bevestigt Cassatie de regel uit artikel 1149 BW en herformuleert vervolgens de regel uit zijn arrest van 9 mei 1986 dat de aan de schuldeiser verschuldigde schadevergoeding alleen omvat wat een “onmiddellijk en rechtstreeks” gevolg is van de contractuele wanprestatie van de schuldenaar. De regel uit artikel 1151 BW stelt dat de schadevergoeding enkel omvat wat *een noodzakelijk gevolg* is van de contractuele wanprestatie. Het Hof stelt uitdrukkelijk dat *alleen* die schade vergoedbaar is, maar de vereiste “onmiddellijk en rechtstreeks” wordt niet meer uitdrukkelijk gesteld. Niet alle kosten worden dus vergoed en de bewijslast rust op de benadeelde.⁶² Er dient sprake te zijn van een noodzakelijk beroep op een advocaat om een vergoeding te krijgen van zijn schade ten gevolge van een contractuele wanprestatie.⁶³ Enkel dan is er sprake van een causaal verband in de zin van artikel 1151 BW aangezien de tussenkomst van de advocaat ‘een onmiddellijk en rechtstreeks gevolg is van het niet uitvoeren van de overeenkomst’.⁶⁴ Deze uitspraak bepaalt duidelijk welk element van belang is bij de beoordeling van de verhaalbaarheid, nl. het noodzakelijk karakter. De invulling

⁶¹ Cass. 2 september 2004, *De verz.* 2005, 358, noot P. GRAULUS, “De verhaalbaarheid van de verdedigingskosten: het Hof van Cassatie gaat verder op de ingeslagen weg”, *JLMB* 2004, 1320, noot M. GOUDEN en D. PHILIPPE, “Les honoraires d’avocat et les frais d’expert constituent un élément du dommage”, *Journ. Proc.* 2004, 29, *JT* 2004, 684, noot B. DE CONINCK, “Répétibilité et responsabilité civile: un arrêt de principe”, *NJW* 2004, 953, noot B. WILMS en K. CHRISTIAENS, “Erelonen en kosten van advocaten kunnen op een schadeveroorzakende partij worden verhaald als onderdeel van de door een slachtoffer geleden schade”, *TBBR* 2004, 461.

⁶² Hij zal moeten aantonen dat het aanstellen van een advocaat noodzakelijk was om genoegdoening te kunnen krijgen; G. CLOSSET-MARCHAL en J.-F. DROUGHENBROECK, “La répétibilité des honoraires d’avocat à l’aune du droit judiciaire”, *RGAR* 2005, 13945 e.v., nr.18.

⁶³ Het moet dus niet enkel de niet-uitvoering van een contractuele verplichting betreffen, maar de kosten en het honorarium van de advocaat, in zoverre deze de RPV overstijgen, moeten bovendien een noodzakelijk karakter vertonen om een onderdeel van de schade te kunnen uitmaken.

⁶⁴ K. VAN KILDONCK, “Verhaalbaarheid advocatenhonorarium”, *NJW* 2005, 186; F. GLANSBORFF, “La prise en charge des honoraires d’avocat: un important arrêt de la Cour de Cassation”, *Journ. proc.* 2004, 4.

hiervan is afhankelijk van de onaantastbare feitenbeoordeling van de feitenrechter.⁶⁵ Aldus wordt beslist dat architect en aannemer die schade moeten vergoeden.

Aangezien de rechtspraak de causaliteitsvereisten van artikel 1151 BW en 1382 BW op dezelfde wijze uitlegt, zou de redenering van het Hof ook kunnen opgaan voor buitencontractuele vorderingen. Mede door de evolutie veroorzaakt door de loondoorbetalingsarresten⁶⁶ in de causaliteitsleer, is de kans reëel dat het Hof in de toekomst in die zin zal beslissen.

2.5. De strekking en beperkingen van het septemberarrest

Hoewel het septemberarrest een mijlpaalarrest is voor andere evoluties en een stap in de goede richting wat de ontwikkeling van de Belgische rechtspraak betreft, mag zijn belang niet overschat worden. Ten eerste, schepte het arrest niet meteen duidelijkheid en zorgde het voor onrust in de rechtspraak en rechtsleer.⁶⁷ Het toenmalige Arbitragehof diende zich hierover uit te spreken en oordeelde dat de wetgever een concrete invulling moest geven aan de, door het EVRM gewaarborgde, beginselen van toegang tot een rechter en wapengelijkheid. De wetgever diende te bepalen in hoeverre de mogelijkheid van verhaalbaarheid van advocatenhonoraria bijdraagt aan deze beginselen.⁶⁸ Het Arbitragehof stelde vast dat de procedurekosten invloed hebben op de beslissing een vordering al dan niet in te stellen.⁶⁹ En dat aan die discriminatie een einde gesteld kan worden door te bepalen in welke mate de verhaalbaarheid van het honorarium en de kosten van een advocaat dienen georganiseerd te worden.⁷⁰

Ten tweede, zal de terugvorderbaarheid van het advocatenhonorarium, ondanks de algemene bewoordingen van het Hof van Cassatie, niet in alle materies kunnen toegepast worden.⁷¹

⁶⁵ H. DE RODE en J. GEORGE, “Vae victis! La répétibilité des honoraires d’avocat”, *De Verz.* 2005, 252; C. PARMENTIER, “Le caractère nécessaire de l’intervention de l’avocat, condition de la répétibilité des frais de défense”, *JLMB* 2005, 679;

⁶⁶ Cass. 20 februari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 334; Cass. 19 februari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 336.

⁶⁷ Zo heeft heel wat rechtsleer en rechtspraak zich beziggehouden met de vraag wanneer en in welke mate de tussenkomst van een juridische raadsman ‘noodzakelijk’ is; G. HERMANS, “De terugvorderbaarheid van advocatenkosten: een schets van de standpunten in rechtspraak en rechtsleer”, *o.c.*, 93-120; P. VAN ORSHOVEN, “The loser’s standing small?”, *Juristenkrant*, afl. 94, 22 september 2004, 8.

⁶⁸ F. KORKMAZER en H. LAMON, “Het verhaal van de verhaalbaarheid: het Grondwettelijk Hof heeft gesproken”, *CBR Jaarboek*, 2008-2009, 48.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Arbitragehof 19 april 2006, nr. 2006/57, *RW* 2005-06, afl. 41, 1614, overw. B.6.

⁷¹ Het septemberarrest heeft géén betrekking op buitencontractuele aansprakelijkheden en is enkel van toepassing op gevallen van aansprakelijkheid op grond van een foutieve niet-uitvoering van een contractuele verbintenis; V. CALLEWAERT en B. DE CONINCK, “La répétibilité des frais et honoraires d’avocat après l’arrêt de

Zoals eerder gezegd, heeft het arrest enkel betrekking op de situatie, waarbij een benadeelde de erelonen en kosten van een advocaat tracht te verhalen als onderdeel van de geleden schade, voortvloeiend uit civielrechtelijke aansprakelijkheid. In het kader van familierecht kan men moeilijk spreken over contractuele wanprestaties, en ook in een arbeidsrechtelijk geschil zal de werknemer de noodzaak van het inschakelen van een advocaat niet kunnen aantonen wanneer hij zich door een syndicale afgevaardigde kon laten vertegenwoordigen.⁷² Dit arrest bood geen troost aan de verweerder omdat enkel de benadeelde van een wanprestatie de verhaalbaarheid op de materieelrechtelijke rechtsverhouding kon baseren.⁷³ Daarnaast rees de vraag of dit arrest niet zou leiden tot een play-in-the-play scenario, waarbij overvloedig misbruik gemaakt wordt van artikel 1382 B.W. om kosten van juridische bijstand te kunnen verhalen op de tegenpartij.

Het cassatiearrest ging in de goede richting, maar was dan ook niet meer dan een stap daartoe. Een wetgevend initiatief drong zich op, maar liet nog enkele jaren op zich wachten.

2.6 Begroting van de verhaalbare kosten: concreet of ex aequo et bono

2.6.1 Criteria begroting

2.6.1.1 Basisregel: artikel 459 Ger. W.

Er is slechts één artikel terug te vinden in het Gerechtelijk Wetboek dat gewijd is aan de begroting van het honorarium. Artikel 459 Ger. W. stelt dat advocaten hun erelonen naar bescheidenheid, die van hun ambt mag worden verwacht, begroten.⁷⁴ Dit artikel is eerder een richtlijn als toetsingscriterium dan een concrete leidraad. Het is dan ook niet voldoende om het advocatenhonorarium vast te stellen.

2.6.1.2 Forfaitaire begroting

De rechtbanken zijn van oordeel dat de benadeelde van een contractuele fout niet ipso facto aanspraak kan maken op het volledige bedrag dat hij aan zijn advocaat heeft betaald; deze

la Cour de Cassation du 2 septembre 2004: responsabilité et assurances”, *RGAR* 2005, 13944.

⁷² K. VAN KILDONCK, “Verhaalbaarheid advocatenhonorarium”, *NJW* 2005, 186.

⁷³ F. GLANSDORFF, “Recommandations aux avocats à la suite de l’arrêt de la Cour de Cassation du 2 septembre 2004”, *JT* 2004, 786.

⁷⁴ Zie www.advocaat.be/Page.aspx?genericid=49 voor de berekening van kosten en ereloon, alsook de sites van lokale balies; Bij de invulling van 459 Ger.W. houdt men rekening met de duur en de complexiteit van het geschil. Daarnaast verbiedt het artikel een voorafgesloten overeenkomst dat de grootte van het honorarium verbindt aan het behaalde resultaat.

bepalen immers in beginsel vrij hun ereloon.⁷⁵ Daarnaast wordt er geen inzage verleend in de werkelijke kosten en erelonen verschuldigd aan raadsmanen. Er moet worden vermeden dat buitensporige advocatenkosten worden afgewenteld op de aansprakelijke waardoor een forfaitaire begroting door de rechtbank zich dan ook opdringt. Het is aan de rechter om per geval te bepalen wat een redelijke vergoeding is voor de kosten van de juridische bijstand.⁷⁶ Dit kan tot rechtsonzekerheid leiden omdat rechters verschillend oordelen waardoor dit partijen afschrikt naar de rechter te stappen. Anderzijds kan dit de toegang tot de rechter net bevorderen omdat partijen zeker kunnen zijn dat indien ze verliezen, de advocatenrekening op redelijke wijze door de rechter zal beoordeeld worden.

2.6.1.3 Bewijslevering kosten

Het Hof van Cassatie besliste dat een rechter enkel de kosten kan vereffenen die door de partijen zijn opgenomen in de uitdrukkelijke en gedetailleerde opgave⁷⁷ van de door hen gemaakte gerechtskosten en kosten van honoraria.⁷⁸ Dit kan de toegang tot het gerecht belemmeren wanneer partijen zich laten afschrikken door de bewijslast. Toch heeft het Hof van Cassatie in het verleden beslist dat een begroting naar billijkheid (*ex aequo et bono*) dient te gebeuren wanneer het niet mogelijk is de schade op een andere wijze te ramen of wanneer de rechter redenen heeft waarom de voorgestelde berekeningswijze niet kan worden aangenomen.⁷⁹ Het bewijs van de kosten is van belang voor de berekening van de RPV (zie *1.4 Berekening bedrag van de RPV*).

⁷⁵ G. HERMANS, “De terugvorderbaarheid van advocatenkosten: een schets van de standpunten in rechtspraak en rechtsleer”, *o.c.*, 111.

⁷⁶ Zie ook art. 6 van de wet van 2 augustus 2002 en art. 459 Ger.W.

⁷⁷ Cass. 16 december 2004, *Arr. Cass.* 2004, 2054.

⁷⁸ S. VOET en P. TAELEMAN, “De verhaalbaarheid van de advocatenhonoraria: analyse van een aantal knelpunten na één jaar toepassing”, in P. VAN ORSHOVEN(ed.), *De proceswetten van 2007 – Les lois de procédure de 2007 ... revisited!*, Brugge, Die Keure 2009, 161.

⁷⁹ Cass. 23 oktober 1991, *Arr. Cass.* 1991-92, 180; Cass. 30 maart 1994, *Arr. Cass.* 1994, 340; Luik 14 december 2004, *JLMB* 2005, 69, met noot D. DESSARD, “Répétibilité: appréciation *ex aequo et bono*: un moindre mal?”.

Hoofdstuk 3: De wet van 21 april 2007⁸⁰

1. Juridische grondslag

Het Belgische rechtssysteem ontwikkelde zich van een systeem waar het verhalen van de advocatenkosten onmogelijk was tot in de jaren '80, tot een systeem met een beperkte regeling van verhaalbaarheid na 1985, tot een rechtssysteem van *fee shifting* waar de verhaalbaarheid van advocatenkosten een concreet en afdwingbaar recht is geworden. De oude regel was gegrond op de bezorgdheid dat rechters zich zouden inlaten met het ereloon van de advocaat, wat volgens de wetgever in strijd zou zijn met de vrijheid van de advocaat om zijn ereloon zelf te bepalen. Voordat de wet op de verhaalbaarheid werd ingevoerd, bestond er geen concreet wettelijk kader die deze materie regelde. De wet bevatte voornamelijk regels over de RPV en de wijze waarop hiermee moest worden omgegaan.

Het vroegere artikel 1022 Ger. W. had het over een forfaitair bedrag, RPV, dat aan de winnende partij wordt toegekend ter vergoeding van de niet-invorderbare kosten wegens de uitvoering van bepaalde materiële akten door de advocaat.⁸¹ De RPV moet dus steeds afgetrokken worden van het bedrag van de vergoedbare verdedigingskosten. De bedragen die tot voor 1 januari 2008 daarvoor golden, dateren nog van het midden van de vorige eeuw en wogen de laatste tientallen jaren niet meer op tegen de kosten die de partijen effectief moesten maken om hun rechten te laten gelden.

De grondslag voor deze nieuwe wet werd gelegd in het cassatiearrest van 2 september 2004 en een eerste wet op de verhaalbaarheid volgde op 21 april 2007. De wetgever heeft de bedoeling gehad in de nieuwe wet een volkomen nieuwe definitie te geven aan het begrip RPV. Als basisprincipe werd voor ogen gehouden dat de toegang tot het gerecht voor financieel niet-draagkrachtige personen moest worden vergemakkelijkt.⁸² Met de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat (hierna: Wet Verhaalbaarheid), wordt een systeem ingevoerd

⁸⁰ Wet 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat, *BS* 31 mei 2007; KB 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding bedoeld in art. 1022 van het Ger. W. en tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van de art. 1 tot 13 van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van de advocaat, *BS* 9 november 2007.

⁸¹ Arbitragehof 14 oktober 1999, nr. 113/99, *RW* 2001-02, 787; Zoals eerder gezegd maakten kosten en erelonen van de advocaten hiervan geen deel uit, de RPV is geen ereloon.

⁸² De toegang tot de rechter en art. 6 EVRM lagen er dus aan ten grondslag.

waarbij de in het gelijk gestelde partij een forfaitaire tegemoetkoming in de kosten en erelonen van de advocaat ten laste kan leggen van de in het ongelijk gestelde partij.⁸³ In tegenstelling tot wat de titel van de wet doet vermoeden, gaat het dus om een forfaitaire tegemoetkoming en niet om een totale recuperatie.⁸⁴ De wet trad in werking op 1 januari 2008⁸⁵.

Omdat het nuttig is eerst enkele andere wijzigingen in de wet kort te bespreken, verwijs ik voor de verdere bespreking van de inhoud van de wet van 21 april 2007 naar het deel “Actuele toepassing”.

1.1 Reparatielwet van 22 december 2008

In hetzelfde jaar van de inwerkingtreding van de wet van 21 april 2007, kwam er reeds een wetswijziging. De aanleiding kwam er door de werkgroep die opgericht werd door toenmalige minister van Justitie, Laurette Onkelinx, met oog op het toezien over de toepassing van de nieuwe wet.⁸⁶ Artikel 1022, derde lid Ger. W. werd gewijzigd van “Op verzoek van één van de partijen en op een met bijzondere redenen omklede beslissing, kan de rechter...” naar “Op verzoek van een van de partijen, dat in voorkomend geval wordt gedaan na ondervraging door de rechter, kan deze bij een met bijzondere redenen omklede beslissing..”.

1.2 De wet van 21 februari 2010

Deze wet van 21 februari 2010 tot wijziging van de artikelen 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en 162bis van het Wetboek van strafvordering en tot opheffing van artikel 6 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties (*hierna*: wet van 21 februari 2010) beoogde een aantal wijzigingen aan te brengen aan het systeem van de verhaalbaarheid, zoals ingevoerd door de wet van 21 april 2007. Zonder evenwel afbreuk te doen aan de filosofie van dat systeem. De aanleiding was een aantal tekortkomingen in de wet van 21 april 2007 die aanleiding gaven tot onbillijke

⁸³ De bedragen van deze vergoeding worden vastgesteld in het KB van 26 oktober 2007.

⁸⁴ Art. 14 van de richtlijn 2004/48/E.G. betreffende de handhaving van intellectuele eigendomsrechten legt de lidstaten de verplichting op er zorg voor te dragen dat, als algemene regel, de redelijke en evenredige gerechtskosten en andere kosten die de in het gelijk gestelde partij heeft gemaakt, door de verliezende partij zullen worden gedragen. De wet Verhaalbaarheid spreekt echter slechts over forfaitaire tegemoetkomingen die in strijd lijkt te zijn met dit artikel. Het feit dat kosten en erelonen van de advocaat die buiten het proces gemaakt zijn niet onder toepassing van de wet vallen, lijkt onverzoenbaar met de richtlijn 2004/48/E.G.

⁸⁵ Art. 14 Wet Verhaalbaarheid; art. 10 KB 26 oktober 2007, BS 9 november 2007.

⁸⁶ V. SAGAERT en I. SAMOY, “Kroniek verhaalbaarheid erelonen”, *CBR Jaarboek*, 2008-2009, 3.

situaties en in de Memorie van Toelichting besproken worden⁸⁷. Enkele van deze situaties kunnen verholpen worden met rechtspraak of rechtsleer, maar andere situaties vereisen een wetgevend optreden.

Artikel 2, 3° van de wet van 21 februari 2010 beoogt twee nieuwe leden toe te voegen aan artikel 1022 Ger. W. Een lid over het bedrag van de RPV bij verstek⁸⁸ en het andere lid waarin de Staat vrijgesteld wordt van betaling van de RPV. Ook wordt gesteld dat het tarief van de RPV van het KB van 26 oktober 2007 moet worden aangepast.

Wat betreft het bedrag van de RPV bij verstek, wordt artikel 6 van het KB van 26 oktober 2007 in aanmerking genomen om te worden opgeheven. De reden hiervoor is dat de huidige stand van de wet aanzet tot verstek. Dit artikel bepaalt het bedrag van de RPV, waarbij het bedrag van de RPV dat van de minimumvergoeding is, wanneer de zaak wordt afgesloten met een beslissing gewezen bij verstek, en geen enkele in het ongelijk gestelde partij ooit is verschenen.⁸⁹ Dit leidt tot onbillijke situaties voor de te goeder trouw handelende persoon die wel verschijnt en daardoor het risico loopt dat een hogere RPV wordt toegekend dan wanneer hij te kwader trouw handelt en niet verschijnt. Partijen worden dus afgestraft wanneer ze ter zitting verschenen al was het maar uit beleefdheid of om afbetalingstermijnen te vragen.

Tenslotte wil de wet iets wijzigingen aan de situatie van een verliezende partij die een pro deo advocaat kreeg toegewezen (zie 1.4.3 *Rechtsplegingvergoeding en tweedelijnsbijstand*).

De wet van 21 februari 2010 is echter nog niet in werking getreden. De nieuwe regels zullen toepasselijk zijn op de zaken die hangende zijn op het moment van de inwerkingtreding.⁹⁰

1.3 Actuele toepassing

De RPV komt toe aan de in het *gelijk* gestelde partij die zich liet bijstaan door een *advocaat*.

Hieruit volgt dat de RPV enkel kan verkregen worden indien een partij in het *gelijk* gesteld wordt. Voorts kan enkel de in het ongelijk gestelde partij tot de RPV worden veroordeeld.

⁸⁷ Memorie van toelichting 7 december 2009 bij het wetsontwerp tot wijziging van art. 1022 Ger. W. en art. 162bis Sv.

⁸⁸ Of bij niet-betwisting van de vordering of wanneer uitsluitend uitstel van betaling wordt gevraagd.

⁸⁹ Art. 6 KB 26 oktober 2007, BS 9 november 2007.

⁹⁰ Art. 5 wet 21 februari 2010 tot wijziging van de art. 1022 Ger. W. en 162bis Sv. en tot opheffing van art. 6 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties.

Ook bij een ongegrond verklaarde eis, wordt de verwerende partij beschouwd als de in het gelijkgestelde partij. *Partij* zijn betekent dat men een persoonlijk belang heeft in de zaak waarbij men tegen de andere partij een conclusie genomen heeft. Daarnaast moet de partij zich laten *vertegenwoordigen door een advocaat*. Indien een partij zich laat bijstaan door een vakbondsafgevaardigde, dan heeft die geen recht op een RPV.⁹¹ De kosten voor een technisch raadsman vallen niet onder de RPV en zijn sinds de arresten van 2 september 2004 en 16 november 2006 integraal verhaalbaar op de verliezende partij.⁹² Ook een curator heeft geen recht op een RPV, tenzij hij zich door een advocaat laat bijstaan. Het feit dat een partij kan kiezen om zich al dan niet te laten bijstaan door een advocaat, speelt geen rol bij het toekennen van een RPV. Er wordt wel een RPV toegekend wanneer een partij zich slechts een beperkte periode liet vertegenwoordigen door een advocaat.⁹³

Een nadelig gevolg kan zijn dat partijen enkel voor de zitting beroep doen op een advocaat, ten einde toch nog een RPV te kunnen krijgen. Daarnaast kan de RPV enkel toegekend worden voor kosten en erelonen van de advocaat gemaakt binnen het kader van het procesrecht. De RPV heeft ook geen betrekking op andere gerechtelijke invorderingskosten, zoals de kosten van de gerechtsdeurwaarder.

Wanneer de partij dan in aanmerking komt voor de toekenning van de RPV, komt deze in principe ook toe aan de partij zelf en niet aan de advocaat.⁹⁴

1.4 Berekening bedrag van de RPV

1.4.1 KB 26 oktober 2007

Vroeger werd het bedrag van de RPV bepaald door het KB van 30 november 1970 tot vaststelling van het tarief van de invorderbare kosten bedoeld in artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek.⁹⁵ Deze werd echter opgeheven door het KB van 26 oktober 2007⁹⁶ die uitvoering geeft aan artikel 7 en 14 van de wet van 21 april 2007. Het vaststellen van het bedrag gebeurt vandaag dan ook op basis van dit nieuw KB en wel door artikel 2, laatste lid. Het basisbedrag van de RPV wordt bepaald door de vordering. Het bedrag van de vordering

⁹¹ Grondwettelijk Hof sprak zich hierover uit in een arrest van 18 december 2008 en oordeelde dat het verschil tussen bijstand van een advocaat en die van een vakbondsafgevaardigde, berust op een objectief verschil.

⁹² GwH 18 december 2008, nr.182/2008, *BS* 22 januari 2009.

⁹³ Er is immers een advocaat in de zin van art. 1022 Ger.W. opgetreden.

⁹⁴ H. LAMON, "Verhaalbaarheid van advocatenkosten Wet van 21 april 2007", *NJW* 2007, 436, nr.7.

⁹⁵ KB 30 november 1970, *BS* 3 december 1970.

⁹⁶ Art. 9 KB 26 oktober 2007, *BS* 9 november 2007,.

moet worden vastgesteld overeenkomstig de artikelen 557 tot 562 en 618 Ger. W., in verband met de bepaling van de bevoegdheid en de aanleg.⁹⁷ Deze tarieven gaan van 75 EUR, voor een verstek in de laagste schijf, tot 30.000 EUR in de hoogste schijf. Op grond van artikel 8 dienen de basis-, minimum- en maximum bedragen gekoppeld te worden aan een index dat overeenstemt met 105,78 punten (basis 2004).⁹⁸ De bedragen worden met 10% vermeerderd of verminderd telkens als het indexcijfer van de consumptieprijzen met 10 punten stijgt of daalt t.o.v. het indexcijfer 105,78.⁹⁹ De bedragen worden vastgesteld per aanleg waardoor men dus op nog een RPV aanspraak kan maken, indien dezelfde zaak in hoger beroep gaat.¹⁰⁰ Zoals eerder gezegd, moeten procespartijen uitdrukkelijk en gedetailleerd opgave doen van de door hen gemaakte gerechtskosten.

Omdat het mogelijk is om je verplichtingen te voldoen vóór de rechter uitspraak heeft gedaan, bestaat er een mogelijkheid om te ontsnappen aan de vergoeding. Dat is wanneer de verweerder vóór de inschrijving van de zaak op de rol, de eis inwilligt en zijn verbintenissen kwijt in hoofdsom, interesten en kosten.¹⁰¹

Uit artikel 3 volgt dat voor geschillen die betrekking hebben op niet in geld waardeerbare vorderingen het basisbedrag van de RPV 1.200 euro bedraagt, het minimumbedrag 75 euro en het maximumbedrag 10.000 euro.

Er is dan artikel 6 dat stelt dat het bedrag van de RPV dat van de minimumvergoeding is, wanneer de zaak wordt afgesloten met een beslissing gewezen bij verstek, en geen enkele in het ongelijk gestelde partij ooit is verschenen. Zoals eerder besproken beoogt de wet van 21 februari 2010 hier een wijziging in aan te brengen (*supra*: 1.2 De wet van 21 februari 2010).

Ingeval van pluraliteit van eisers of van verweerders, bedraagt het basisbedrag maximum het dubbele van de maximale RPV. In beginsel zal de rechter echter, wanneer er meerdere partijen in het gelijk worden gesteld, het dubbel van het basisbedrag als RPV toekennen.¹⁰² Daaruit volgt dat de rechter, om dat maximum vast te stellen, het hoogste bedrag moet

⁹⁷ Art. 2, tweede lid KB 26 oktober 2007, BS 9 november 2007.

⁹⁸ Zie onder titel “meer toegankelijk tot het gerecht?” waar Sonja Becq vreest voor een drempelverhoging naar justitie toe door de automatische indexering van de RPV.

⁹⁹ <http://statbel.fgov.be>; het indexcijfer van februari 2013 bedraagt 122,02.

¹⁰⁰ Art.1, tweede lid KB 26 oktober 2007, BS 9 november 2007.

¹⁰¹ Art.1, vierde lid KB 26 oktober 2007, BS 9 november 2007.

¹⁰² Art.1022, vijfde lid Ger.W.

bepalen dat ieder van de schuldeisers naar recht kan eisen en het hoogste bedrag uit de aldus opgemaakte lijst met twee moet vermenigvuldigen. Onverminderd de eventuele toepassing van art. 1022, derde lid Ger. W., dient hij vervolgens de uitkomst van die vermenigvuldiging tussen de schuldeisers te verdelen. Wanneer verschillende partijen in het ongelijk zijn gesteld, moet die berekening worden herhaald ten aanzien van ieder van hen. In een arrest van het Hof van Cassatie werd er een schending vastgesteld van artikel 1022 Ger. W. omdat het vonnis één RPV toekende aan beide burgerlijke partijen, zonder te verdelen, op grond van het feit dat zij door één enkele raadsman worden verdedigd en in dezelfde zin hebben geconcludeerd.¹⁰³

Tenslotte kan geen enkele partij boven het bedrag van de RPV worden aangesproken.¹⁰⁴

1.4.2 Aanpassingen aan het bedrag van de RPV

Indien één van de partijen erom verzoekt, kan de rechter, in een met bijzondere reden omklede beslissing, afwijken van het basisbedrag op grond van artikel 1022 lid 3 Ger. W. juncto artikel 7 Wet Verhaalbaarheid. Dit zonder de door de Koning bepaalde maximum- en minimumbedragen te overschrijden. Ambtshalve kan de rechter op basis van artikel 1017, vierde lid Ger. W. de kosten omslaan wanneer de partijen afzonderlijk betreffende enig geschilpunt in het ongelijk zijn gesteld.¹⁰⁵ Een rechter kan oordelen dat ieder zijn stuk van de advocatenkosten draagt en niemand een RPV moet betalen.

Beoordelingsargumenten om van het basisbedrag af te wijken zijn¹⁰⁶:

1.4.2.1 De financiële draagkracht van de verliezende partij

Dit is relevant wanneer de verliezende partij zich in een financieel moeilijke situatie bevindt en een veroordeling tot de RPV tot een onrechtvaardige situatie leidt. Het gaat dus over een vermindering van de vergoeding. Een vrijstelling van betaling van de RPV gebaseerd op de beperkte financiële draagkracht van een partij is niet mogelijk, noch een bedrag bepalen lager dan het minimumbedrag. De rechter kan het basisbedrag dus verlagen, maar nooit verhogen omdat de verliezer welgesteld is. Hieruit kan eveneens afgeleid worden dat het bedrag van de RPV niet mag verhoogd worden wanneer de verliezende partij een rechtsbijstandsverzekering zou genieten.

¹⁰³ Cass. 9 november 2011, *RW* 2012-2013, 985.

¹⁰⁴ Art. 1022, zesde lid Ger. W.

¹⁰⁵ J. VAN DONINCK, "Het omslaan van de gedingkosten en de nieuwe rechtsplegingsvergoeding: as you like it?", *RW* 2009-2010, 306.

¹⁰⁶ Art. 1022, derde lid Ger. W.

In een Advies van de Hoge Raad voor justitie werd terecht gewezen op het gevaar van de zogenaamde “deep-pocket” benadering. Partijen doen zich mindervermogend voor dan ze in realiteit zijn om aan de veroordeling van gerechtskosten te kunnen ontsnappen.¹⁰⁷

Deze eerste grond tot afwijking van het basisbedrag kan enkel dienen om een verlaging van het bedrag te bekomen terwijl de komende drie criteria het bedrag kunnen verhogen en verlagen.

1.4.2.2 De complexiteit van de zaak

Hoe complexer een zaak, hoe duurder deze zal zijn waardoor de rechter een verhoogde som kan toekennen. Bij eenvoudige zaken kan het basisbedrag dan ook verlaagd worden.

1.4.2.3 Het kennelijk onredelijk karakter van de situatie

Uit de notie “kennelijk” moet worden afgeleid dat de rechter slechts een marginaal toezicht uitoefent. In dit geval kan de RPV lager liggen dan het minimumbedrag.

De proceshouding van de in het ongelijk gestelde partij is geen *zelfstandig* criterium. De rechter kan wel rekening houden met de proceshouding van een van de partijen “*als een element van een onredelijke situatie*”.¹⁰⁸

1.4.2.4 Contractueel bepaalde vergoedingen voor de in het gelijk gestelde partij

Enkel buitengerechtelijke invorderingskosten vallen onder een klassiek schadebeding. Gerechtelijke invorderingskosten worden daardoor niet gedekt. Artikel 1023 Ger. W. stelt dat ieder beding tot verhoging van de schuldvordering als niet geschreven dient te worden beschouwd.

1.4.3 Rechtsplegingvergoeding en tweedelijnsbijstand

Mensen die zich geen advocaat kunnen veroorloven, komen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking voor de zogenaamde ‘juridische tweedelijnsbijstand’, beter gekend onder zijn vroegere naam ‘Pro Deo’. Artikel 7 KB 26 oktober 2007 bepaalt dat er geen RPV wordt toegekend voor rechtsplegingen die rechtsbijstand beogen. Dat is logisch omdat de

¹⁰⁷ Hoge Raad voor de Justitie, advies over de wetsvoorstellen inzake verhaalbaarheid: terugbetaling van kosten en erelonen van advocaten, 25 januari 2006, 17, http://5023.fedimbo.belgium.be/sites/5023.fedimbo.belgium.be/files/press_publications/a0038b.pdf.

¹⁰⁸ Cass. 24 juni 2010, AR C.090425.N.

rechtszoekende anders een dubbel voordeel geniet; een forfaitaire tegemoetkoming die de kosten van erelonen dekt én de overheid die deze kosten eigenlijk ten laste neemt. De advocaat is dan ook degene die de RPV ontvangt wanneer de persoon die de juridische bijstand geniet, de zaak wint.¹⁰⁹ De advocaat moet hiervan melding maken in het verslag voor het bureau voor juridische bijstand en het bedrag van de RPV zal dan afgehouden worden van het bedrag dat de advocaat krijgt voor zijn prestaties tijdens de juridische tweedelijnsbijstand.¹¹⁰ Hier wil men dan weer vermijden dat de advocaat tweemaal vergoed wordt, eenmaal voor zijn geleverde prestaties en voor de RPV opgelegd aan de in het ongelijk gestelde partij.

Indien de rechtszaak verloren wordt, is de vergoeding het minimum, tenzij in geval van een kennelijk onredelijke situatie.¹¹¹ *Het Grondwettelijke Hof oordeelde dat de rechter voor het bedrag van de RPV onder het minimumbedrag kan gaan voor de partij die de RPV verschuldigd is en juridische tweedelijnsbijstand geniet. Hij kan zelfs een symbolisch bedrag bepalen.*¹¹²

Tenslotte doet het gegeven dat rechtsbijstand wordt verleend geenszins afbreuk aan de toekenning van de in de vorige artikelen bedoelde vergoedingen.¹¹³

1.5 Toepassingsgebied wet RPV

Bovenstaande regeling is van toepassing op handelszaken en burgerlijke zaken. Dit op alle *burgerlijke procedures* die onder het toepassingsgebied van het Gerechtelijk Wetboek vallen en kan zowel door de eiser, wiens eis wordt toegekend, als door de verweerder, die erin slaagt de eis te laten afwijzen, worden ingeroepen.¹¹⁴

In *handelszaken kan de rechter ook in* een geschil waarop de Wet Betalingsachterstand Handelstransacties van toepassing is, oordelen over de vraag van verhaalbaarheid van de

¹⁰⁹ Art. 508/19, §2, eerste lid Ger.W.

¹¹⁰ H. LAMON, “Verhaalbaarheid van advocatenkosten Wet van 21 april 2007”, *NJW* 2007, nr.26, 441; J.-F. VAN DROOGHENBROECK en B. DE CONINCK, “La loi du 21 avril 2007 sur la répétibilité des frais et honoraires d’avocat”, *JT* 2008, afl. 6295, 52.

¹¹¹ Art. 1022, vierde lid Ger.W.

¹¹² GwH 18 december 2008, nr.182/2008.

¹¹³ Art. 7, tweede lid KB 26 oktober 2007, *BS* 9 november 2007.

¹¹⁴ Voor de procedures voor het Hof van Cassatie geldt een andere regel, nl. die voorgescreven staat in art. 1111 Ger.W; Cass. 27 juni 2008, AR C/07.0384/F, nr. 411: “De RPV behoort niet tot de kosten van het cassatiegeding geregeld in 1111 Ger.W.”; I. SAMOY en V. SAGAERT, “De wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van kosten en erelonen van een advocaat”, *RW* 2007-08, afl. 17, 693.

kosten en erelonen. Deze twee regelingen bestaan dan ook naast elkaar.

Voor *strafzaken* geldt er een afwijkende regeling. Hoewel het systeem van de verhaalbaarheid eerst niet van toepassing was op strafzaken, is de nieuwe regeling dat wel in beperkte gevallen, nl. alleen in relatie beklaagde-BP.¹¹⁵ Deze beperking dient om de onafhankelijkheid van het Openbaar Ministerie niet aan te tasten. Zij zouden immers afgeschrikt kunnen worden voor het voor de rechter brengen van verdachten uit vrees voor zwaarwichtige budgettaire gevolgen voor de overheid.

¹¹⁵ De persoon die wordt veroordeeld tot het betalen van een vergoeding aan de BP, zal ook de RPV moeten betalen. Indien daarentegen een in verdenking gestelde of beklaagde strafrechtelijk vrijuit gaat nadat het onderzoek geopend werd door een burgerlijke partijstelling, zal de BP de RPV verschuldigd zijn. Hieruit volgt dat wanneer vermeende dader wordt vrijgesproken zonder dat er een BP is, hij ook geen enkele aanspraak maakt op een RPV.

Hoofdstuk 4: Rechtshulp

Door het groeiende besef van de nood aan rechtshulp ontstonden er initiatieven die ervoor zorgden dat we doorheen de 20^e eeuw uiteindelijk kunnen spreken van een systeem van rechtshulp. Het belangrijkste moment tijdens deze evolutie moet de inwerkingtreding van de wet van 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand¹¹⁶ geweest zijn. Deze wet is een resultante van het recht op juridische bijstand in 1994 opgenomen in artikel 23 van de grondwet.¹¹⁷ Deze wet zorgde er namelijk voor dat de juridische bijstand werd uitgebreid en toegankelijker is geworden voor de minderbedeelde. Het belangrijkste punt van kritiek op deze wet is dat deze zich voornamelijk richt op de armsten in onze maatschappij. De juridische tweedelijnsbijstand is namelijk slechts voorzien voor de armste mensen waarbij de middenklasse uit de boot valt. Enkel de juridische eerstelijnsbijstand is een uitzondering op die regel aangezien die sinds 1 januari 2004 gratis is voor iedereen. Het gemaakte onderscheid in het Gerechtelijk Wetboek tussen juridische bijstand en rechtsbijstand bestaat in de ons omringende landen niet. Het is dan ook eerder een kunstmatig onderscheid.¹¹⁸

1. Het begrip "Rechtshulp"

De bekendste definitie van rechtshulp is nog steeds die van Kees Schuyt: "*Het verlenen van diensten*¹¹⁹ *in probleem- of conflictsituaties die met behulp van rechtsregels en/of juridische procedures behandeld kunnen worden*". Later is daaraan in de literatuur de preventieve dimensie toegevoegd, en is er sprake van "*het verlenen van diensten in probleem- of conflictsituaties die met behulp van rechtsregels en/of juridische procedures kunnen worden voorkomen en/of behandeld*".¹²⁰

"*Rechtshulp of juridische bijstand*" kan, volgens Gibens, worden omschreven als kosteloze

¹¹⁶ Wet 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand, *BS* 22 december 1998; Deze wet wijzigde de artikelen 446*bis*, 455, 455*bis*, 508/1. t.e.m. 508/23, 580, 676, 704.

¹¹⁷ M. STROOBANT, "De sociale grondrechten naar Belgisch recht. Een analyse van de parlementaire werkzaamheden bij art. 23 Gw." in M. STROOBANT (ed.), *Sociale grondrechten*, Antwerpen, Maklu Uitgevers 1995, 57-94; D. CUYPERS en B. HUBEAU, *De stand van de Rechtsbijstand*, Brugge, die Keure, 2002, 225p.

¹¹⁸ S. GIBENS, "Rechtshulp anno 2005: de afwezigheid van een traditie", *o.c.*, 2.

¹¹⁹ Diensten zoals service, informatie, advies, doorverwijzing en bijstand.

¹²⁰ B. HUBEAU, "Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening zijn mensenwerk", in B. HUBEAU, J. GOORDEN en J. MERTENS (eds.), *Recht op recht. Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 147.

bijstand aan financieel minder draagkrachtige mensen in de samenleving".¹²¹

De Orde van Vlaamse Balies omschrijft het als: "*Financiële steun van de overheid via het systeem van de juridische tweedelijnsbijstand dat onder meer afhangt van uw inkomen.*"¹²²

De Balie van Antwerpen zelf spreekt over een "*omstandig juridisch advies, bijstand en vertegenwoordiging, al dan niet in het kader van een procedure*".¹²³

Tenslotte wordt rechtsbijstand door de Europese Commissie omschreven als "*elk middel dat ter beschikking van een persoon kan staan om hem daadwerkelijk toegang te verschaffen tot een rechterlijke instantie wanneer hij onvoldoende financiële middelen heeft om de kosten van een procedure te dragen.*"¹²⁴

Uit deze definities kunnen we halen dat rechtshulp een grondvoorwaarde vormt om het recht voor iedereen toegankelijk te maken. Ik zou, naar mijn mening, rechtshulp als volgt verwoorden: "*Het geven van advies, informatie, en vertegenwoordiging bij juridische problemen; grotendeels door de overheid betaalde hulp*".

Rechtshulp valt te onderscheiden 'sociale rechtshulp', wat rechtshulp is die zich toelegt op probleemsituaties die niet onmiddellijk aansluiting vinden bij de traditionele rechtshulpverlening (probleemgroepen, probleemgebieden, vaak kosteloos, globale aanpak, ingebed in ruimere werking).¹²⁵ Rechtshulp gaat over elke vorm van juridische bijstand, terwijl sociale rechtshulp maar een deel van rechtshulp is.

2. Structuur rechtshulp

De rechtshulpverlening wordt op twee verschillende niveaus georganiseerd. Het Gerechtelijk wetboek voorziet in twee stelsels voor rechtsbijstand, die zowel op burgerlijk- als strafrechtelijk gebied van toepassing zijn. Er is de juridische eerstelijnsbijstand en de tweedelijnsbijstand¹²⁶ enerzijds en de procesbijstand anderzijds¹²⁷. Het Gerechtelijk Wetboek

¹²¹ S. GIBENS, "Rechtshulp anno 2005: de afwezigheid van een traditie", *o.c.*, 2.

¹²² Orde van Vlaamse Balies, "Juridische tweedelijnsbijstand", www.advocaat.be/Page.aspx?genericid=49.

¹²³ Orde van Vlaamse Balies, "Juridische tweedelijnsbijstand",

www.balieantwerpen.be/?action=onderdeel&onderdeel=13&titel=Pro+Deo+-+kosteloze+rechtshulp.

¹²⁴ http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_bel_nl.htm.

¹²⁵ B. HUBEAU, "Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening zijn mensenwerk", in B. HUBEAU, J. GOORDEN en J. MERTENS (eds.), *Recht op recht. Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 147.

¹²⁶ Art. 446bis en 508/1 t.e.m. 508/23 Ger.W.

noemt dit laatste ‘rechtsbijstand’. Volgens de rechtsleer zijn ‘informatie’, ‘advies’, ‘doorverwijzing’, ‘service’ en ‘procesbijstand’ allemaal vormen van rechtshulp.¹²⁸ De drie eerste vormen kunnen we onderbrengen in de juridische eerstelijnsbijstand. Procesbijstand kunnen we dan weer matchen met de tweedelijnsbijstand.

2.1 Twee soorten rechtsbijstand

Binnen de juridische bijstand kunnen we het onderscheid maken tussen eerstelijns- en tweedelijnsbijstand. De wetgever wil met de wet op de juridische bijstand ervoor zorgen dat juridische dienstverlening voor iedereen toegankelijk is.

2.1.1 Eerstelijnsbijstand

Hieronder wordt de juridische bijstand verleend in de vorm van informatie, praktische inlichtingen, een eerste juridisch advies en doorverwijzing naar een gespecialiseerde instantie. Zij wordt verleend door advocaten en andere organisaties aan natuurlijke- en rechtspersonen.¹²⁹ De eerstelijnsbijstand heeft zodoende vooral een preventieve en oriënterende functie en wordt georganiseerd door de commissie voor juridische bijstand.¹³⁰ Per gerechtelijk arrondissement is er zo een commissie die de juridische eerstelijnsbijstand in goede banen leidt. Burgers kunnen hier terecht voor uitleg over rechtsregels en procedures waarbij het niet de bedoeling is dat er al een procedure wordt gevoerd maar, eerder om de burger wegwijs te maken in de juridische wereld. Voor het voeren van procedures wordt verwezen naar de tweedelijnsbijstand. Veel mensen worden afgeschrikt door de kosten van een advocaat, waardoor er naast de betalende advocatuur in nog een aanbod van eerstelijnsbijstand voorzien werd, nl. de organisaties voor juridische bijstand.¹³¹ Deze organisaties verstrekken gratis of tegen een geringe vergoeding rechtshulp. Er worden

¹²⁷ Art. 664 t.e.m. 699 Ger.W.

¹²⁸ J. BREDÁ en A. STEVENS, “Organiseren van algemene sociale rechtshulp. De betekenis van de Balie en van andere initiatiefnemers”, in A.J. HOEKEMA en J. VAN HOUTTE (eds.), *De rechtssociologische werkkamer. Beeld van het rechtssociologisch empirisch onderzoek*, Deventer, Van Loghum Slaterus, 1982, 64; B. HUBEAU, “Van rechtshulp naar juridische bijstand: over de instellingen en de mensen van het recht”, D. CUYPERS en B. HUBEAU (eds.), *De stand van de Rechtsbijstand*, Die Keure 2005, 12.

¹²⁹ Art. 508/1, 1° Ger. W

¹³⁰ Het takenpakket van de Commissies voor Juridische Bijstand wordt omschreven in art. 508/3 Ger.W.; De Commissie is samengesteld uit advocaten, vertegenwoordigers van het O.C.M.W. en uit erkende organisaties voor juridische bijstand.

¹³¹ Art. 508/5, § 1, eerste lid, 1° Ger. W; Deze bepaling is eigenlijk niets meer dan een erkenning door de wetgever van het werk van de particuliere en openbare organisaties die actief zijn op het terrein van de juridische eerstelijnsbijstand, zoals de wetsinkels, de huurdersbonden, de vakbonden, de OCMW ‘s; J. VANHOUTTE, W. VAN WAMBEKE en B. DELANOEJE, *Rechtshulp en rechtsinformatie*, Brussel, Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele aangelegenheden, 1995, 160p.

zitdagen georganiseerd, door de commissie voor juridische bijstand, waarop advocaten juridische eerstelijnsbijstand aanbieden. Iedereen, ongeacht zijn inkomen, kan hier terecht voor een eerstelijnsadvies.

2.1.2 Tweedelijnsbijstand

Het gaat hier over een juridische bijstand die enkel wordt verleend aan een natuurlijke persoon in de vorm van bijstand bij een procedure of bij een geding, met inbegrip van vertegenwoordiging in de zin van artikel 728 Ger. W.¹³² Deze vorm van rechtsbijstand gaat dus verder dan juridisch advies, in die mate dat de rechtszoekende hierdoor kosteloos vertegenwoordiging kan krijgen van een advocaat. Artikel 446*bis*, tweede lid Ger. W. bepaalt dat de advocaten de in artikel 508/7 Ger. W. bedoelde juridische tweedelijnsbijstand verlenen. Juridische tweedelijnsbijstand kan enkel verleend worden door advocaten daar zij het pleitmonopolie¹³³ hebben, behoudens uitzonderingen in de wet bepaald. Advocaten die prestaties wensen te verrichten binnen de juridische tweedelijnsbijstand, zijn terug te vinden op een lijst die beheerd wordt door een bureau van juridische bijstand waarover elke balie beschikt.¹³⁴ Het bureau voor juridische bijstand staat dan ook in voor de werking van de tweedelijnsbijstand.

Om de financiële drempel te verhelpen, is deze bijstand deels of volledig kosteloos voor degene die over onvoldoende middelen beschikt.¹³⁵

2.2 Rechtsbijstand

Rechtsbijstand werd reeds besproken onder “Hoofdstuk 1”, waar ook verwezen werd naar “procesbijstand”¹³⁶. Procesbijstand is namelijk een vorm van rechtsbijstand. Wanneer we spreken over procesbijstand, bedoelen we de gehele of gedeeltelijke vrijstelling van betaling van zegel-, registratie-, griffie- en uitgiftrechten en van de andere kosten die de procedure met zich meebrengt, toegestaan aan personen die over onvoldoende financiële middelen

¹³² Art. 508/1, 2° Ger.W.

¹³³ Art. 440 Ger.W.; maar daarop bestaan uitzonderingen. Zie art. 728, §3 Ger.W. dat onder meer de afgevaardigden van werknemersorganisaties het recht geeft om voor de arbeidsgerechten op te treden; P. CAENEGEM, “Verhaalbaarheid van kosten van verdediging versus rechtsbijstand”, in F. EVERS en P. LEFRANC (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter? Rechtshulp op de helling*, Tegenspraak Cahier 25*bis*, Brugge, die Keure, 2005 82.

¹³⁴ Art. 508/7 Ger.W.; De Orde van Advocaten ziet toe op de kwaliteit van de prestaties die door de advocaten worden verstrekt in het kader van de juridische tweedelijnsbijstand omdat de advocaten geregeld verslag doen aan het bureau o.b.v. art. 508/11 Ger.W.

¹³⁵ Art. 508/13 Ger.W.; KB 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en rechtsbijstand, *BS* 24 december 2003, ed. 2.

¹³⁶ Procesbijstand is rechtsbijstand in de enge zin zoals bepaald in de art. 664 t.e.m. 699 Ger.W.

bezitten om de kosten van een procedure te dragen.¹³⁷ Zoals eerder gezegd, noemt het Gerechtelijk Wetboek dit “rechtsbijstand”. De rechtsbijstand wordt verleend door de rechtbanken en hoven zelf, door hun bureaus voor rechtsbijstand, door de voorzitter van de rechtbank of van het hof, of door de administratieve rechtscolleges.¹³⁸

3. Voor wie?

Het toepassingsgebied van de rechtsbijstand wordt beschreven in de artikelen 665 tot en met 668 van het Gerechtelijk Wetboek.

Zoals eerder gezegd, is de juridische eerstelijnsbijstand vanaf 1 januari 2004 gratis voor iedereen.¹³⁹ De tweedelijnsbijstand daarentegen is enkel toegankelijk voor natuurlijke personen met onvoldoende inkomsten om zelfstandig een gerechtelijke procedure te bekostigen. Zij genieten van een volledig of gedeeltelijk kosteloze juridische tweedelijnsbijstand.¹⁴⁰ De inkomensgrenzen die sinds 1 december 2012 gelden en bepalen wie in welke mate in aanmerking komt voor de tweedelijnsbijstand, zijn bijgevoegd als bijlage 1.¹⁴¹

¹³⁷ Art. 664 Ger.W.

¹³⁸ P. CAENEGEM, “Verhaalbaarheid van kosten van verdediging versus rechtsbijstand”, *o.c.*, 81.

¹³⁹ Zoals eerder gezegd: zowel voor natuurlijke- als rechtspersonen.

¹⁴⁰ Art. 508/1 Ger. W.; Art. 664 Ger W.

¹⁴¹ Orde Vlaamse Balies, Juridische tweedelijnsbijstand, www.advocaat.be/page.aspx?genericid=75.

Hoofdstuk 5: Een toegankelijker gerecht?

De verhaalbaarheid van de verdedigingskosten vindt haar grondslag in het recht op vrije toegang tot het gerecht, vervat in het recht op een eerlijk proces.¹⁴² Dit betekent dat eenieder recht heeft op een vrije en kosteloze toegang tot het gerecht en dat de advocatenkosten geen belemmering mogen vormen voor degene die materieelrechtelijk gelijk heeft om haar rechten af te dwingen. Een winnende partij zou haar kosten ter handhaving van haar rechten moeten kunnen verhalen op de verliezende partij.¹⁴³ Artikel 47 van het hoofdstuk 'Rechtspleging' van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie waarborgt het recht op een doeltreffende toegang tot de rechter¹⁴⁴. Ook in artikel 23, derde lid, 2° van de Grondwet staat dat ieder het recht heeft op juridische bijstand.¹⁴⁵ Om dit grondrecht te realiseren, moet de overheid ingrijpen. Het gaat immers om een institutieverplichting.¹⁴⁶ Het is de taak van de overheid om die diensten te garanderen aan het volk. Het volk heeft namelijk recht op recht. De overheid moet de hulp niet zelf verlenen, noch ervoor zorgen dat die gratis is, maar wel ervoor zorgen dat er juridische bijstand is.¹⁴⁷ Daarnaast moet de overheid ervoor zorgen dat de rechtshulp openstaat voor iedereen en dat geen financiële, culturele of sociale belemmeringen de toegang tot een behoorlijke juridische bijstand in de weg staan.¹⁴⁸ Dit houdt onder meer in dat de overheid de bijstand kosteloos maakt voor hen die deze niet kunnen betalen.

Ook het artikel 6 EVRM bevat het recht van 'toegang tot een rechterlijke instantie'.¹⁴⁹ Een systeem van rechtsbijstand aan minvermogenden is één van de middelen die de staat kan en moet aanwenden om het recht op toegang tot een rechterlijke instantie in de zin van artikel 6.1

¹⁴² Art. 6 EVRM en 14 BUPO.; E. BREMS, "Het gerecht als goktent?", *o.c.*, 3-10.

¹⁴³ P. HOFSTRÖSSLER, "Betaalt de verliezer alles?", in *Informatieblad Nederlandse Orde van Advocaten te Brussel – permanente vorming 2004-2005*, afl. 1, 742; In het arrest Bottazzi t. Italië van 28 juli 1999 (nr. 34884/97) oordeelde het Hof dat een verzoeker de terugbetaling van de kosten van het geding slechts verkrijgt in de mate van de werkelijkheid, de noodzaak en de redelijkheid van het tarief ervan zijn aangetoond. De Belgische rechtspraak volgt het septemberarrest waarin het verhaalbaarheidsprincipe aan de klassieke aansprakelijkheidsleer wordt vastgeknoot.

¹⁴⁴ Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, P.B., C. 303, 14 december 2007.

¹⁴⁵ Art. 23 Gw.; J. HAMAIDE, "Access à la justice et assistance judiciaire", in Hoge Raad voor de Justitie, *Gerechtelijke achterstand: geen noodzakelijk kwaad*, Brussel, Bruylant, 2004, 101-109; D. CUYPERS en B. HUBEAU, (eds.), *De stand van de rechtsbijstand*, Tegenspraak Cahier 22, Brugge, die Keure, 2002, 225.

¹⁴⁶ B. HUBEAU, "Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming", *o.c.*, 41-78; M. STROOBANT, "De sociale grondrechten naar Belgisch recht. Een analyse van de parlementaire werkzaamheden bij art. 23 G.W." in M. STROOBANT (ed.), *Sociale grondrechten*, Antwerpen, Maklu, 1995, 90.

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ P. SCHOLLEN en B. VANGEEBERGEN, "Juridische bijstand", *Jura. Falc.* 2000-2001, 374-375.

¹⁴⁹ Dit recht volgt uit de interpretatie van het artikel door het EHRM in het Golder-arrest; EHRM 21 februari 1975, Golder/VK, Publ. Cour eur. D. H., Serie A, nr. 18.

EVRM te waarborgen. Ook uit het recht op verdediging, dat als algemeen rechtsbeginsel¹⁵⁰ geldt, volgt dat iedereen recht heeft op de bijstand van een advocaat. En omdat het recht op bijstand een essentieel bestanddeel van het recht van verdediging uitmaakt, zal de overheid ook op basis hiervan dienen te voorzien in een systeem van juridische bijstand.

De kwaliteit van een democratische rechtstaat wordt onder meer gemeten aan de goede werking van zijn rechtssysteem. Een goede werking van het rechtssysteem is afhankelijk van toegankelijkheid tot de rechter, die voor iedere burger, welke ook zijn graden of hoedanigheden zijn, moet bestaan. De Belgische wetgever voorziet in een systeem van juridische bijstand en verhaalbaarheid met als doel dat juridische dienstverlening voor iedereen toegankelijk is.

De vraag die hier centraal staat is of de wet betreffende de juridische bijstand van 23 november 1998 en de Wet Verhaalbaarheid iets bijdragen aan de wapenongelijkheid tussen verschillende types van procederende partijen en aan het fundamenteel recht van toegang tot de rechter. De problematiek moet benaderd worden vanuit het opzicht dat ontoegankelijkheid van rechtshulp vermeden moet worden.

1. Rechtshulp en toegang tot de rechter

1.1 Drempels

Vooraleer men beroep doet op een rechter, heeft er in hoofde van de procespartijen een proces van overwegen en beslissen plaatsgevonden. De toegang tot het recht zou zodanig moeten werken dat deze gelijk is voor iedereen, zonder onderscheid van rang of stand. Helaas is het niet zo dat rechtzoekenden een gelijke toegang hebben tot de rechter om hun geschil voor te leggen. De weg naar het gerecht, is bezaaid met tal van drempels of belemmeringen die voor sommigen hoger uitvallen dan voor anderen. In de rechtssociologische literatuur onderscheid men drie klassieke drempels: de (lange) *duurtijd*, de *kostprijs* en de *culturele drempel*.¹⁵¹

De grootste drempel schuilt in de gerechtskosten, naast de kosten van een advocaat. Het betreft zowel de hoogte, als de grote onduidelijkheid die bestaan over de gerechtskosten.¹⁵² De verhouding van de aard en modaliteiten van de gerechtskosten tot de inzet van een geschil,

¹⁵⁰ Cass. 2 mei 1961, *Pas.* 1961, I, 926.

¹⁵¹ L. HUYSE, *Sociologie van het recht*, Leuven, syllabus Faculteit Rechtsgeleerdheid, 1997-1998.

¹⁵² B. HUBEAU, "Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming", *o.c.*, 62.

en dan vooral de kleinere geschillen, zorgt voor bijkomende drempels.¹⁵³ Ook de kosten van bijkomende onderzoeksmaatregelen kunnen een zekere onvoorspelbaarheid genereren.¹⁵⁴ Omwille van financiële drempels zullen rechtsgebruikers vaak een procedure ontwijken¹⁵⁵. Uit onderzoek bleek dat de kostprijs een struikelblok vormen voor de burgers.¹⁵⁶ Wegens de onvoorspelbaarheid ervan, wezen velen de honoraria van advocaten als belangrijkste reden aan. Feit is ook dat het vooral burgers uit de lagere middenklasse zijn die deze financiële drempel ervaren. Zij vallen vaak tussen twee stoelen. Enerzijds zijn ze te weinig bemiddeld om over een adequate toegang te beschikken, anderzijds zijn ze onvoldoende onvermogen om een beroep te kunnen doen op gratis rechtshulp of om een vrijstelling van gerechtskosten te verkrijgen. Grote delen van de middenklasse dreigen in deze situatie verzeild te raken.¹⁵⁷

Wat betreft de duurtijd, kunnen we stellen dat wie lang moet wachten op een rechterlijke uitspraak, in feite zijn recht verliest. Procedures die lang aanslepen, spelen meestal in het nadeel van de minder sterke partij. Dit zijn vaak kleine spelers op het juridisch veld, zoals fysieke personen en kleine rechtspersonen. Op die manier ontstaat het risico van een justitie die de ‘haves’ bevoordeelt en de ‘have-nots’ in de kou laat staan (*Infra 1.3 “Rechtshulp en Galanter”*). Uit een recent empirisch onderzoek is gebleken dat de langdurende procedures niet alleen een drempel vormen voor de minder sterke partijen, maar ook voor de modale burger. Het onderzoek stelt namelijk vast dat meer dan 94% akkoord ging met de stelling dat “de behandeling van een rechtszaak in het algemeen te lang duurt”.¹⁵⁸

De laatste drempel is de culturele drempel. Die gaat over de uitwendige (taalgebruik, rituelen in de rechtbanken,..) en inwendige (de mentaliteit van de rechters, griffiers en advocaten die vaak als afstandelijk worden ervaren) kenmerken van de actoren van justitie en van de rechtshulp. Het overdreven plechtige en rituele karakter van de rechtbank creëert een grote

¹⁵³ T. BOURGOIGNIE, G. DELVAX, F. DOMONT-NAERT en C. PANIER, *Rechtshulp aan de consument*, Brussel, Bruylant, 1981.

¹⁵⁴ B. HUBEAU, “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming”, *o.c.*, 62.

¹⁵⁵ M. GALANTER, “Why the “Haves” Come out ahead: Speculations on the Limits of Legal Change”, *Law and Society Review*, 1974, 95-160.

¹⁵⁶ J. GOETHALS, A. LEMAITRE, R. DOUTRELEPONT, . FINCOEUR, G. KELLEN, S. PERMANTIER, C. SIMAYS, L. WYSEURN G. VAN AERSCHOT en V. VERVAEKE, *Justitie in vraag gesteld. Een kwalitatieve benadering vertrekkende vanuit de “justitiebarometer”*, Gent, Academia Press, 2005, 362p.

¹⁵⁷ *Het recht van de mensen. Naar een kwaliteitsvolle verhouding tussen burger, recht en samenleving*, Brussel, Koning Boudewijnsstichting, 2001, 88-89;

www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf

¹⁵⁸ S. PARMENTIER, G. VERVAEKE, J. GOETHALS, R. DOUTRELEPONT, G. KELLEN, A. LEMAITRE, B. CLOET, J. SCHOFFELEN, M. VANDERHALLEN, P. BIREN, M. SINTOBIN, T. VAN WIN en M. VANDEKEERE, *Justitie doorgelicht. De resultaten van de eerste Belgische “justitiebarometer”*, Gent, Academia Press, 2004, 118, 55-56.

afstand voor vele rechtzoekenden. Maar liefst 72,4% ging niet akkoord met de stelling dat de juridische taal voldoende duidelijk is.¹⁵⁹ Vaak terugkerende opmerkingen zijn dat er in de rechtbank weinig tijd is voor het verhaal van de burger, dat burgers soms een gebrek aan respect vanwege de rechters ervaren en dat ze zich niet betrokken voelen bij hun eigen zaak.

Naast de drie klassieke drempels die de toegang tot de rechter belemmeren, kunnen we uit het dossier van VZW SIVI uit 2007, “armoede en justitie”,¹⁶⁰ nog twee samenhangende drempels halen; de drempel tot informatie en de procedurele drempel.

Tijd en middelen zijn vereist om juridische informatie te verkrijgen. Voor personen die niet over deze middelen beschikken, wordt de drempel tot informatiewerving verhoogd. Het is voor vele mensen vaak een hele opgave om juiste en duidelijke juridische informatie te bekomen¹⁶¹, waardoor ze ook hun rechten niet kennen. Hierbij samenhangend worden dus procedurele drempels ervaren door (potentiële) gebruikers van de rechtbanken. Mensen begrijpen de ingewikkelde structuur niet en worden vaak van het kastje naar de muur gestuurd. De minvermogende mensen, die de hulp het meest nodig hebben, vinden dan meestal de juiste weg niet naar juridische hulpverlening. Voor de meer vermogende mensen, daarentegen, volstaat het om een afspraak te maken met een advocaat naar keuze.¹⁶²

We kunnen besluiten dat armere mensen veel minder beroep doen op het gerecht dan rijkere mensen. De stap naar het gerecht voor de armere is veel groter. Ze kunnen niet omdat ze worstelen met een gebrek aan duidelijke informatie en met angst voor de procedures en de rechtbank.

1.2 Waaraan dient rechtshulp te voldoen?

De toegang tot het recht is een drievuldig begrip. Het omvat een ruim domein van materieel recht, rechtshulp en rechtsbedeling om deze rechten en plichten te effectueren.¹⁶³

De vraag naar goede rechtshulp beperkt zich niet tot de vraag naar de toegang tot het gerecht, maar omvat ook, van zodra de toegang gegarandeerd is, de afwikkeling en de uitkomst van de

¹⁵⁹ *Het recht van de mensen, o.c.*, 88-89;

www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf.

¹⁶⁰ VZW SiVi, *Dossier armoede en justitie: als je in het rood staat, springt het niet automatisch op groen*, VZW SiVi, 2007.

¹⁶¹ *Ibid*, 11.

¹⁶² *Ibid*, 12.

¹⁶³ S. PARMENTIER, “Elk recht heeft zijn prijs. De kosten van verdediging vanuit het perspectief van de toegang tot het recht en de rechtsbedeling”, *o.c.*, 137.

procedure. De rechtstaat staat of valt met het aanbod van rechtshulp. Regels, instanties en toezichthouders doen hun werk pas goed, als de weg naar het recht bereikbaar is en de weg er doorheen begaanbaar. Daarvoor is rechtshulp nodig, die goed, onafhankelijk en betaalbaar is.¹⁶⁴

Een onderzoek in 1970 naar de leemtes in de rechtshulp, leidde tot de eisen van “beschikbaarheid”, “bereikbaarheid”, “begrijpbaarheid”, “bruikbaarheid” en ten slotte “betaalbaarheid”, of de vijf B’s.¹⁶⁵ Ook Van Der Veken stelt deze eisen, ongeveer. De toegankelijkheid van juridische bijstand moet volgens de auteur voldoen aan “bereikbaarheid” (d.w.z. rechtshulpdiensten moeten zich op redelijke afstand van de werk- of woonomgeving van de vraagsteller bevinden); “betaalbaarheid” (d.w.z. dat deze diensten gratis of tegen een minimale kostprijs moeten verstrekt worden); “begrijpbaarheid” (d.w.z. dat de vorm waarin de juridische bijstand worden gegeven aangepast moet zijn aan de noden van de gebruiker); “betrouwbaarheid” (d.w.z. dat de kwaliteit van de dienstverlening gegarandeerd moet worden).¹⁶⁶

De Commissie Burger, Recht en Samenleving stelde in een rapport aan de Koning Boudewijnstichting dat de rechtshulp transparant moet zijn, waardoor het voor de burger duidelijk is waar hij moet zijn voor welke dienstverlening en wat de kosten daarvan zijn.¹⁶⁷ Ook de Commissie spreekt over “de vijf B’s”.¹⁶⁸ “Bereikbaarheid”, betekent dat het aanbod van rechtshulp op voor iedereen toegankelijke locaties moet gebeuren. De eis dat deskundigen beschikbaar moeten zijn voor de gebruiker van rechtshulp, valt onder de “beschikbaarheid”. De “betaalbaarheid” betekent dat er door niemand financiële drempels mogen worden ervaren, wat niet gelijk is aan de eis om alles gratis te voorzien. De vierde “B” is deze van “begrijpbaarheid”, waarbij de informatie die mensen krijgen, verstaanbaar dient te zijn. Zo pleit de VZW SIVI, in haar dossier “armoede en justitie” uit 2007, voor eenvoudig taalgebruik vanuit alle juridische diensten, voor een boekje met uitleg over vaak gebruikte juridisch termen en dat hulpverleners en advocaten mensentaal moeten spreken.¹⁶⁹ Tenslotte

¹⁶⁴ H. SMEYERS, “Toegang tot het (ge)recht: rechtsbijstandsverzekering als oplossing”, *o.c.*, 111.

¹⁶⁵ B. HUBEAU en S. PARMENTIER, “Rechtshulp”, *TPR* 2003, 1039-1048; B. HUBEAU, “Van rechtshulp naar juridische bijstand: over de instellingen en de mensen van het recht”, in D. CUYPERS en B. HUBEAU (eds.), *De stand van de rechtsbijstand*, Brugge, Die Keure 2002, 12.

¹⁶⁶ R. VAN DER VEKEN, “Invorderbaarheid van verdedigingskosten of hoe onbereikbaar is vrouwe Justitia?”, *o.c.*, 139.

¹⁶⁷ *Het recht van de mensen. o.c.*, 70-71;

www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 95.

¹⁶⁹ VZW SiVi, *Dossier armoede en justitie: als je in het rood staat, springt het niet automatisch op groen*, VZW

dient de informatie niet alleen bereikbaar en verstaanbaar te zijn, maar ook “bruikbaar” voor de concrete situatie. Omdat de tweedelijnsbijstand ook van maatschappelijke aard is, gelden dezelfde kwaliteitscriteria¹⁷⁰

1.3 Rechtshulp en Galanter

De vraag is of de huidige regeling voor de verhaalbaarheid van gerechtskosten een gunstig effect heeft op de procesmogelijkheden voor de verschillende types van partijen. De speculaties van rechtssocioloog Galanter zijn daarvoor interessant. Het is het meest invloedrijke sociologische artikel ooit en stond in 1983 op nummer één van de citatie-index. Galanter heeft hypothesen willen formuleren hoe een rechtssysteem mogelijkheden creëert en beperkingen invoert. Hij is van oordeel dat er iets gedaan moet worden aan de wapenongelijkheid tussen ‘repeat-players’ en ‘one-shotters’. Galanter spitst zijn betoog toe op ‘litigation’ (het (dreigen met) procederen), hoewel zijn speculaties ook van toepassing kunnen zijn op administratieve en wetgevende onderdelen van een rechtssysteem.¹⁷¹ Een van de kernvragen waar Galanter een antwoord op wil vinden is ‘onder welke omstandigheden litigation herverdelend kan werken’. Kenmerkend is dat the ‘haves’ telkens aan het langste eind trekken. Zij doen het beter in rechtszaken dan de ‘have-nots’. De titel van de vertaling door John Griffiths van Galanters betoog is “De duivel schijnt altijd op de grote hoop”. Dit spreekwoord betekent: ‘Wie er goed bij zit, krijgt nog altijd een buitenkansje, dat aan de armen voorbij gaat’. Het omgekeerde lijkt ook op te gaan: mensen die het al niet zo treffen, lopen een groter risico op nog meer ellende.¹⁷²

1.3.1 ‘One-shotter’ en ‘repeat-player’

Galanter beklemtoont dat er tussen procespartijen verschillen bestaan op vlak van rijkdom en macht. Het grote verschil tussen een ‘one-shotter’ en een ‘repeat-player’ is de mate waarin ze elk over tijd, over kennis en vooral over middelen beschikken om in rechte op te treden.¹⁷³ De

SiVi, 2007, 12.

¹⁷⁰ B. HUBEAU, S. PARMENTIER, “Preadvies Rechtshulp”, in Interdepartementale Commissie voor Armoedebestrijding (red.), *Aanbevelingen voor het armoedebestrijdingsbeleid 1990-1991, derde verslag*, Brussel, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, 1991, 57-91.

¹⁷¹ M. GALANTER, “Why the ‘Haves’ come out ahead: speculations on the limits of legal change”, *Law and society review* 1974, 95-160.

¹⁷² H. RIESE, “De duivel schijnt altijd op de grootste hoop”, www.nbmf.nl/Uploads/Docs/NTvBM-%20mei%202004%20Jaargang%2015,%20nr%201.pdf.

¹⁷³ Die tweedeling is echter niet absoluut. Er zijn ook ‘tussengevallen’ van ‘one-shotters’ zoals de beroepsmisdadiger.

‘repeat-player’ beschikt over meer middelen, ervaring en kan het zich veroorloven om op lange termijn te procederen. Omdat ‘repeat-players’ over het algemeen beter uitgerust zijn dan ‘one-shotters’ doordat zij beschikken over een aantal voordelen worden ze vaak ‘the haves’ genoemd. Het zijn vaak bedrijven met financiële en organisatorische hulpmiddelen waarvoor weinig op het spel staat in vergelijking met hun vermogen.¹⁷⁴ Zij zijn bij vele gelijksoortige bedingen betrokken. De ‘one-shotter’, daarentegen, beschikt niet over zulke middelen. Hij is degene met de minste financiële middelen en kunnen we vergelijken met de echtgenoot in een echtscheidingsprocedure. Hij is degene waarvoor er veel op het spel staat waardoor hij vlugger zal afzien van een procedure wanneer de proceskosten te hoog liggen in verhouding met het mogelijk voordeel. Hij komt weinig (‘one-shotter’) in aanraking met het gerecht.

1.3.2 Hervormingsstrategieën

Galanter is van oordeel dat er iets gedaan moet worden aan de wapenongelijkheid tussen ‘repeat-players’ en ‘one-shotters’. Hij wil de wapenongelijkheid dan ook zoveel mogelijk herstellen en gaat daarvoor 4 pistes of strategieën verkennen met mogelijke hervormingen. Deze vier strategieën willen gelijkheid scheppen en relatief voordeel toekennen aan hen die dit tevoren niet genoten.

1.3.2.1 Regelverandering

‘Have-nots’, die meestal ook ‘one-shotters’ zijn, beschikken over beperkte middelen om regelverandering tot stand te brengen. De voordelen van professionele en rijke actoren zijn welbekend. De voordelen van de ‘haves’ tenietdoen zal niet alleen aandacht vereisen op vlak van regelverandering, maar ook voor institutionele voorzieningen. Litigation moet aangevuld worden met het organiseren van belangengroeperingen, uitbreiding van rechtshulp en het bedenken van nieuwe soorten institutionele voorzieningen.¹⁷⁵

1.3.2.2 Uitbreiding van institutionele voorzieningen.

Hier is het idee vooral om justitie beter te laten functioneren met het oog op een totale en snellere berechting mogelijk te maken. De rechtbanken zouden een grotere beschikbaarheid

¹⁷⁴ M. GALANTER, *o.c.*, 95-160.

¹⁷⁵ *Ibid.*

moeten hebben, waardoor de achterstand zal verminderen. Je gaat dan meer zaken behandelen, maar of het in het voordeel van de ‘one-shotter’ is, is niet zeker.

1.3.2.3 Verhoging van de organisatiegraad van have-nots partijen.

‘Have-nots’ moeten zich groeperen waardoor ze meer voordelen bereiken. Deze groepen kunnen meer bereiken dan de ‘one-shotter’ alleen zou kunnen. Hij wordt zo gebundeld tot ‘repeat-player’, met hun voordelen.

1.3.2.4 Uitbreiding van de juridische dienstverlening (Improvement of legal services in quantity and quality)

Galanter wil een grotere toegankelijkheid tot informatie en gerecht bieden via deze hervorming. Het omvat een verhoging van kwaliteit en kwantiteit van juridische dienstverlening aan ‘have-nots’. Hij hoopt op die manier de kosten van ‘litigation’ te verlagen (omdat ‘have-nots’ kampen met een financiële drempel) en het voordeel van de deskundigheid op te heffen. Daarnaast wil Galanter meer processen bekomen die gunstigere uitkomsten bevatten voor de ‘have-nots’ en misschien ook tot meer beroepszaken en regelverandering komen met nieuwe regels, in het voordeel van de ‘have-nots’. Kosteloze rechtshulp en rechtsbijstandverzekering zijn mechanismen die deze doelstellingen nastreven. Voor de positie van ‘one-shotters’ zijn belangenbehartigers als consumentenverenigingen, verenigingen van huurders en laagdrempelige gespecialiseerde verleners van rechtshulp van groot belang. Zo ontstaan ‘repeat-players’, die voor mensen met incidentele problemen eenvoudig toegankelijk zijn, en die hen gespecialiseerde kennis, ervaring en financiële draagkracht kunnen aanbieden, zodat een meer optimaal gebruik kan worden gemaakt van juridische procedures.¹⁷⁶ Met de kosteloze rechtshulp hebben ‘one-shotters’ ook een gespecialiseerde basis omdat advocaten die ProDeo zaken doen, zich voornamelijk inzetten voor deze groep.

Op de kosteloze rechtshulp en de verhaalbaarheid die in België werden ingevoerd om de toegang tot het gerecht voor de ‘have-nots’ toegankelijker te maken, werd dus al door Galanter veel eerder op gespeculeerd. Galanter was van oordeel dat de positie van de ‘have-nots’ op die manier versterkt kon worden t.a.v. de ‘repeat-players’. Verder wijst Galanter op het gevaar van vertragingen en risico’s die ‘have-nots’ moeten dragen. Hij stelt dat zolang

¹⁷⁶R. SCHWITERS, *Recht en samenleving in verandering: een inleiding in de rechtssociologie*, Deventer, Kluwer, 2008, 118.

‘one-shotters’, ondanks adequate rechtshulp, vertragingen en risico moeten verdisconteren, hun voordeel uit een toename van juridische dienstverlening beperkt zal blijven. Ook zal een stijging van het aantal processen tot nog meer vertraging leiden.¹⁷⁷ De vraag is nu of de invoering van kosteloze rechtshulp ook echt iets heeft opgeleverd voor de toegankelijkheid tot het gerecht voor ‘have-nots’.

1.4 Toepassing op de verhaalbaarheid van de kosten van verdediging

De bevindingen van Galanter kunnen ook toepassing vinden in thema’s rond verhaalbaarheid van de kosten van verdediging. De ‘one-shotters’ kunnen we vergelijken met de minder vermogende mensen in de maatschappij, de lagere middenklasse. Zij voeren ook niet dikwijls een procedure. Wanneer ze dat wel doen, zullen ze te maken krijgen met een financiële drempel die voor sommigen onder hen als te hoog zal worden ervaren om over te gaan tot procesvoering waardoor de toegang tot het gerecht voor hun belemmert wordt. Voor deze mensen bestaat er de tweedelijns rechtsbijstand, zoals eerder besproken, die het gerecht voor hun toegankelijker probeert te maken. Voor de middenklasse is er geen enkele tegemoetkoming. Zij kunnen en/of zullen meestal niet voor hun rechten opkomen. Met zulke financiële belemmeringen heeft een ‘repeat-player’ nooit te maken. Zij bevinden zich in een financieel sterkere positie. We stellen een wapenongelijkheid vast en de vraag is of de huidige regeling voor de verhaalbaarheid van gerechtskosten hier iets aan veranderd.

1.5 Meer toegankelijkheid tot het gerecht bereikt?

De belangrijkste wet ter uitvoering van artikel 23, derde lid, 2° van de Grondwet¹⁷⁸, dat het recht op juridische bijstand waarborgt, is de wet op de juridische bijstand van 23 november 1998.¹⁷⁹ Deze wet zorgde voor een uitbreiding van de juridische bijstand die ook toegankelijker werd voor de minderbedeelde van onze maatschappij. Ondanks het feit dat deze wet verschillende zaken regelt en het systeem van de juridische eerstelijns- en tweedelijnsbijstand sterk geëvolueerd is tijdens de 20e eeuw, wordt er toch kritiek op gegeven en kan men het systeem niet beschouwen als een voorziening van de welvaartstaat.¹⁸⁰

¹⁷⁷ M. Galanter, *o.c.*, 95-160.

¹⁷⁸ Art. 23 Gw.; J. HAMAIDE, “Access à la justice et assistance judiciaire”, in Hoge Raad voor de Justitie, *Gerechtelijke achterstand: geen noodzakelijk kwaad*, Brussel, Bruylant, 2004, 101-109; D. CUYPERS en B. HUBEAU, (eds.), *De stand van de rechtsbijstand*, Tegenspraak Cahier 22, Brugge, die Keure, 2002, 225.

¹⁷⁹ Wet 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand, *BS* 22 december 1998.

¹⁸⁰ S. GIBENS, Ten geleide, *o.c.*, IX.

Het belangrijkste punt van kritiek op deze wet is dat deze zich voornamelijk richt op de armsten in onze maatschappij.¹⁸¹ De juridische tweedelijnsbijstand is namelijk slechts voorzien voor de armste mensen waarbij de middenklasse uit de boot valt. Wie als alleenstaande meer verdient dan 928 euro netto per maand¹⁸², komt al niet meer in aanmerking voor de volledig kosteloze bijstand. Voor een gezin ligt de grens op 1191 euro netto per maand¹⁸³. Het huishoudelijk budget wordt dus uit evenwicht gebracht indien men juridisch advies of procesbijstand wil. Gezinnen met een gemiddeld inkomen, zien de toegang tot het recht dus vaak versperd door financiële barrières. De overheid heeft zich bekommerd om diegene die te arm zijn om hun rechten af te dwingen, maar heeft daarbij te weinig oog gehad voor degene die er arm van terugkeren.¹⁸⁴ Sommige mensen hebben automatisch recht op een volledig gratis advocaat.¹⁸⁵ De Orde van Vlaamse Balies stelt voor om de onweerlegbare vermoedens van onvermogen in hoofde van bepaalde categorieën van rechtzoekenden om te zetten in weerlegbare vermoedens.¹⁸⁶

Ook wordt er kritiek gegeven over het feit dat twee aparte procedures bestaan die enkel tijd- en geldverlies meebrengen. Er bestaat een soortgelijke procedure, waarbij dezelfde bewijsstukken dienen te worden voorgelegd, voor zowel het verkrijgen van de juridische bijstand van een advocaat als voor het verkrijgen van rechtsbijstand.¹⁸⁷ Tenslotte bekritiseert men het feit dat er een gebrekkige regeling bestaat omtrent de beroepsmogelijkheid tegen een beslissing tot toekenning van rechtsbijstand en er zelfs geen beroepsmogelijkheid bestaat tegen de beslissing tot intrekking van de rechtsbijstand.¹⁸⁸

Met betrekking tot de wet van 21 april 2007, is het belangrijk ons de vraag te stellen: Wat zijn de gevolgen op de toegang tot de rechtsbedeling? Wordt het voor de burger makkelijker of net moeilijker om een zaak voor de rechter aan te spannen? Vele auteurs stellen dat de nieuwe Wet op de Verhaalbaarheid van de erelonen van de advocaat de toegang tot de rechter verslechtert.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² Zie bijlage 1.

¹⁸³ Plus 160,27 p.p. ten laste.

¹⁸⁴ H. SMEYERS, "Toegang tot het (ge)recht: de rechtsbijstandsverzekering als oplossing", *o.c.*, 112.

¹⁸⁵ Gedetineerden, personen met een leefloon, minderjarigen, asielzoekers,...; VZW SiVi, *Dossier armoede en justitie: als je in het rood staat, springt het niet automatisch op groen*, VZW SiVi, 2007, 24.

¹⁸⁶ Orde van Vlaamse Balies, Memorandum, 15 juli 2010, 20.

¹⁸⁷ P. SCHOLLEN en B. VANGEEBERGEN, "Juridische Bijstand", *Jura Falc.*, 2000-2001, 426-427.

¹⁸⁸ E. BREWAEYS, "Wie betaalt rechtsplegingsvergoeding bij procedure over tweedelijnsbijstand?", *Juristenkrant*, afl. 201, 13 januari 2010, 6.

Op het eerste zicht lijkt het septemberarrest een oplossing te bieden voor het probleem van de toegang tot het gerecht en de verhaalbaarheid van de verdedigingskosten, maar wanneer we dit beter bekijken, vertoont het systeem vele gaten.¹⁸⁹ De verhaalbaarheid maakt in ieder geval het onrecht ongedaan dat een juridisch onschuldige burger toch moet opdraaien voor de kosten om zijn onschuld te bewijzen, maar de verhaalbaarheidsregeling is een tweesnijdend zwaard.¹⁹⁰ De verhaalbaarheid kan een verhoogde toegankelijkheid met zich meebrengen indien men zekerheid heeft over de winst. Vorderingen waarvan de geschatte succeskans hoog is, zullen onder een regime van verhaalbaarheid sneller ingesteld worden, omdat in dat geval geen rechtsbijstandskosten moeten worden gedragen.¹⁹¹ Men moet niet bevreesd zijn de eigen advocatenkosten te betalen omdat deze toch verhaalbaar zullen zijn op de tegenpartij. Dit is een voordeel voor onvermogende mensen, die in het verleden hun rechten niet konden afdwingen om financiële redenen.¹⁹² Daarnaast kan een voordeel zijn dat door de regeling van de verhaalbaarheid het onbezonnen procederen vermeden wordt. Net doordat het risico op de verplichte betaling van een RPV groter is geworden, zullen partijen twee keer nadenken alvorens ze een procedure starten en bemiddelingsprocedures verkiezen.¹⁹³ Maar heeft deze “winner takes it all”-benadering niet meer nadelige gevolgen?

Lefranc en Evers hadden reeds voordat de wet van 21 april 2007 in werking trad, hun bedenkingen bij de evolutie van de verhaalbaarheid.¹⁹⁴

Het belangrijkste argument tegen de verhaalbaarheid is echter dat de toegang tot de rechter moeilijker wordt voor de minstbedeelden in rechtszaken met onzekere uitkomsten.¹⁹⁵ Het eerder besproken voordeel waarvan onvermogenden kunnen genieten bij rechtszaken met zekere resultaten, zal niet gelden ingeval de uitkomst van een zaak onzeker is. De kosten voor

¹⁸⁹ B. HUBEAU, “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming (ook in de gezondheidszorg)”, *o.c.*, 41; R. BOONE en I. MORIAU, “Particulieren grootste dupe van de wet op de verhaalbaarheid”, *Juristenkrant*, afl. 172, 25 juni 2008, 3.

¹⁹⁰ H. WILLEKENS, “De verhaalbaarheid van verdedigingskosten, de toegankelijkheid van het gerecht en de (her)verdelingsproblematiek”, *o.c.*, 152.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² B. HUBEAU, “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming (ook in de gezondheidszorg)”, *o.c.*, 74; Ph. COLLE en S. ZEGERS, *De terugvorderbaarheid van de erelonen van advocaten en verzekeringen*, Brussel, Maklu, 2005, 465; Colle en Zegers menen dat de verhaalbaarheid van erelonen alleen maar een vlotte en goedkopere afhandeling van procedures ten goede komt.

¹⁹³ E. DIRIX, “Kanttekening. Verhaalbaarheid proceskosten en Rechtscultuur”, *RW* 2008, nr.1, 42.

¹⁹⁴ P. LEFRANC en F. EVERS, “Leidt de verhaalbaarheid van de advocatenkosten tot een meer toegankelijke justitie?”, *TvMR* 2007, nr. 4, 7-10; Lefranc en Evers stelden dat wanneer elke partij zijn advocatenkosten zelf betaald, er minder processen zijn omdat partijen de kosten kunnen vermijden door een minnelijke regeling. Processen die toch gevoerd worden, worden veroorzaakt door hoge verwachtingen van de procesuitkomst.

¹⁹⁵ B. HUBEAU en S. PARMENTIER, “Rechtshulp”, *TPR* 2003, 1039-1048.

de winnende partij verminderen in elk geval, waardoor hun financiële drempel wordt verlaagd, maar anderzijds brengt de verhaalbaarheid dan ook dubbele kosten mee voor de verliezer. De verhaalbaarheid vergoot de inzet van de gok en verhoogt de onvoorspelbaarheid van het resultaat, niet enkel voor de uiteindelijke verliezer, maar voor alle procespartijen. De kans bestaat immers dat de rechter beslist om de advocaatkosten van de winnende partij ook ten laste van de verliezer te leggen.¹⁹⁶ De kans is groot dat de verhaalbaarheidsregeling, in combinatie met de kritieken op de kostprijs en duurtijd van een gerechtelijke procedure, tot een bijkomende financiële drempel leidt, ten opzichte van al wie niet bijzonder bemiddeld is.¹⁹⁷ Deze groep wordt afgeschrikt om te procederen omdat de kosten bij verlies groter zijn dan wanneer er geen verhaalbaarheid is.¹⁹⁸ Wie kosteloze rechtsbijstand geniet, zal enkel de negatieve impact van een verhaalregeling voelen. Het is duidelijk dat aldus de toegang tot de rechter niet altijd vergroot wordt door de verhaalbaarheidsregeling.¹⁹⁹ Dit is een stap terug in de beweging naar een ruimere toegang, die sinds de jaren zeventig was ingezet.²⁰⁰

Ook Van Caenegem vermoedt dat de huidige regeling niet bijdraagt tot een oplossing omdat het de minvermogende niet beschermt tegen de veroordeling tot de verdedigingskosten van de tegenpartij.^{201 202}

De verhaalbaarheidsregeling gaat op die manier volkomen voorbij aan de ongelijke machtsverhouding in onze samenleving waardoor de ene partij zonder al te veel financiële risico's kan procederen, terwijl voor de andere een onoverkomelijke financiële put dreigt, indien hij niet 100% zeker is van zijn juridisch gelijk. Willekens spreekt van een perverse herverdeling die het gevolg is van de verhaalbaarheidsregeling.²⁰³ De 'one-shotter' kan zijn kansen minder goed inschatten en zal niet alleen huiveren om voor zijn rechten op te komen:

¹⁹⁶ P. SCHOLLEN, "De verhaalbaarheid van advocaten beslist? Een kort bezwaar vanuit een groot beginsel", *o.c.*, 264-265.

¹⁹⁷ S. PARMENTIER, "Elk recht heeft zijn prijs. De kosten van verdediging vanuit het perspectief van de toegang tot het recht en de rechtsbedeling", *o.c.*, 135.

¹⁹⁸ H. WILLEKENS, "De verhaalbaarheid van verdedigingskosten, de toegankelijkheid van het gerecht en de (her)verdelingsproblematiek", *o.c.*, 153.

¹⁹⁹ H. SMEYERS, "Toegang tot het (ge)recht: de rechtsbijstandsverzekering als oplossing", *o.c.*, 112.

²⁰⁰ S. PARMENTIER, "Elk recht heeft zijn prijs. De kosten van verdediging vanuit het perspectief van de toegang tot het recht en de rechtsbedeling", *o.c.*, 143.

²⁰¹ Om in een uitzondering te voorzien bij de verhaalbaarheid voor de verliezende minvermogenden, leidt tot discriminatie en wordt dan ook verworpen door de auteur.

²⁰² P. VAN CAENEGEM, "Ten geleide bis", *o.c.*, X.

²⁰³ WILLEKENS, "De verhaalbaarheid van verdedigingskosten, de toegankelijkheid van het gerecht en de (her)verdelingsproblematiek", *o.c.* 153-154; De verhaalbaarheidsregeling perkt de toegang tot het gerecht voor sociaal zwakkere, minvermogenden en lager opgeleiden in terwijl sociaal sterkere partijen meervermogenden en de hogeropgeleiden er als het ware een wapen bij krijgen om te procederen. De kosteloze rechtsbijstand helpt hier niet veel aan omdat de wet op juridische bijstand niets zegt over de verdedigingskosten van de andere partij.

hij zal ook sneller toegeven aan sterkere tegenspelers zoals professionelen, bepaalde verhuurders, banken, verzekeraars,..²⁰⁴ De bijstandsregeling wordt door de verhaalbaarheidsregeling ondergraven.²⁰⁵ Het lijkt dat het septemberarrest eerder ingegeven is door bezorgdheid om een vermindering en een snellere afhandeling van procedures dan om een verruiming van de toegang tot het recht.²⁰⁶

Tijdens een studiedag op 7 juni 1996, stelde Teijl al dat een systeem van kostenveroordeling enkel werkzaam kan zijn indien advocaten hun verantwoordelijkheid nemen²⁰⁷ omdat een realistische inschatting van de proceskansen belangrijk is voor een systeem van verhaalbaarheid.²⁰⁸

Brewaeks stelt dat de drempel zich wellicht niet alleen voor de mindervermogende zal voordoen maar ook voor de gemiddelde burger.²⁰⁹

Feit is ook dat de verhaalbaarheidsregeling op een tweevoudige manier aanzet tot procederen, eerder dan tot onderhandelen en zo tot meer gerechtelijke overbelasting.²¹⁰ Ten eerste, stelt men vast dat er eerst wordt gediscussieerd over het eigenlijke voorwerp van het geschil en op het einde komt dan een nieuwe discussie over het verhaalbare ereloon van de advocaat.²¹¹

Omdat de wet een compromis probeert te vinden tussen de toegang tot de rechter en de kosten en erelonen van een advocaat deel te laten uitmaken van de schade, kan het tot gevolg hebben dat in veel zaken over de aanpassing van het geldende basisbedrag betwisting plaatsvindt. De rechter krijgt een vork waarbinnen de RPV moet bepaald worden en advocaten zullen nu ook concluderen over de RPV. Dit maakt dat de duur van de rechtsgang en de kosten van de cliënt alleen maar verhoogd worden.²¹² Ten tweede; Indien de verhaalbaarheid van verdedigingskosten de toegang tot recht al zou vergemakkelijken, dan ook alleen voor die burgers, die voor het procederen kiezen. Wie zijn recht langs andere wegen wil bekomen,

²⁰⁴ F. EVERS, "Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: enkele bedenkingen in de marge", *o.c.* 280.

²⁰⁵ H. WILLEKENS, "Ten geleide bis", *o.c.*, XII.

²⁰⁶ H. SMEYERS, "Ten geleide bis", *o.c.*, XI.

²⁰⁷ Zoals in Nederland waarbij de advocaat die een ongunstige zaak heeft aangeraden, procespartij wordt in een incidentele proces waarin hij tegenover zijn cliënt kan worden veroordeeld tot terugbetaling van de kosten van de andere partij, die op zijn cliënt kunnen worden verhaald; G. DAEMEN, "Het standpunt van de rechtsbijstandsverzekeraar", *P&B* 1997, 8-10; M.E. STORME, "Aansprakelijkheid voor gerechtskosten en aansprakelijkheid van de advocaat", *P&B* 1997, 2-4.

²⁰⁸ R. TEIJL, "Een economische analyse van de verdeling van proceskosten", *P&B* 1997, 20-22.

²⁰⁹ E. BREYWAES, "En nogmaals over de terugvordering van advocatenhonoraria", *o.c.*, 267.

²¹⁰ W. Van Gerven, "Met twee voeten op de aarde", *o.c.*, 157.

²¹¹ E. BREWAEYS "En nogmaals over de terugvordering van advocatenhonoraria", *o.c.*, 267.

²¹² P. LEFRANC en F. EVERS, "Leidt de verhaalbaarheid van de advocatenkosten tot een meer toegankelijke justitie?", *TvMR* 2007, afl. 4, 9.

vindt geen baat bij een verhaalbaarheidsregeling. Integendeel, wie overtuigd is van zijn juridisch gelijk, maar nog twijfelt op welke manier dit recht te verwezenlijken, krijgt door de verhaalbaarheidsregeling een prikkel om te procederen veeleer dan te onderhandelen. Wie procedeert, kan zijn rechtsbijstandskosten immers recupereren van de tegenpartij, wie onderhandelt heeft deze kosten in beginsel zelf te dragen.²¹³

Volksvertegenwoordiger Sonja BECQ wijst erop dat de drempel naar justitie nog zal vergroten door de automatische verhoging van de RPV, zonder verhoging van het bedrag waarop die vergoeding berekend wordt. Het zijn enkel de basis-, minimum- en maximumbedragen van de RPV die gekoppeld zijn aan de index. *“Aangezien de waarde van het geschil niet gekoppeld is aan de index, verhoogt het bedrag dat aan de winnende partij moet worden betaald verhoudingsgewijze veel meer.”*²¹⁴

Dat de Wet Verhaalbaarheid toelaat dat de rechter, op verzoek van één van de partijen, de minimum- en maximumbedragen van de RPV kan aanpassen²¹⁵, is geen reden om te geloven dat de toegang tot de rechter niet belemmerd wordt. Hoewel er volgens de Raad van State²¹⁶ voldoende garanties zijn, zoals o.a. de moduleringsbevoegdheid van de rechter, om de toegang tot de justitie democratisch te houden, kan dit naar mijn mening niet overtuigen. Daarnaast zijn er nog nadelige gevolgen. Ten eerste kan de rechter niet uit eigen beweging overgaan tot het aanpassen van het basisbedrag. Ten tweede is men niet zeker dat de rechter zal ingaan op het verzoek om af te wijken van het basisbedrag, waardoor het risico op extra kosten blijft bestaan. Ten derde kan de rechter rekening houden met de financiële draagkracht van de mindervermogende om de RPV te verhogen indien hij wint van een meervermogende partij. Ten vierde kan de rechter het bedrag niet verhogen wegens de financiële draagkracht van de winnende partij die mindervermogend is. Ten vijfde is het criterium van het onredelijk karakter van de situatie vaag. Tenslotte kan, zoals eerder gezegd, de bevoegdheid van de rechter tot gevolg kan hebben dat er procedures zullen gevoerd worden over het bedrag van de RPV.

²¹³ WILLEKENS, “De verhaalbaarheid van verdedigingskosten, de toegankelijkheid van het gerecht en de (her)verdelingsproblematiek”, *o.c.*, 151.

²¹⁴ S. BECQ, “Drempel om naar rechtbank te stappen vergroot”, 2011, www.sonjabecq.be/brussel/nieuws/drempel-om-naar-rechtbank-te-stappen-vergroot.html.

²¹⁵ Zie KB van 26 oktober 2007, *BS* 9 november 2007.

²¹⁶ RvS 10 juli 2008, nr. 185.315.

1.6 Discussies over de Wet Verhaalbaarheid

Sinds de inwerkingtreding van de Wet Verhaalbaarheid op 1 januari 2008, kwamen er een aantal prejudiciële vragen voor het Grondwettelijk Hof.²¹⁷ We kunnen besluiten dat het Hof stelt geen fundamentele graten te zien in de verhaalbaarheidsregeling en maakt alvast in duidelijke bewoordingen een einde aan een principiële discussie in volgende aangelegenheden. Het Grondwettelijk Hof (*hierna: GWH*) bundelt zeven zaken om antwoord te geven op een reeks bezwaren tegen de Wet Verhaalbaarheid, als volgt²¹⁸;

-Verzoekers halen aan dat slachtoffers van een fout recht hebben op een integrale vergoeding van de advocaatkosten. Maar de waarborg van de “toegang tot de rechter” betekent niet dat er steeds een integrale vergoeding moet zijn. Het zijn net de garantie voor de minst bemiddelde personen op toegang tot de rechter en de zorg om processen binnen het proces te voorkomen, die de wetgever lieten besluiten tot forfaitaire bedragen.²¹⁹

- Volgens verzoekers zou de R.P.V. geen rekening houden met het werkelijke werkvolume van de advocaat. Ook hier ziet het Hof geen probleem. “De logica zelf van de forfaitaire regeling houdt in dat bij de vaststelling van de vergoeding geen rekening kan worden gehouden met alle specifieke kenmerken van elke procedure”.²²⁰

-Omdat de wetgever er voor koos om het bedrag van de RPV strikt te omlijnen waarbij de rechter een zekere beoordelingsvrijheid heeft, stelt het GWH dat de wet geen inbreuk vormt op het grondwettelijk recht op toegang tot de rechter. Bovendien worden de forfaitaire bedragen bij K.B. vastgesteld “na raadpleging van de Ordes van de Balie”. Bij het vaststellen van de bedragen is de minister dus “volledig op de hoogte van de praktijken van de balies ter zake”. Dit laat het GWH besluiten tot een voldoende waarborg dat er geen bijkomende drempels worden ingebouwd die de toegang tot het gerecht zouden belemmeren.²²¹

²¹⁷ GwH 18 december 2008, nr. 182/2008, *BS* 22 januari 2009 (uittreksel), *JLMB* 2008, 1884, *JT* 2009, 101, *Juristenkrant* 2008, afl. 180, 24 december 2008, 3 met noot V. DE WULF, “Répétibilité des frais et honoraires d’avocat: la fin des incertitudes?”, *JT* 2009, afl. 6340, 101.

²¹⁸ F. VAN VOLSEM, “De Wet Verhaalbaarheid erelonen en de strafrechter: de regeling doorstaat (voorlopig?) de toetsing door het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie werkt ondertussen (sommige) onduidelijkheden m.b.t. de rechtsplegingvergoeding weg”, *RABG* 2009, afl. 7, 446- 460.

²¹⁹ Parl. St., Senaat, 2005-2006, nr. 3-1686/5, 10; Parl. St., Senaat 2006-2007, nr. 3-1686/4, 4; Parl. St. Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, 8-15.

²²⁰ GwH 18 december 2008, nr. 182/2008, overw. B.16.2.

²²¹ GwH 18 december 2008, nr. 182/2008, overw. B.9.2.-B.9.6.

-Sommige verzoekers vinden het onrechtvaardig dat de R.P.V. verminderd kan worden als gevolg van de financiële draagkracht van de verliezende partij. Het Hof ziet hier geen probleem en vindt dit criterium “pertinent en evenredig met het doel om iedereen een gelijke toegang tot de rechter te waarborgen”.²²²

-Verzoekers vragen de vernietiging van de Wet Verhaalbaarheid omdat deze wet discrimineert. Een in het gelijkgestelde partij kan een integrale vergoeding krijgen voor kosten en erelonen van haar technisch raadsman op grond van de cassatiearresten van 2 september 2002 en 16 november 2006, maar slechts een forfaitaire vergoeding voor kosten en erelonen van haar advocaat. Het GWH zegt dat de twee functies niet met elkaar te vergelijken zijn.²²³ Het GWH stelt ook een objectief verschil vast tussen de vertegenwoordiging door een advocaat en een vakbondsafgevaardigde, die nooit een RPV krijgt, maar er wel een moet betalen bij verlies.

Ook het KB van 26 oktober 2007 werd al het voorwerp van procedures tot nietigverklaring bij de Raad van State.²²⁴

1.7 Mogelijke oplossingen

Een vaak terugkerend voorstel om de rechtsingang toegankelijker te maken, is een verhoging van de inkomenscriteria voor rechtshulp.²²⁵

Een mogelijke oplossing om de problemen rond de verhaalbaarheid te verhelpen, kan ook het invoeren van een verplichte rechtsbijstandsverzekering zijn. De behoefte om de kosten te verhalen op de tegenpartij valt weg wanneer men verzekerd is voor advocatenkosten.²²⁶ Ook wordt zo de toegangsdrempel tot het gerecht verlaagd voor de ‘middengroep’ die een te hoog inkomen heeft om in aanmerking te komen voor kosteloze rechtsbijstand en een te laag inkomen heeft om juridische procedurekosten alleen te dragen.²²⁷

²²² H. LAMON, “Rechtsplegingvergoeding is niet strijdig met grondwet”, *Juristenkrant*, afl. 180, 16 oktober 2008, 3.

²²³ GwH 18 december 2008, nr. 182/2008, overw. B.11.2.-B.11.4.

²²⁴ RvS 10 juli 2008, nr. 185.315.

²²⁵ S. GIBENS, “Gezocht: visie op rechtshulp”, *Juristenkrant*, afl. 76, 2003, 2; P. LEFRANC, “Verhalen van kosten”, *TBBR* 2005, afl. 4, 180; S. PARMENTIER, “Rechtshulp en toegang tot het recht: nieuwe oplossingen voor oude problemen”, in D. CUYPERS en B. HUBEAU (eds.), *De Stand van de rechtsbijstand*, Brugge, die Keure, Tegenspraak Cahier 22, 2002, (185)192.

²²⁶ B. HUBEAU, “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming (ook in de gezondheidszorg)”, *o.c.*, 57.

²²⁷ H. SMEYERS, “Rechtsbijstandverzekering, de lange weg van luxeproduct naar wit product”, *De Verz.* 1998, afl. 167, 174; C. PARIS, *Le régime de l’assurance protection juridique*, Brussel, Larcier, 2004, 119.

Een ander alternatief is het tarief van de RPV op te trekken zodat het de partij beter toelaat het honorarium van de advocaten te betalen.²²⁸ Evers stelt zelfs voor om het huidige systeem van verhaalbaarheid overboord te gooien omdat het fundamentele onrechtvaardigheden bevat. Het promoten van de rechtsbijstandverzekering lost dat volgens hem niet op, wel een ruimer recht op juridische bijstand.²²⁹

Om het onterecht procederen duurder te maken, stelt men voor om de gerechtskosten te berekenen o.b.v. wat werkelijk in het geschil is en niet o.b.v. de hoogte van de eis.

Er werden ook een aantal aanbevelingen gedaan in het kader van het Verslag Armoedebestrijding 2008- 2009 die een betere bescherming van de kwetsbare rechtzoekenden beoogt, zoals de begunstigden van juridische tweedelijnsbijstand uitsluiten van het toepassingsgebied van de wet, informeren over de impact van de wet,.. .²³⁰

Tenslotte kunnen we alternatieve geschilbeslechting aanhalen als mogelijke oplossing. Sharon Gilad stelde in haar onderzoek vast dat Galanters ideeën niet gelden voor informele geschilbeslechting. Daar is de ‘haves’ niet zo machtig, tenminste voor zover meer met de toekomstige regels bezig zijn. Omdat er daar geen precedent wordt ontwikkeld, zal de meervermogende minder geneigd zijn om op strategische wijze de regels te beïnvloeden in hun toekomstig voordeel.²³¹

De voorstellen zullen echter niet alle drempels verhelpen omdat het recht nu eenmaal voor een deel onvoorspelbaar blijft.

²²⁸ K. VAN KILDONCK, “Verhaalbaarheid advocatenhonorarium”, *NJW* 2005, 194, nr. 61.

²²⁹ F. Evers, Ten geleide, *o.c.*, IX.

²³⁰ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Verslag Armoedebestrijding 2008-2009, 55; “Verhaalbaarheid van de erelonen van de advocaat: naar een betere toegang tot justitie?”, 51, www.armoedebestrijding.be/publications/verslag5/rap5_Uitoefening_rechten_Verhaalbaarheid_NL.pdf.

²³¹ S. GILAD, “Why the ‘Haves’ do not necessarily come out ahead in informal dispute resolution”, *Law&Policy* 2010, (287) 283-312.

1.8 Justitie in cijfers

1.8.1 Het aantal zaken

De afgelopen dertig jaar is het aantal zaken voor de rechtbanken en hoven in ons land aanzienlijk gestegen.²³² Uit een analyse van de statistieke van de Federale Overheidsdienst Justitie tot en met het jaar 2011²³³ kunnen we het een aantal interessante feiten halen.

Het aantal zaken voor vredegerichten tussen 2000 en 2010 is gestegen, met 98% voor de nieuwe ingeleide zaken en met 81% voor de afgehandelde zaken.

Bij de politierechtbank daarentegen ligt het aantal burgerlijke zaken in 2010 beduidend lager dan in 2000, nl. een daling van 48% voor nieuwe ingeleide zaken en een daling van 40% voor afgehandelde zaken. Hier kunnen verschillende redenen voor bestaan, bv. Een daling in het aantal verkeersongevallen. Zo vonden er reeds dalingen plaats van 2007 naar 2008 met 2,0%²³⁴, van 2008 naar 2009 met 2,1%²³⁵ en van 2009 naar 2010 met 6,3%.²³⁶ Bij de rechtbanken van koophandel zien we de zaken zowel dalen als stijgen over de periode 2000-2010. De ingeleide zaken stijgen wel van 2007 (61.857 zaken) naar 2009 (71.591 zaken) en de afgehandelde zaken ook van 67.811 naar 72.260. Vanaf 2009 is er een lichte daling. De cijfers bij de Rechtbanken van eerste aanleg tonen een daling sinds 2007. De reden daarvoor zou zijn dat in dat jaar de arbeidsrechtbanken exclusief bevoegd werden voor de collectieve schuldenregelingen. In 2010 lijkt het effect van de overgedragen bevoegdheid in verband met de collectieve schuldenregeling over zijn hoogtepunt heen te zijn want daar stijgen de nieuwe zaken weer met 4053 t.o.v. 2009.

1.8.2 Financiering

De begroting maakt elk jaar weer meer budget vrij voor de eerstelijnsbijstand, vergoedingen voor gerechtelijke bijstand en de bureaus voor gerechtelijke bijstand. De kosten van de gratis rechtsbijstand stegen van 25,27 miljoen in 2001 naar 69,45 miljoen in 2011. Volgens de

²³² *Het recht van de mensen, o.c.*, 43-47;

www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf.

²³³ Zie Bijlage 2.

²³⁴ FOD Economie, “Verkeersongevallen 2008”, 1,

http://statbel.fgov.be/nl/binaries/pr145_nl_tcm325-81146.pdf.

²³⁵ FOD economie, “Verkeersongevallen 2009”,

http://statbel.fgov.be/nl/modules/pressrelease/statistieken/verkeer_en_vervoer/accidents_de_la_circulation_2009.jsp (consultatie 5 maart 2013).

²³⁶ “Daling aantal verkeersongevallen en verkeersslachtoffers”,

www.belgium.be/nl/nieuws/2011/news_statistieken_verkeersongevallen_2010.jsp (consultatie 5 maart 2013).

Ordes van Advocaten kost de gratis rechtsbijstand aan iedere Belg 6,8 euro per inwoner en is dat gestegen t.o.v. 2009, waarin het 6,27 euro bedroeg.²³⁷ De stijging van deze kosten voor gratis rechtsbijstand kan deels verklaard worden door de economische crisis en het toenemend aantal mensen dat naar justitie stapt. Ook de verhoging van de inkomensgrens waaronder je volledig gratis rechtsbijstand kreeg, kan een verklaring zijn. De Orde van Vlaamse Balies zegt dat de Wet Verhaalbaarheid een zekere invloed kan hebben op het systeem. Rechtzoekenden hebben er vaak alle belang bij om kosteloze bijstand te verzoeken omdat zij daardoor slechts een minimum RPV opgelegd krijgen. Deze groep zal bij verlies dan niet alleen een lager ereloon betalen aan de advocaat, maar ook een lagere RPV aan de winnende partij.

1.9 Besluit

Wie niet zeker was of de verhaalbaarheidsregeling het verhaal waard was, zal na het lezen van dit werk misschien tot andere inzichten zijn gekomen.

Voor het onderzoek omtrent de impact van de verhaalbaarheid op de rechtshulp, zijn we vertrokken vanuit een onderzoek over hoe de verhaalbaarheid zich doorheen de jaren geëvolueerd heeft. Daarnaast hebben we ook de rechtshulp van naderbij bekeken. Wat de verhaalbaarheid betreft, konden we zien dat er tot voor de inwerkingtreding van de Wet Verhaalbaarheid nog geen concreet wettelijk kader bestond die deze materie regelde. Vertrekkende vanuit de vraagstelling voor deze thesis, konden we vaststellen dat er een aantal drempels t.a.v. de toegang tot het gerecht worden ervaren door de rechtzoekenden. De drempels die genomen moeten worden om voor hun rechten op te komen, gaan vaak gepaard met financiële middelen en treft vooral de armen. Zo komt het ook vaak voor dat armen uit onwetendheid of angst voor de risico's de weg naar de rechtbanken niet lijken te vinden. Deze groep hebben we op basis van Galanters visie de 'one-shotters' genoemd. De vraag die hen onderscheid van 'repeat-players' is of ze het risico van proceskosten durven aangaan, zelfs wanneer ze een goede zaak in handen hebben. Omgekeerd, wanneer ze geen goede zaak hebben, verhoogd het financiële risico alleen maar en lijkt de vaststelling dat ze vlugger zullen afzien van een procedure. Een afweging van winst en verlies zal de burgers wel aanzetten tot meer omzichtig omspringen met het aanspannen van rechtszaken. Wanneer we deze factoren in verband brengen met de problematiek die kennelijk werd veroorzaakt door de

²³⁷ <http://justitie.belgium.be>; www.begroting.be; www.senate.be.

nieuwe Wet Verhaalbaarheid, doet het vermoeden dat er enkel kan worden besloten dat de toegang tot het recht te zeer belemmerd wordt voor de minder gegoede mensen uit onze maatschappij.

Uit voorgaande kunnen we eigenlijk maar één enkel besluit trekken. Namelijk, waar het opzet oorspronkelijk was de drempel weg te halen, lijkt het dat we door de Wet Verhaalbaarheid een bijkomende financiële drempel hebben gecreëerd voor diegenen die voorheen ook reeds de financiële drempel ervoeren.

Uit analyse van de statistieken van de FOD Justitie stellen we echter vast dat ons vorig besluit niet ondersteund wordt door de cijfers. Hierin vinden we geen bevestiging van onze eerdere veronderstelling die zei dat de Wet Verhaalbaarheid een bijkomende financiële drempel vormt. Deze harde feiten tonen net aan dat er de laatste jaren enkel maar meer zaken worden ingeleid, wat dus ontegensprekelijk zou moeten wijzen op het feit dat mensen toch nog steeds de weg lijken te vinden tot de rechtbank en er juist geen te hoge drempel tot het gerecht wordt ervaren. Beide bevindingen zijn tegenstrijdig waardoor er natuurlijk een hoop twijfel ontstaat over dit leerstuk. Ook de budgetten voor rechtshulp stijgen ieder jaar, wat ons toont dat de overheid al grote inspanningen levert om aan de instellingsverplichting te voldoen. Dit sluit grote leemtes op bepaalde vlakken echter nog niet uit.

Hoewel de kosten van een rechtszaak geen drempel zou mogen vormen, is er mijns inziens, sinds de verhaalbaarheidsregeling, toch een verhoging van de speculaties op een al dan niet succesvol proceseind. De speculaties hierover bij de beslissing al dan niet naar de rechter te stappen, nemen de bovenhand. Is dit dan de voorgenomen verbetering van de toegang tot de rechter die de wetgever voor ogen had? Ook voor de advocaat is het zwaarder om nog meer dan vroeger de slaagkansen van een gerechtelijke procedure in te schatten. De Wet Verhaalbaarheid zorgt dus, naar mijn mening, toch voor een zekere ontoegankelijkheid. Anderzijds kan de bevoegdheid van de rechter om het bedrag van de RPV aan te passen, de toegang tot de rechter net bevorderen. Partijen kunnen er immers zeker van zijn dat indien ze verliezen, de advocatenrekening op redelijke wijze door de rechter zal beoordeeld worden.

Dit besluit gebruik ik dan ook om een voorstel te doen met het oog op een toegankelijker gerecht en een herstel van de wapenongelijkheid. Omdat er nog geen maatschappelijke rust heerst omtrent deze problematiek en men de twijfel moet doen verdwijnen, is het belangrijk dat men kwantitatief onderzoek voert naar rechtssubjecten uit alle lagen van de samenleving

en een analyse van de impact van al deze nieuwe regels. Dit om te achterhalen hoe het systeem van rechtshulp en de verhaalbaarheid moeten worden herzien.

Ter afsluiting gezegd, mist de verhaalbaarheidsregeling dus nog voor een groot deel haar doel. De betwistingen omtrent de rechtshulp, voornamelijk door het gebrekkige beschikbare budget, maken dat een hervorming niet kan uitblijven. Een hervorming van zowel beide systemen die de toegang tot het gerecht voor alle partijen effectief zal verbeteren.

Bibliografie

Wetgeving

Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, 4 november 1950. (EVRM)

Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, 19 DECEMBER 1966. (BUPO)

Handvest 12 december 2007 van de grondrechten van de Europese Unie, P.B., C. 303, 14 december 2007.

Richtlijn 2004/48/E.G. van het Europees Parlement en de Raad betreffende de handhaving van intellectuele eigendomsrechten.

De Belgische Grondwet.

Wet 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

Wet 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand, *BS* 22 december 1998.

Wet 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties, *BS* 7 augustus 2002.

Wet 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat, *BS* 31 mei 2007.

Wet 21 februari 2010 tot wijziging van de artikelen 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en 162*bis* van het Wetboek van strafvordering en tot opheffing van artikel 6 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties.

KB 30 november 1970, *BS* 3 december 1970.

KB van 20 december 1999 tot vaststelling van de vaste bijdrage verschuldigd door de aanvrager aan wie juridische eerstelijnsbijstand is verleend, overeenkomstig artikel 508/5, §2, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 30 december 1999.

KB 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en rechtsbijstand, *BS* 24 december 2003, ed. 2.

KB 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding bedoeld in artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van de artikelen 1 tot 13 van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van de advocaat, *BS* 9 november 2007.

Beleidsnota, *Parl.St.* 2004-2005, nr. 51, 9.

Parlementaire voorbereiding van het Gerechtelijk Wetboek, *Parl.St.* 1965-66, nr. 59/49, 151.

Parl. St., Senaat, 2005-2006, nr. 3-1686/5, 10; *Parl. St.*, Senaat 2006-2007, nr. 3-1686/4, 4; *Parl. St.* Senaat, 2006-2007, nr. 3-1686/5, 8-15.

Memorie van toelichting 7 december 2009 bij het wetsontwerp tot wijziging van artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en artikel 162*bis* van het Wetboek van Strafvordering

Advies Hoge Raad voor de Justitie over de wetsvoorstellen inzake verhaalbaarheid: terugbetaling van kosten en erelonen van advocaten, 25 januari 2006, 17,
http://5023.fedimbo.belgium.be/sites/5023.fedimbo.belgium.be/files/press_publications/a0038b.pdf.

Rechtspraak

EHRM 21 februari 1975, Golder/VK, Publ. Cour eur. D. H., Serie A, nr. 18.

EHRM 28 juli 1999, Bottazzi/Italië, nr.34884/97.

Arbitragehof 14 oktober 1999, nr. 113/99, *RW* 2001-02, 787.

Arbitragehof 19 april 2006, nr. 2006/57, *RW* 2005-06, afl. 41, 1614.

GwH 18 december 2008, nr.182/2008, *BS* 22 januari 2009.

Cass. 11 april 1956, *Arr.Verbr.* 1956, 657.

Cass., 11 juni 1956, *Pas.* 1956, I, 1098.

Cass. 2 mei 1961, *Pas.* 1961, I, 926.

Cass. 29 september 1967, *RW* 1967-68, 590, *Arr.Cass.* 1968, 141, *JT* 1967, 606, *Pas.* 1968, I, 132, *JL* 1967-68, 49.

Cass. 23 januari 1969, *RW* 1968-69, 1370.

Cass. 28 april 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1155, *Pas.* 1986, I, 1043 en *RW* 1986-87, 1907.

Cass. 9 mei 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1223, *JT* 1987, 162, *Pas.* 1986, I, 1100, *RW* 1986-87, 2699 en *TBH* 1987, 413.

Cass. 23 oktober 1991, *Arr. Cass.* 1991-92, 180; Cass. 30 maart 1994, *Arr. Cass.* 1994, 340.

Cass. 20 oktober 1994, *RGAR* 1996, nr. 12563, *Arr.Cass.* 1994, 866, en *RW* 1996-97, 297.

Cass. 7 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 390, *Bull.* 1995, 403, *P&B* 1996, 73, *Pas.* 1995, I, 403, *Arr. Cass.* 1996, 16.

Cass. 5 mei 1999, *RW* 2001-02, 1171.

Cass. 2 september 2004, *NJW* 2004, 953, *RW* 2004-05.

Cass. 16 december 2004, *Arr.Cass.* 2004, 2054.

Cass. 27 juni 2008, AR C/07.0384/F, nr. 411.

Cass. 24 juni 2010, AR C090425N.

Cass. 9 november 2011, *RW* 2012-2013, 985.

RvS 10 juli 2008, nr. 185.315.

Luik 2 november 2000, nr. 13514, *RGAR* 2002.

Brussel 16 januari 2003, nr. 13755, *RGAR* 2003

Brussel 11 juni 2003, *JLMB* 2003, 1691; Rb. Brussel 20 juni 2002, *JT* 2003, 69.

Antwerpen 24 juni 2003, *NJW* 2003, 1299; Luik 6 januari 2005, *JLMB* 2005, 714.

Bergen 12 november 2003, *De Verz.* 2004, 778.

Luik 14 december 2004, *JLMB* 2005, 69

Rb. Leuven 20 januari 2005, AR. 042717, onuitg.

Pol. Brugge (7^e k.) 10 december 2004, vonnisnr. 2004/12696 – dossiernr. 04B010365, onuitg.

Pol. Brugge (1° burgerlijke kamer) 21 maart 2005, AR 04194, onuitg.

Pol. Brugge (1^e kamer) 4 april 2005, AR 02A378, onuitg.

Vred. Sint-Gillis 1 oktober 1985, *T. Vred.* 1987, 51-53.

Rechtsleer

BECQ, S., “Drempel om naar rechtbank te stappen vergroot”, 2011, www.sonjabecq.be/brussel/nieuws/drempel-om-naar-rechtbank-te-stappen-vergroot.html.

BOONE, R. en MORIAU, I., “Particulieren grootste dupe van de wet op de verhaalbaarheid”, *Juristenkrant*, afl. 172, 25 juni 2008, 3.

BOURGOIGNIE, T., DELVAX, G., DOMONT-NAERT, F. en PANIER, C., *Rechtshulp aan de consument*, Brussel, Bruylant, 1981.

BREDA, J. en STEVENS, A., “Organiseren van algemene sociale rechtshulp. De betekenis van de Balie en van andere initiatiefnemers”, in A.J. HOEKEMA en J. VAN HOUTTE (eds.), *De rechtssociologische werkkamer. Beeld van het rechtssociologisch empirisch onderzoek*,

Deventer, Van Loghum Slaterus, 1982, 64

CAENEGEM, P., “Verhaalbaarheid van kosten van verdediging versus rechtsbijstand”, *o.c.*, 82.

CALLEWAERT V., en DE CONINCK, B., “La répétibilité des frais et honoraires d’avocat après l’arrêt de la Cour de Cassation du 2 septembre 2004: responsabilité et assurances”, *RGAR* 2005, 13944.

CLIJMANS, C., “De verhaalbaarheid van het honorarium en de kosten van de advocaat” (noot onder Cass. 2 september 2004), *NJW* 2004, 953, *RW* 2004-05.

CLOSSET-MARCHAL, G., en DROOGHENBROECK, J.-F., “La répétibilité des honoraires d’avocat à l’aune du droit judiciaire“, *RGAR* 2005, 13945 e.v., nr.18.

COLLE, Ph. en ZEGERS, S., *De terugvorderbaarheid van de erelonen van advocaten en verzekeringen*, Brussel, Maklu, 2005, 465.

CUYPERS D. en HUBEAU, B.(eds.), *De stand van de rechtsbijstand*, Tegenspraak Cahier 22, Brugge, die Keure, 2002, 225.

DABIN, J. en LAGASSE, A., “Examen de jurisprudence (1955 à 1959). La responsabilité délictuelle et quasi délictuelle”, *RCJB* 1959, 316-317, nr. 137.

DAEMEN, G., “Het standpunt van de rechtsbijstandsverzekeraar”, *Proces en Bewijs* 1997, 8-10

DE CONINCK, B., “La répétibilité des honoraires d’avocat dans le contentieux de la réparation du dommage”, *RGAR* 2003, 13750.

DE CONINCK, B., “Répétibilité et responsabilité civile: un arrêt de principe”(noot onder Cass. 2 september 2004), *NJW* 2004, 953

DE RODE H. en GEORGE, J., “Vae victis! La répétibilité des honoraires d’avocat“, *De Verz.* 2005, 252; C. PARMENTIER, “Le caractère nécessaire de l’intervention de l’avocat, condition de la répétibilité des frais de défense“, *JLMB* 2005, 679.

DESSARD, D., “Répétibilité: appréciation ex aequo et bono: un moindre mal?”(noot onder Luik 14 december 2004,) *JLMB* 2005, 69.

DE TEMMERMAN, B., “De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand”, *TPR* 2003, 1015-1019.

DE TEMMERMAN, B., “De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand”, *TPR* 2003, 1021; F. GLANSDORF., F., “La loi du 2 août 2002, Un pas vers la répétibilité des honoraires?”, *La Tribune* 2002/8, 14-16.

DE TEMMERMAN, B., “De verhaalbaarheid van kosten van juridische of technische bijstand”, *TPR* 2003, 1061

DE WULF, V., ”Répétibilité des frais et honoraires d’avocat: la fin des incertitudes?” (noot onder GwH 18 december 2008), *JT* 2009, afl. 6340, 101.

DIRIX, E., “Kanttekening. Verhaalbaarheid proceskosten en Rechtscultuur”, *RW* 2008, nr.1, 42.

EVERS, F., “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: enkele bedenkingen in de marge”, *o.c.* 280.

EVERS, F., en LEFRANC, P., (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?*, Tegenspraak Cahier 25, Brugge, die Keure, 2005.

EVERS, F., en LEFRANC, P., (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter? Rechtshulp op de helling*, Tegenspraak Cahier 25bis, Brugge, die Keure, 2005.

GALANTER, M., “Why the “Haves” Come out ahead: Speculations on the Limits of Legal Change”, *Law and Society Review*, 1974, 95-160.

GELDHOF, W. en CLAESSENS, B., “Advocatenhonoraria. Vergoedbare schade?”, *NJW* 2002, 342-346;

GIBENS, S., “Gezocht: visie op rechtshulp”, *Juristenkrant*, afl. 76, 2003, 2.

GIBENS, S., “Rechtshulp anno 2005: de afwezigheid van een traditie”, in F. Evers en P. LEFRANC (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter? Rechtshulp op de helling*, Tegenspraak Cahier 25bis, Brugge, die Keure, 2005, 2.

GLANSDORFF, F., “La prise en charge des honoraires d’avocat: un important arrêt de la Cour de Cassation”, *Journ. proc.* 2004, 4.

GLANSDORFF, F., “Recommandations aux avocats à la suite de l’arrêt de la Cour de Cassation du 2 septembre 2004”, *JT* 2004, 786.

GOETHALS, J., LEMAITRE, A., DOUTRELEPONT, R., FINCOEUR, R., KELLENS, G., PERMANTIER, S., SIMAYS, C., WYSEURN, L., VAN AERSCHOT, G. en VERVAEKE, V., “Justitie in vraag gesteld. Een kwalitatieve benadering vetrekkende vanuit de justitiebarometer”, Gent, Academia Press, 2005, 362p.

GOUDEN M. en PHILIPPE, D., “Les honoraires d’avocat et les frais d’expert constituent un élément du dommage”(noot onder Cass. 2 september 2004), *Journ. Proc.* 2004, 29, *JT* 2004, 684.

GRAULUS, P., “Kosten van verdediging: het Hof van Cassatie neemt een bocht van 180 graden!”, *Verz.* 2002, 704-707.

GRAULUS, P., “De verhaalbaarheid van de verdedigingskosten: het Hof van Cassatie gaat verder op de ingeslagen weg” (noot onder Cass. 2 september 2004), *JLMB* 2004, 1320,.

HAMAIDE, J., “Access à la justice et assistance judiciaire”, in Hoge Raad voor de Justitie, *Gerechtigde achterstand: geen noodzakelijk kwaad*, Brussel, Bruylant, 2004, 101-109.

HERMANS, G., “De terugvorderbaarheid van advocatenkosten: een schets van de standpunten in rechtspraak en rechtsleer” in F. EVERS en P. LEFRANC (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?: rechtshulp op de helling*, Tegenspaak Cahier 25, Brugge, die Keure, 2005, 93-120

HOFSTRÖSSLER, P., “Betaalt de verliezer alles?”, in *Informatieblad Nederlandse Orde van Advocaten te Brussel – permanente vorming 2004-2005*, afl. 1, 742.

HUBEAU, B., PARMENTIER, S., “Preadvies Rechtshulp”, in Interdepartementale Commissie voor Armoedebestrijding (red.), *Aanbevelingen voor het armoedebestrijdingsbeleid 1990-1991, derde verslag*, Brussel, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, 1991, 57-91.

HUBEAU, B., GOORDEN, J. en MERTENS, J. (eds.), *Recht op recht. Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 147.

HUBEAU, B., en PARMENTIER, S., “Rechtshulp”, *TPR* 2003, 1039-1048.

HUBEAU, B., “Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening zijn mensenwerk”, in B. HUBEAU, J. GOORDEN en J. MERTENS (eds.), *Recht op recht. Sociale rechtshulp en sociaaljuridische dienstverlening in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 147.

HUBEAU, B., “Van rechtshulp naar juridische bijstand: over de instellingen en de mensen van het recht”, D. CUYPERS en B. HUBEAU (eds.), *De stand van de Rechtsbijstand*, Die Keure 2005, 12.

HUBEAU, B., “Verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en betaalbare rechtshulp: over transparantie en behoorlijke prijsvorming”, o.c., 41-78.

HUYSE, L., *Sociologie van het recht*, Leuven, syllabus Faculteit Rechtsgeleerdheid, 1997-1998.

KORKMAZER F. en LAMON, H., “Het verhaal van de verhaalbaarheid: het Grondwettelijk Hof heeft gesproken”, *CBR Jaarboek*, 2008-2009, 48.

LAMON, H., “Erelonen van advocaten: hoever geraken we met de billijke gematigdheid?”, *Ad Rem* 2003, nr. 1, (11) 16.

LAMON, H., “Rechtsplegingvergoeding is niet strijdig met grondwet”, *Juristenkrant*, afl. 180, 16 oktober 2008, 3.

LAMON, H., “Verhaalbaarheid van advocatenkosten Wet van 21 april 2007”, *NJW* 2007, nr.26, 441.

LEFRANC, P. en EVERS, F., “Leidt de verhaalbaarheid van de advocatenkosten tot een meer toegankelijke justitie?”, *TvMR* 2007, afl. 4, 9.

LEFRANC, P., ”Verhalen van kosten”, *TBBR* 2005, afl. 4, 180.

LEFRANC, P., “Verhalen van kosten”, in EVERS F. en LEFRANC P. (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?*, Tegenspraak Cahier 25, Brugge, die Keure, 2005, 58.

MAENHOUT, K., Verhaalbaarheid van erelonen en kosten van advocaten inzake handelstransacties na de wet van 2 augustus 2002, *RW* 2002-03, (613)615.

MERTENS, F., “Verhaalbaarheid van kosten van bijstand inzake onteigening: een gefnuikt pilootproject”, in F. EVERS en P. LEFRANC (eds.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?*, Tegenspraak Cahier 25, Brugge, die Keure, 2005, 179.

NIHOUL, M., “La répétibilité des honoraires du conseil en matière d’expropriation: vers une indemnité de défense en marge du droit commun?”, *JT* 1996, 401-410.

ONGENA, S. en VANPETEGHEM, V., “Betalingsachterstand bij handelstransacties. De wet van 2 augustus 2002”, *NJW* 2003, 366-372.

Orde van Vlaamse Balies, “Juridische tweedelijnsbijstand”, www.advocaat.be/Page.aspx?genericid=49.

Orde van Vlaamse Balies, Memorandum, 15 juli 2010, 20.

PARMENTIER, S., “Elk recht heeft zijn prijs. De kosten van verdediging vanuit het perspectief van de toegang tot het recht en de rechtsbedeling”, *o.c.*, 135.

PARMENTIER S., VERVAEKE, G., GOETHALS, J., DOUTRELEPONT, R., KELLENS, G., LEMAITRE, A., CLOET, B., SCHOFFELEN, J., VANDERHALLEN, M., BIREN, P., SINTOBIN, M., VAN WIN, T. en VANDEKEERE, M., *Justitie doorgelicht. De resultaten van de eerste Belgische “justitiebarometer”*, Gent, Academia Press, 2004, 118, 55-56.

PARMENTIER, S. en PATART, D., “La loi du 2 août 2002 concernant la lutte contre le retard du paiement dans les transactions commerciales”, *TBH* 2003, 233-224.

PARMENTIER, S., “Rechtshulp en toegang tot het recht: nieuwe oplossingen voor oude problemen”, in D. CUYPERS en B. HUBEAU (eds.), *De Stand van de rechtsbijstand*, Brugge, die Keure, Tegenspraak Cahier 22, 2002, (185)192.

Rapport Commissie Burger, Recht en Samenleving aan de Koning Boudewijnstichting, *Het recht van de mensen. Naar een kwaliteitsvolle verhouding tussen burger, recht en samenleving*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2001, 88-89;
www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf.

RIESE, H., “De duivel schijnt altijd op de grootste hoop”, www.nbmf.nl/Uploads/Docs/NTvBM-%20mei%202004%20Jaargang%2015,%20nr%201.pdf.

SAGAERT, V., “De Europese richtlijn betreffende de bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties”, *RW* 2001-02, 1441-1442.

SAGAERT V. en SAMOY, I., “De wet van 2 augustus 2002 betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties. Een verwittigd wanbetaler is er twee waard”, *RW* 2002-03, (320) 328.

SAGAERT, V. en SAMOY, I., “De wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van kosten en erelonen van een advocaat”, *RW* 2007-08, afl. 17, 693.

SAGAERT V. en SAMOY, I., “Kosten en erelonen van de advocaat, de wetgever is aan zet”, *RW* 2003-04, 838.

SAGAERT V. en SAMOY, I., “Kroniek verhaalbaarheid erelonen”, *CBR Jaarboek*, 2008-2009, 3.

SCHOLLEN, P., “De verhaalbaarheid van advocaten beslist? Een kort bezwaar vanuit een groot beginsel”, *o.c.*, 264-265.

SCHOLLEN, P. en VANGEEBERGEN, B., “Juridische Bijstand”, *Jura Falc.*, 2000-2001, 426-427.

SCHWITTERS, R., *Recht en samenleving in verandering: een inleiding in de rechtssociologie*, Deventer, Kluwer, 2008, 118.

SMEYERS, H., “Rechtsbijstandverzekering, de lange weg van luxeproduct naar wit product”, *De Verz.* 1998, afl. 167, 174; C. PARIS, *Le régime de l'assurance protection juridique*, Brussel, Larcier, 2004, 119.

SMEYERS, H., “Toegang tot het (ge)recht: de rechtsbijstandsverzekering als oplossing”, *o.c.*, 112.

M.E. STORME, “Aansprakelijkheid voor gerechtskosten en aansprakelijkheid van de advocaat”, *Proces en Bewijs*, 2-4.

STORME, M.E, “De wet van 2 augustus 2002 inzake betalingsachterstand en de discriminatie inzake de verhaalbaarheid van advocatenkosten”, *TPR* 2003, (1077) 1080.

STROOBANT, M., “De sociale grondrechten naar Belgisch recht. Een analyse van de parlementaire werkzaamheden bij art. 23 G.W.” in M. STROOBANT (ed.), *Sociale grondrechten*, Antwerpen, Maklu, 1995, 90.

STROOBANT, M., “De sociale grondrechten naar Belgisch recht. Een analyse van de parlementaire werkzaamheden bij artikel 23 Gw.” in M STROOBANT (ed.), *Sociale grondrechten*, Antwerpen, Maklu Uitgevers 1995, 57-94

TEIJL, R., “Een economische analyse van de verdeling van proceskosten”, *P&B*1997, 20-22.

VAN CAENEGEM, P., “Art. 692-693 Ger. W.” in *Comm. Ger.* 2004, nr. 1.

VAN DER VEKEN, R., “Invorderbaarheid van verdedigingskosten of hoe onbereikbaar is vrouwe Justitia?”, *o.c.*, 139.

VAN DONINCK, J., “Het omslaan van de gedingkosten en de nieuwe rechtsplegingsvergoeding: as you like it?”, *RW* 2009-2010, 306.

VAN DROOGHENBROECK, J.F. en DE CONINCK, B., “La loi du 21 avril 2007 sur la répétibilité des frais et honoraires d’avocat”, *JT* 2008, afl. 6295, 52.

VAN GERVEN, W., Met twee voeten op de aarde, *o.c.*, 157.

VANHOUTTE, J., VAN WAMBEKE, W. en DELANOEIJE, B., *Rechtshulp en rechtsinformatie*, Brussel, Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele aangelegenheden, 1995, 160 p.

VAN KILDONCK, K., “Verhaalbaarheid advocatenhonorarium”, *NJW* 2005, 194, nr. 61.

VAN OEVELEN, A., “De ongeldigheid van het beding tot verhoging van de schuldvordering ingeval deze in rechte wordt opgeëist en de toepassing ervan op de invordering van advocatenhonoraria”, *RW* 1995-96, (189) 190.

VAN ORSHOVEN, P., “The loser’s standing small?”, *Juristenkrant*, afl. 94, 2004, 8.

VAN REEPINGHEN, C., “Verslag over de Gerechtelijke Hervorming”, I, *BS* 1964, 394-395.

VAN VOLSEM, F., “De Wet Verhaalbaarheid erelonen en de strafrechter: de regeling doorstaat (voorlopig?) de toetsing door het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie werkt ondertussen (sommige) onduidelijkheden m.b.t. de rechtsplegingvergoeding weg”, *RABG* 2009, afl. 7, 446- 460.

VELU, S., “La “non-répétibilité” des frais et honoraires de conseils est-elle compatible avec les exigences du droit d’accès à un tribunal? “ in *Liber Amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 224 p.

VOET, S. en TAELEMAN, P., “De verhaalbaarheid van de advocatenhonoraria: analyse van een aantal knelpunten na één jaar toepassing”, in P. VAN ORSHOVEN (ed.), *De proceswetten van 2007 – Les lois de procédure de 2007 ... revisited!*, Brugge, Die Keure 2009, 161.

VZW SiVi, *Dossier armoede en justitie: als je in het rood staat, springt het niet automatisch op groen*, VZW SiVi, 2007, 12.

VZW SiVi, *Dossier armoede en justitie: als je in het rood staat, springt het niet automatisch op groen*, VZW SiVi, 2007.

WILLEKENS, H., “De verhaalbaarheid van verdedigingskosten, de toegankelijkheid van het gerecht en de (her)verdelingsproblematiek”, *o.c.*, 153.

WILMS, B. en CHRISTIAENS, K., “Erelonen en kosten van advocaten kunnen op een schadeveroorzakende partij worden verhaald als onderdeel van door een slachtoffer geleden schade” (noot onder Cass. 2 september 2004), *TBBR* 2004, 461.

X, *Justitie in vraag gesteld. Een kwalitatieve benadering vertrekkende vanuit de "justitiebarometer"*, Gent, Academia Press, 2005, 95-96, 105-106, 142, 196-170, 173-174, 198-201, 236-237, 245-246, 269-275, 297, 302-303, 310, 312, 318.

Websites

“Daling aantal verkeersongevallen en verkeersslachtoffers”,
www.belgium.be/nl/nieuws/2011/news_statistieken_verkeersongevallen_2010.jsp.

FOD Economie, “Verkeersongevallen 2008”, 1,
http://statbel.fgov.be/nl/binaries/pr145_nl_tcm325-81146.pdf.

FOD economie, “Verkeersongevallen 2009”,
http://statbel.fgov.be/nl/modules/pressrelease/statistieken/verkeer_en_vervoer/accidents_de_la_circulation_2009.jsp.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Verslag Armoedebestrijding 2008-2009, 55; “Verhaalbaarheid van de erelonen van de advocaat: naar een betere toegang tot justitie?”, 51,
www.armoedebestrijding.be/publications/verslag5/rap5_Uitoeffening_rechten_Verhaalbaarheid_NL.pdf.

www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1254_Het_recht_van_de_mensen.pdf.

<http://statbel.fgov.be>

www.advocaat.be/Page.aspx?genericid=

http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_bel_nl.htm.

Bijlagen

-Bijlage 1: Inkomensgrenzen juridische tweedelijnsbijstand

-Bijlage 2: Justitie in cijfers

Bijlage 1

INKOMENSGRENZEN

Cijfers geldig op 1 december 2012

Volledige kosteloosheid

max. € 928,00 netto/maand

Gedeeltelijke kosteloosheid

tussen € 928,00 en € 1.191,00 netto/maand

Volledige kosteloosheid

max. € 1.191,00 netto/maand

(= gezinsinkomen) + € 160,27 pp ten laste)

1 persoon = € 1.351,27 2 personen = € 1.511,54 3 personen = € 1.671,81

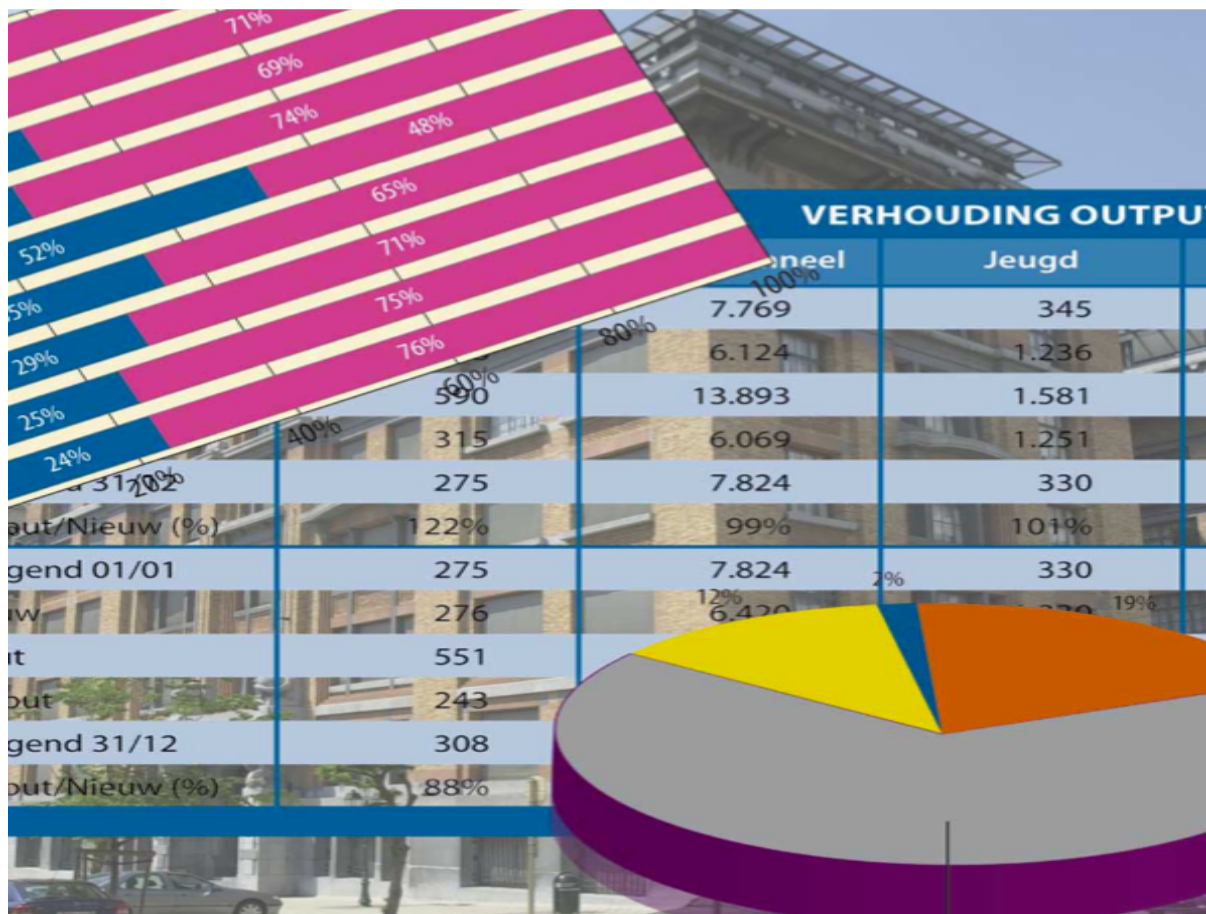
Gedeeltelijke kosteloosheid

tussen € 1.191,00 en € 1.454,00 netto/maand

(= gezinsinkomen) + € 160,27 pp ten laste ò

1 persoon = € 1.614,27 2 personen = € 1.774,54 3 personen = € 1.934,81

Bijlage 2

Justitie in cijfers 2011

INHOUD

Budget	4	Zonder gevolg geklasseerde zaken volgens motief van seponeren	38
Budget Justitie	5	Correctioneel parket	39
Medewerkers van de hoven en rechtbanken	6	Instroom, uitstroom en hangende zaken binnen de correctionele parketten	39
Magistraten	7	Type tenlastelegging van de correctionele zaken	40
Verhouding volgens jurisdictie	8	Evolutie tussen 2007 en 2010 van de afsluitende beslissingen	41
Verhouding volgens geslacht	9	Evolutie tussen 2007 en 2010 van de motieven tot seponering	42
Verhouding volgens taal	10	Jeugdparketten	45
Verhouding volgens leeftijd	11	Inleiding	45
In- en uitstroom	12	Belangrijke vaststellingen	45
Opdrachten buiten de magistratuur	13	Gedetailleerde cijfergegevens	45
Niet-magistraten die als personeelsleden van de rechterlijke orde gegroepeerd worden bij de magistratuur	13	Penitentiaire inrichtingen	51
Administratief personeel	14	Gevangenisbevolking	52
Verhouding volgens jurisdictie	15	Opsluitingen	54
Verhouding volgens geslacht	15	Invrijheidsstellingen	55
Verhouding volgens leeftijd	16	Toelichting bij de wijze van invrijheidsstelling	56
Verhouding volgens taal	17	De justitiehuizen in cijfers, ontwikkelingen sedert 1999	57
In- en uitstroom	17	De evolutie van de justitiehuizen in cijfers, bekeken vanuit hun opdrachten	58
Hoven en rechtbanken	18	Algemene evolutie van strafrechtelijke en burgerrechtelijke zaken	58
Zetel	19	Strafrechtelijke zaken	59
Vredegerechten	20	Burgerrechtelijke zaken	64
Politierechtbanken	21	Evolutie van het personeel van de justitiehuizen (buitendiensten) tussen 1999 en 2010	66
Rechtbanken van Koophandel	23	Nuttige adressen	
Arbeidsrechtbanken	24	Medewerkers	67
Rechtbanken van eerste aanleg	25		
Onderzoeksrechters	28		
Arbeidshoven	29		
Hoven van beroep	30		
Hof van Cassatie	33		
Openbaar Ministerie	34		
Politieparket	35		
Aantal zaken	35		
Index	36		

Zetel¹

“Elk jaar stijgt het aantal zaken dat ingeleid wordt bij de vredegerichten (+ 89% sinds 2000). De output volgt dezelfde trend maar ligt iets lager dan de input (+ 81%).”

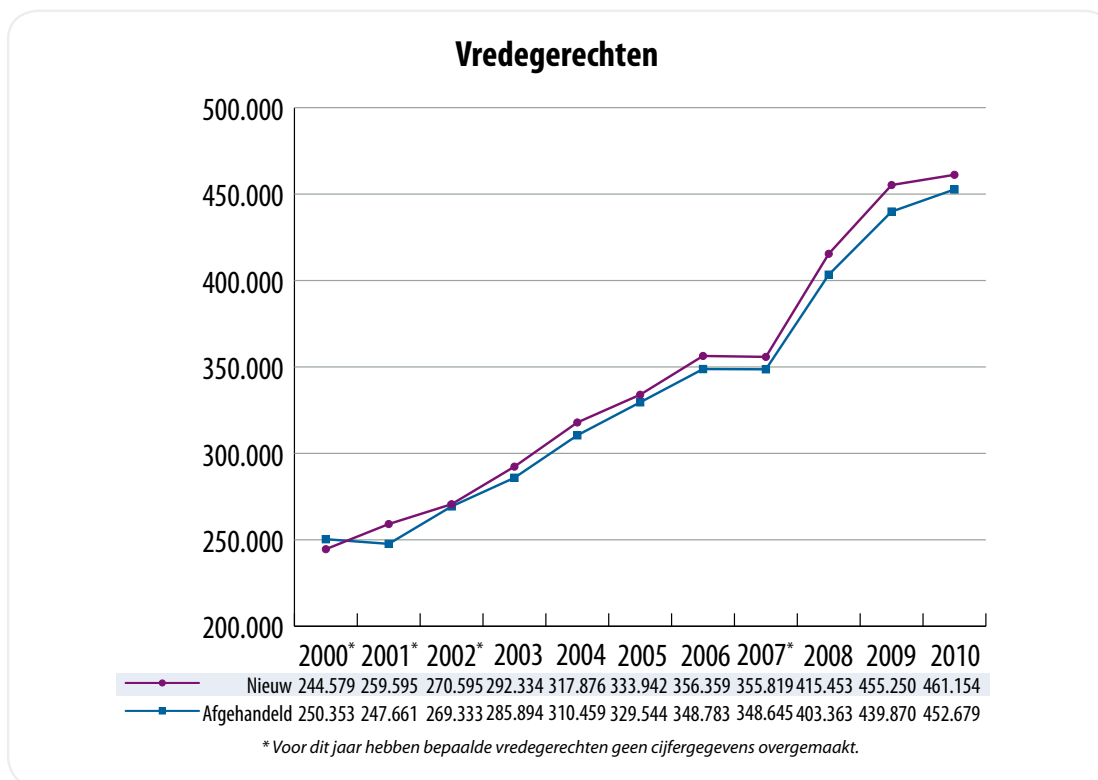
Deze analyse bespreekt in grote lijnen de activiteiten van de hoven en de rechtbanken (zetel). De tabellen en grafieken worden enkel gepresenteerd op nationaal niveau. Meer gedetailleerde cijfergegevens op arrondissementniveau vindt u in de jaarlijkse publicaties op volgende websites: www.justitie.belgium.be of www.vbsw-bpsm.be

Het Vast Bureau Statistiek en Werklastmeting (VBSW) werkt intensief aan de ontwikkeling van een eerste werklastmeetinstrument voor de hoven van beroep en de arbeidsrechtbanken. Voor de andere rechtsmachten wordt er prioriteit verleend aan de opbouw van relevante, betrouwbare en beschikbare activiteitenstatistieken. Momenteel zijn 5 projecten lopende betreffende de rechtbanken van eerste aanleg (correctionele-, burgerlijke- en jeugdzaken) en de arbeidshoven en –rechtbanken. Doelstelling is het op eenvoudige en efficiënte wijze ter beschikking stellen van cijfergegevens betreffende de input en de output (hangende, nieuwe en afgehandelde zaken). Hiertoe wordt intens samengewerkt met de rechtsmachten en wordt gebruik gemaakt van de statistische software SAS. Voor de hoven van beroep (burgerlijke en correctionele zaken) zijn deze cijfergegevens reeds beschikbaar.

Bij het project betreffende de arbeidsrechtbanken zijn er problemen bij de registratie van zaken betreffende de collectieve schuldenregeling. Hierdoor kunnen voor 2010 geen gegevens gepubliceerd worden die voldoende betrouwbaar zijn. We hopen tegen volgend jaar deze problemen te kunnen oplossen.

Vredegerechten²

Over de hele periode 2000-2010 is te merken dat de vredegerechten jaarlijks ongeveer evenveel zaken afhandelen als ze ingeleid krijgen. Daarnaast stellen we over de ganse lijn een samenhangende stijging van het aantal nieuwe en afgehandelde zaken vast. Ten opzichte van 2000 is het aantal nieuwe zaken in 2010 met 89% gestegen. Voor de output bedraagt dit een stijging van 81%.

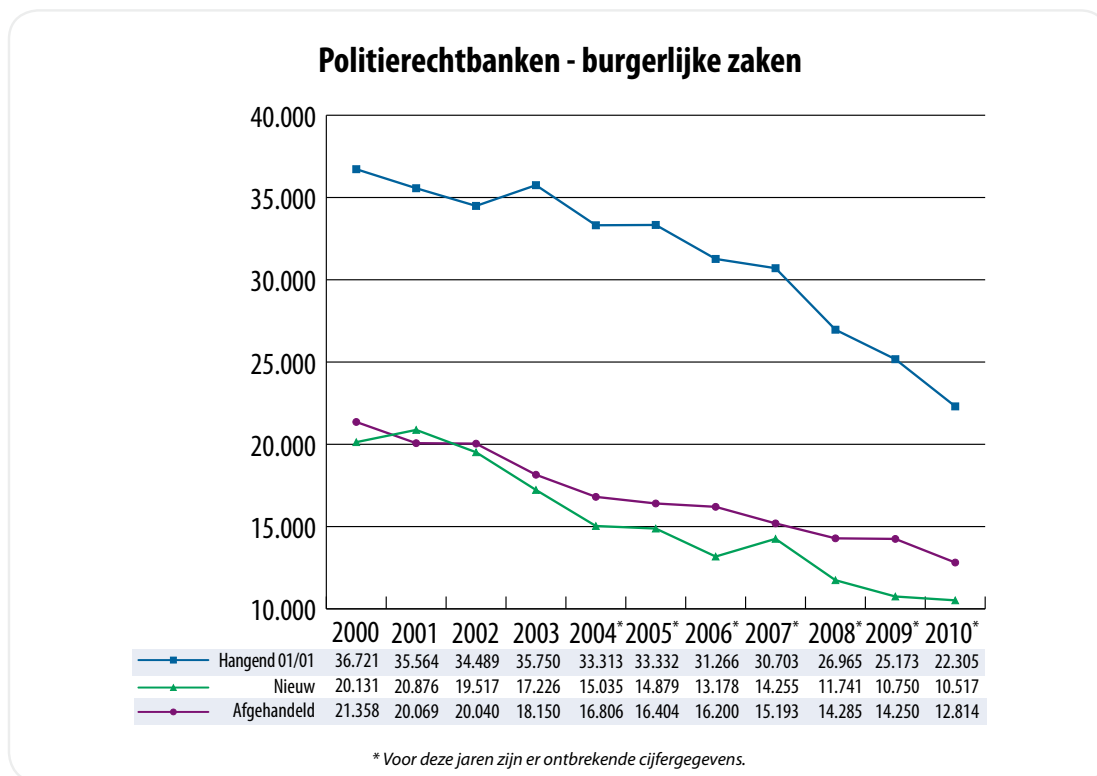

² Voor de statistische jaren 2000, 2001, 2002 en 2007 ontbreken er cijfergegevens.

Politierechtbanken

Burgerlijk³⁻⁴

De aantallen nieuwe en afgehandelde burgerlijke zaken liggen in het jaar 2010, met een verschil van respectievelijk - 48% en - 40%, beduidend lager dan in het jaar 2000. De verhouding tussen de nieuwe zaken en de output toont aan dat, met uitzondering voor 2001, er gemiddeld meer zaken worden afgehandeld dan ingeleid. Bijgevolg daalt het aantal hangende zaken merkbaar over de periode 2000-2010 (- 39%).

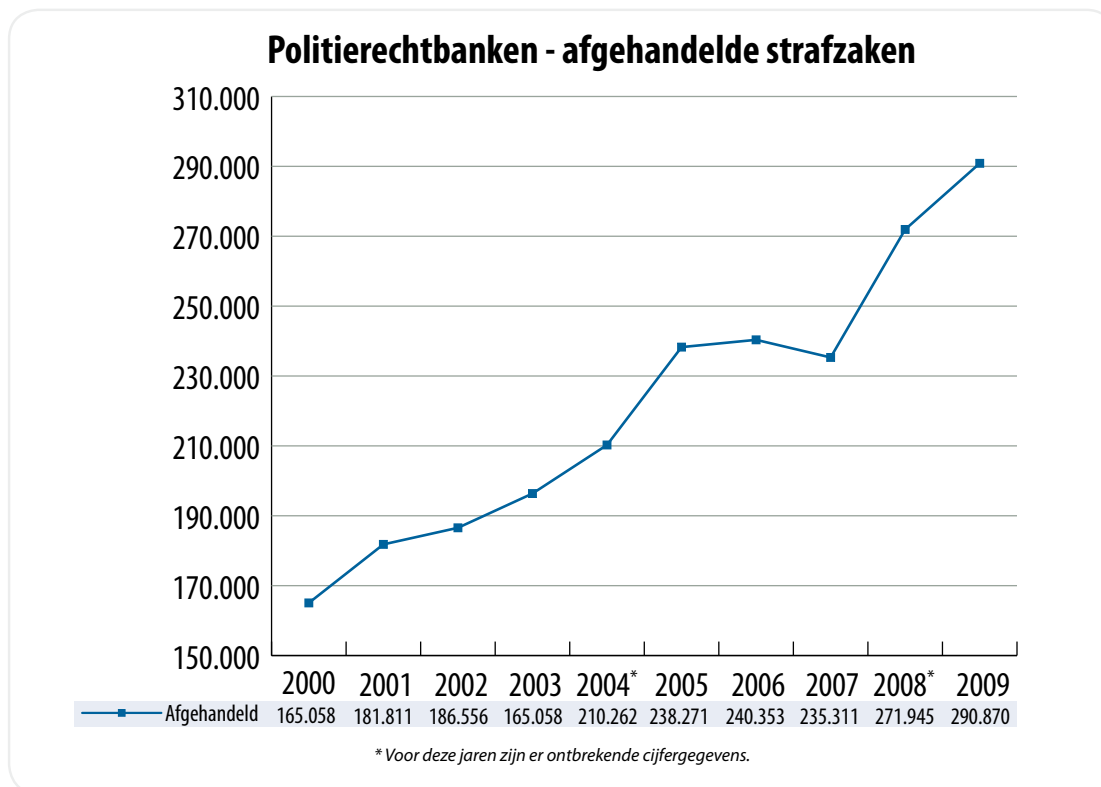

³ In 2004 zijn er geen gegevens voor Bergen.

⁴ Voor de politierechtbank van Vilvoorde zijn er in 2002 geen gegevens beschikbaar voor het aantal hangende zaken op 1 januari. Voor de politierechtbank van Eupen zijn er in 2004, 2005 en 2006 geen gegevens beschikbaar voor het aantal hangende zaken op 1 januari.

Strafrechtelijk⁵

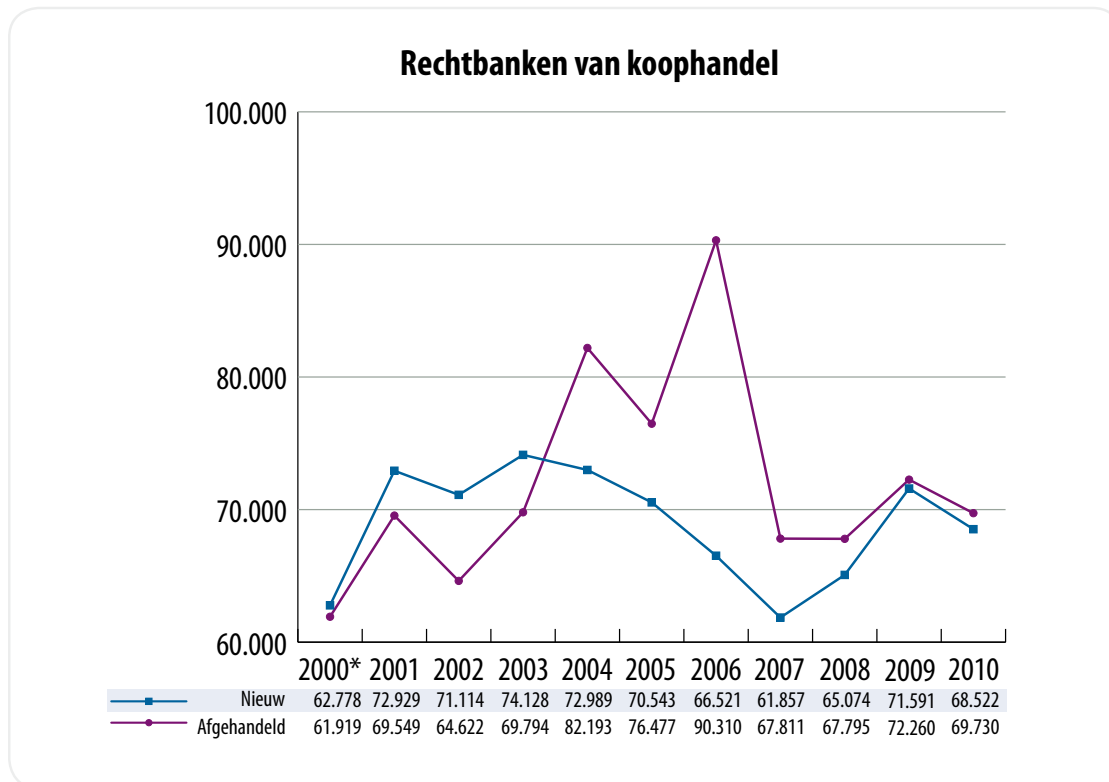
Op strafrechtelijk gebied worden steeds meer eindvonnissen uitgesproken. Het betreft een toename van 72% (van ongeveer 165.000 in 2000 tot ongeveer 285.000 in 2010). Daarentegen stabiliseert, in vergelijking met het voorgaande jaar, het aantal afgehandelde zaken in 2006, 2007 en 2010.

⁵ Voor de statistische jaren 2004 en 2008 zijn er ontbrekende cijfergegevens.

Rechtbanken van koophandel ⁶⁻⁷

Het effect van de wijziging in de procedure van het gerechtelijk akkoord in 2004 is over zijn hoogtepunt heen. In 2004 werden er in het arrondissement Charleroi 6.379 zaken weggelaten, hetgeen het hoog aantal afgehandelde zaken verklaart. In 2006 werden 46% meer zaken in de output gebracht dan in het jaar 2000. Van de opvallende stijging in 2004 van het aantal afgehandelde zaken ten opzichte van de nieuw ingeleide zaken is weinig meer te merken in 2009. In 2010 is er een lichte daling van zowel de nieuwe als afgehandelde zaken op te merken. Het aantal afgehandelde en nieuwe zaken ligt ongeveer even hoog als vóór de wijziging van het gerechtelijk akkoord.

* Voor het jaar 2000 zijn er ontbrekende cijfergegevens.

⁶ De cijfergegevens voor de rechtbanken van koophandel bevatten geen betwiste schuldvorderingen.

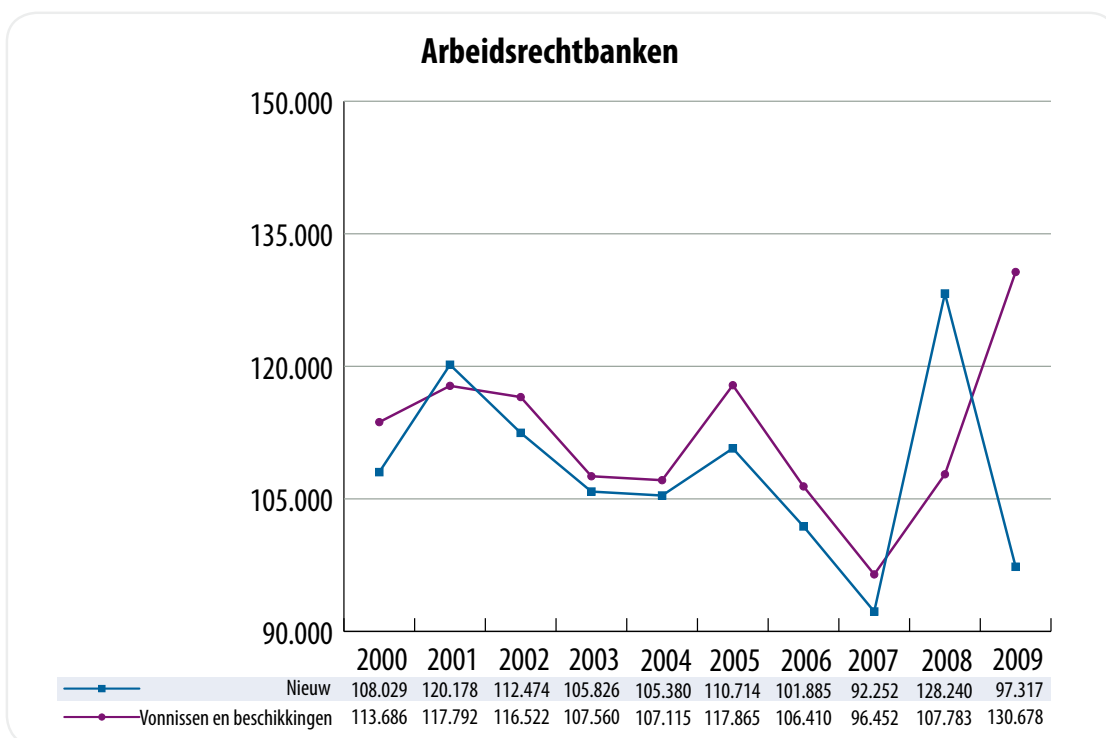
⁷ Voor het statistisch jaar 2000 zijn er ontbrekende cijfergegevens.

Arbeidsrechtbanken

In het kader van het project *Informatisering Statistiek Arbeidsrechtbanken - Ontwikkeling datawarehouse en webapplicatie* werd ontdekt dat de cijfergegevens betreffende de rubriek 'afgehandelde zaken' niet enkel eindvonnissen en -beschikkingen bevatten maar ook tussenvonnissen en andere beschikkingen. Bijgevolg werd de oude benaming 'afgehandelde zaken', die gebruikt werd in voorgaande edities van Justitie in Cijfers, gewijzigd in 'vonnissen en beschikkingen'. Dit nieuw inzicht impliceert ook dat het aantal afgehandelde zaken niet kan afgeleid worden uit deze cijfergegevens. Daartoe dienen de eerste resultaten van het lopende project afgewacht te worden.

Wat de gegevens betreft, kan voor het jaar 2008 een opmerkelijke toename van zowel nieuwe zaken als vonnissen en beschikkingen worden waargenomen. Vanaf 1 september 2008 werden alle zaken betreffende de collectieve schuldenregeling overgedragen van de rechtbanken van eerste aanleg naar de arbeidsrechtbanken. Deze extra bevoegdheid is een mogelijke verklaring voor de stijging. In 2009 stellen we vast dat het aantal nieuwe zaken zich, na de overdracht van een groot aantal zaken in 2008, min of meer heeft hersteld. Het totaal aantal vonnissen en beschikkingen blijft echter stijgen. Dit kan een gevolg zijn van het grote aantal beschikkingen inzake collectieve schuldenregeling.

Bij het project betreffende de arbeidsrechtbanken zijn er problemen bij de registratie van zaken m.b.t. de collectieve schuldenregeling. Hierdoor kunnen voor 2010 geen gegevens gepubliceerd worden die voldoende betrouwbaar zijn. We hopen tegen volgend jaar deze problemen te kunnen oplossen.

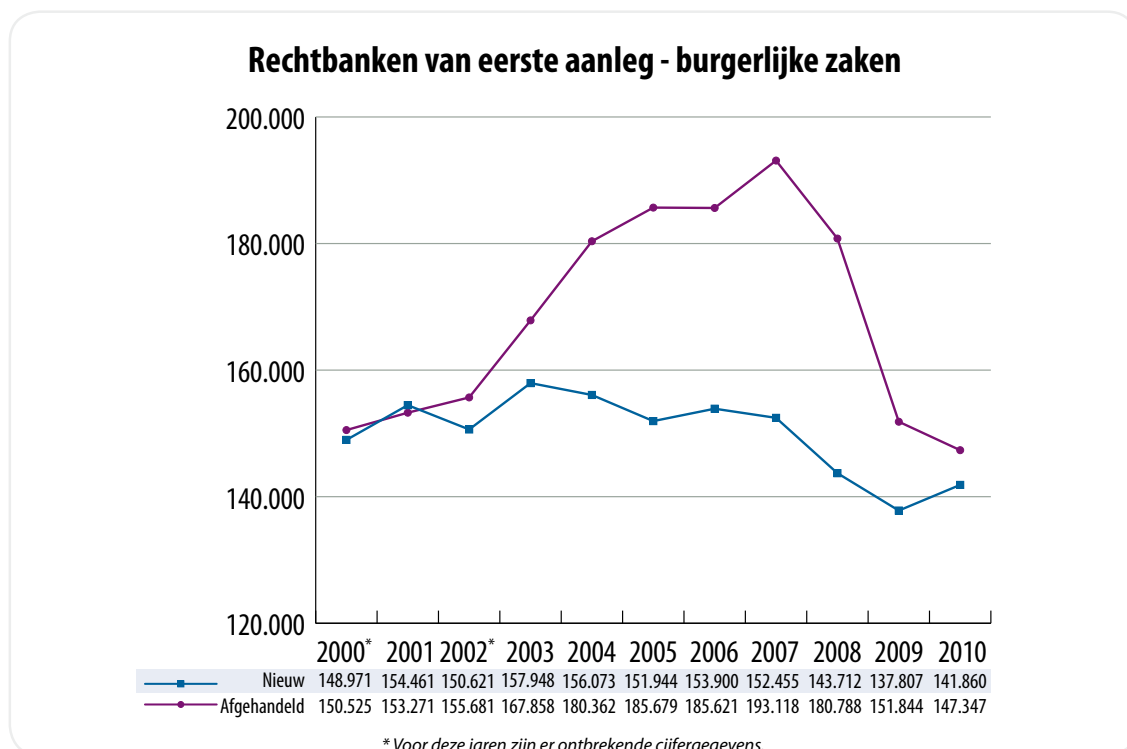

Rechtbanken van eerste aanleg

Burgerlijk⁸

In 2000 tot 2002 waren er ongeveer evenveel nieuwe als afgehandelde burgerlijke zaken. Vanaf 2003 neemt de verhouding tussen de output en het aantal nieuwe zaken merkbaar toe. Daar waar het aantal nieuwe zaken relatief constant blijft, stijgt het aantal afgehandelde zaken zeer sterk. In 2007 ligt dit aantal 28% hoger dan in 2000. Vanaf dan neemt men een sterke daling van het aantal nieuwe (- 10%) en het aantal afgehandelde zaken (- 21%) waar. Deze daling is te wijten aan een wetswijziging.

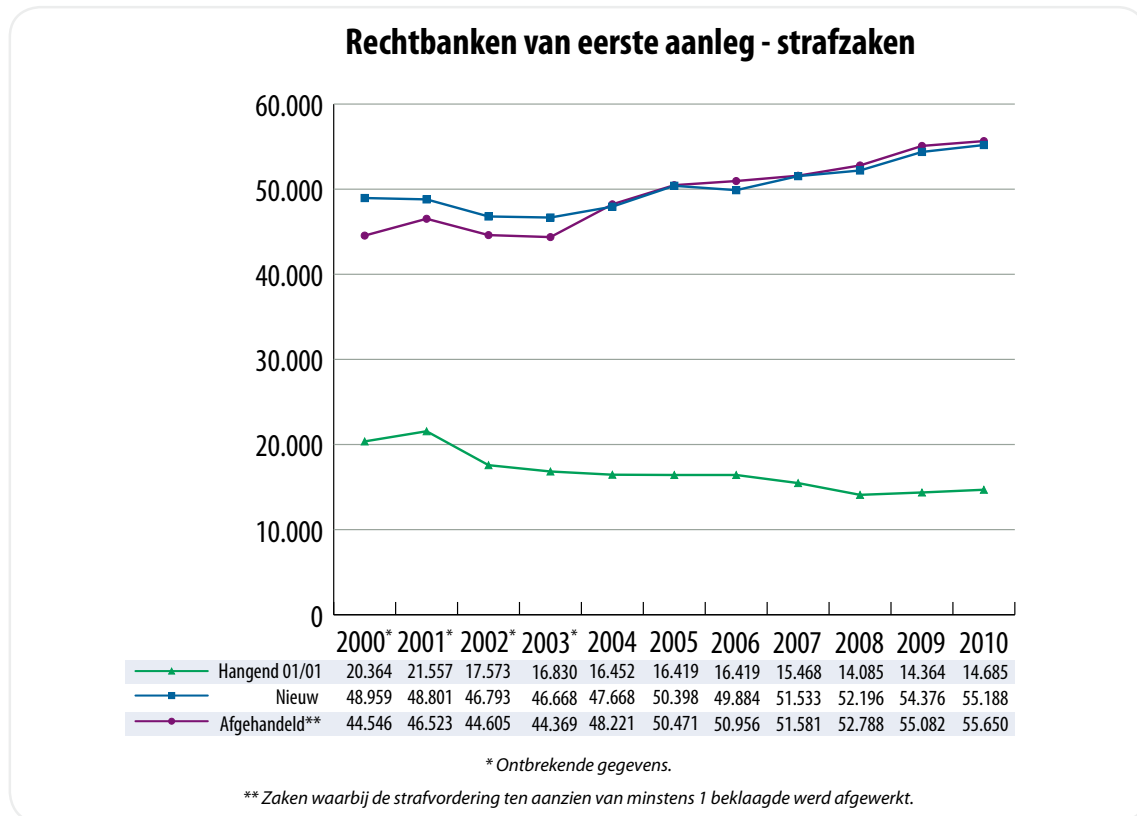
Vanaf 1 september 2007 zijn namelijk de arbeidsrechtbanken exclusief bevoegd voor de collectieve schuldenregelingen. De rechtbank van eerste aanleg (de beslagrechter) spreekt zich dus niet langer uit over deze materie. De hangende zaken werden pas vanaf 1 september 2008 overgedragen aan de arbeidsrechtbanken. Deze wetswijziging verklaart de belangrijke daling van het aantal beschikkingen uitgesproken door de beslagrechter in 2009. In 2010 lijkt het effect van de overgedragen bevoegdheid in verband met de collectieve schuldenregeling over zijn hoogtepunt heen te zijn. De duidelijk dalende trend in de afgehandelde zaken die vanaf 2007 waar te nemen is, stabiliseert zich in 2010. Ondanks deze daling worden er nog steeds meer zaken afgehandeld dan nieuwe zaken ingeschreven.

⁸ Voor de jaren 2000 en 2002 zijn er ontbrekende gegevens bij de nieuwe zaken. Hetzelfde geldt voor het jaar 2002 bij de afgehandelde zaken.

Strafrechtelijk⁹

Tot en met 2002 zien we een geleidelijke daling van het aantal nieuwe strafzaken, nadien neemt dit aantal terug toe. Opvallend is dat de output dezelfde trend volgt en dicht bij het aantal nieuwe zaken ligt. Het aantal hangende zaken neemt langzamerhand af en ligt in 2010 28% lager dan in 2000.

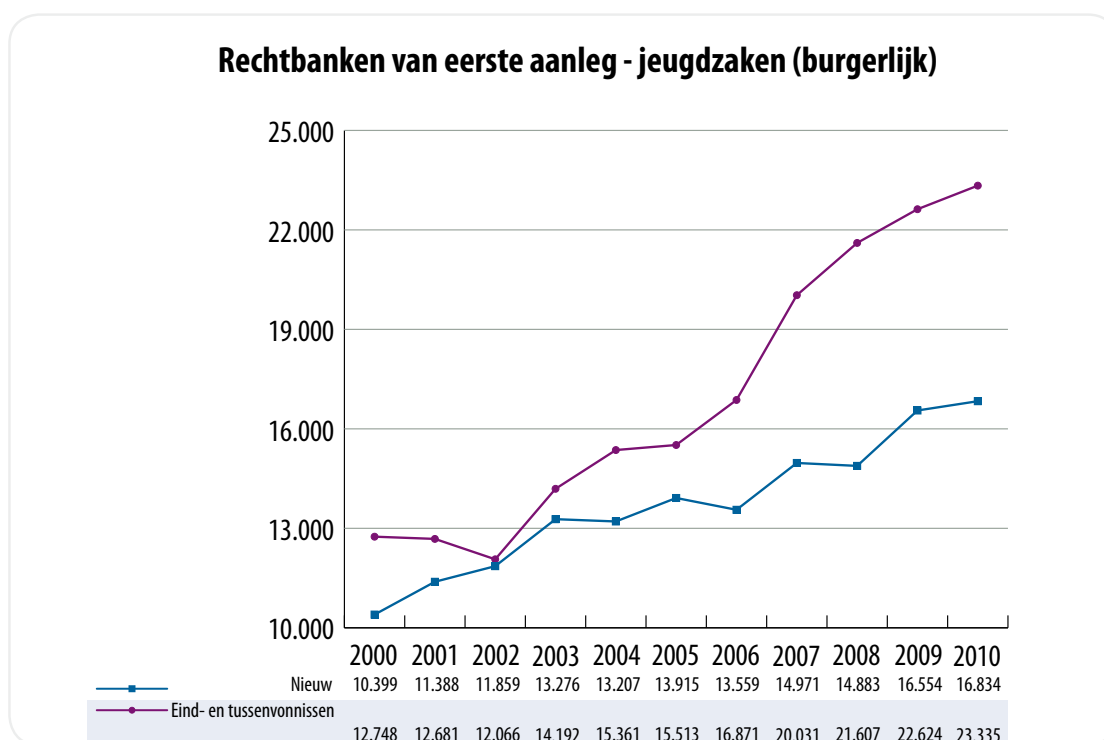

⁹ Arbeidszaken niet inbegrepen.

Jeugd (burgerlijk)¹⁰

Vanaf *Justitie in cijfers 2010* wordt in plaats van het aantal afgehandelde zaken, het aantal eind- en tussenvonnissen in rekening gebracht. De cijfers van deze en de vorige editie komen met andere woorden niet overeen met voorgaande edities. Deze verandering komt er omdat een groot verschil werd opgemerkt tussen het aantal eindvonnissen en het aantal tussenvonnissen uitgesproken door jeugdrechters (burgerlijke zaken) in Wallonië en Vlaanderen. De oorzaak van dit verschil werd teruggevonden in de perceptie binnen de jeugdrechtbanken over het feit of sedert de invoering van de blijvende saisine nog zaken via een eindvonnis kunnen worden afgesloten. Voor een grotere betrouwbaarheid van de statistieken werd daarom geopteerd voor deze verandering in telling van de cijfers. In de toekomst zal naar uniformiteit met betrekking tot de invoer van gegevens in de jeugdapplicatie worden gestreefd.

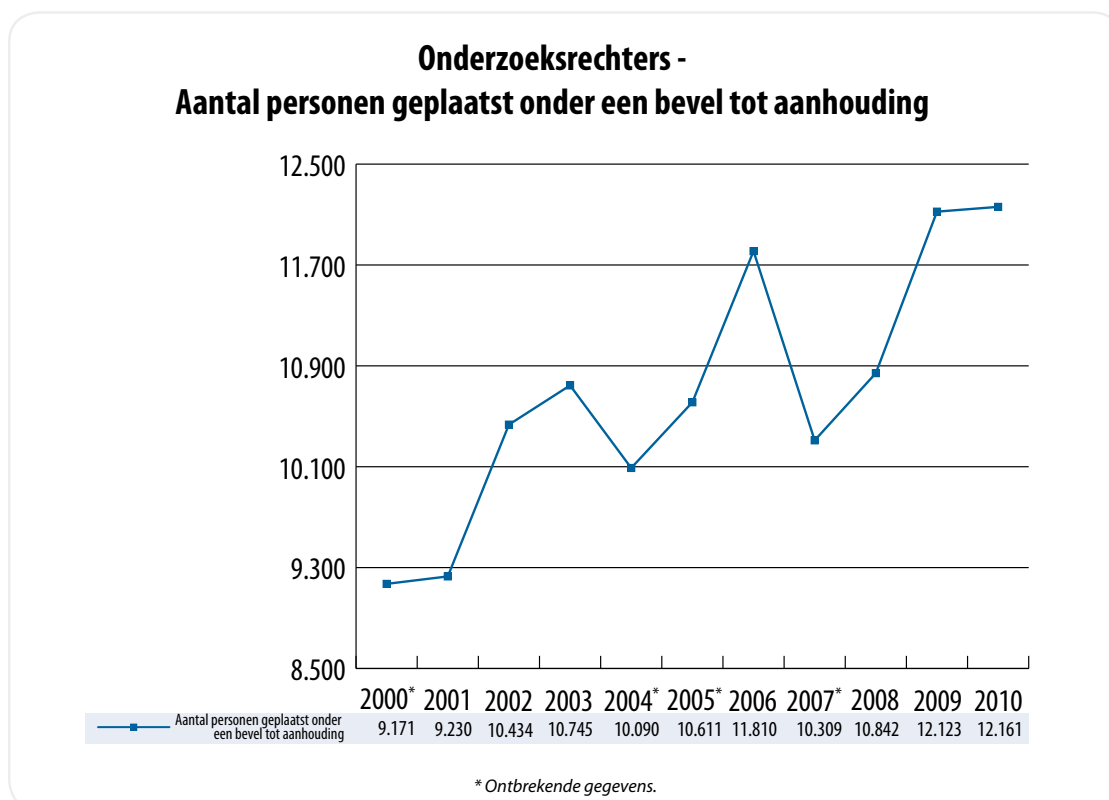
Voor de periode 2000-2010 wordt een sterke stijging opgetekend voor zowel de nieuwe zaken (+ 62%) als het aantal eind- en tussenvonnissen (+ 83%). De stijging van het aantal eind- en tussenvonnissen werd ingezet vanaf het jaar 2002. In vergelijking met 2009 wordt in 2010 een vermeerdering van 280 nieuwe zaken opgetekend, waardoor de stijging van de nieuwe zaken enigszins stabiliseert. Hierbij valt op te merken dat steeds vaker door partijen om de heropening van een zaak wordt gevraagd. Deze heropeningen worden echter momenteel niet als een nieuwe zaak geteld.

¹⁰ Voor de jaren 2003-2009 zijn er ontbrekende cijfergegevens.

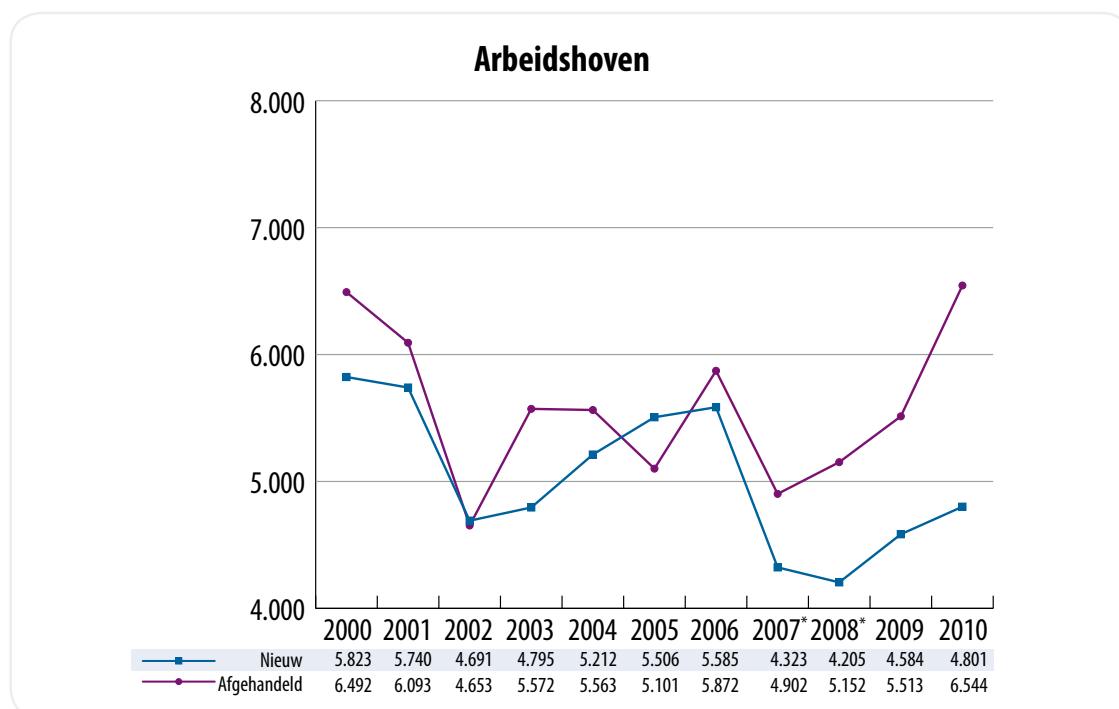
Onderzoeksrechters

Tussen 2000 en 2010 heeft het aantal personen geplaatst onder een bevel tot aanhouding een toename van 33% gekend. Het aantal is gegroeid van 9.171 personen in 2000 tot 12.161 personen in 2010. Deze bijna constante stijging werd tweemaal onderbroken, namelijk in 2004 en 2007, maar werd telkens het daaropvolgende jaar hernomen. De toename tussen 2009 en 2010 is echter zeer gematigd: 38 personen, m.a.w. 0,31%.

Arbeidshoven

In de periode 2000-2010 tekent het aantal nieuwe zaken een daling van 18% op (van 5.823 naar 4.801 zaken). De stijging in afgehandelde zaken, die zich vanaf 2008 manifesteert, blijft aanhouden waardoor het aantal afgehandelde zaken tot boven het niveau van het jaar 2000 uit stijgt. Beide rubrieken kennen een dieptepunt in 2002 en 2007. Uitgezonderd 2002 en 2005 werden er in elk jaar meer zaken afgehandeld dan ingeleid.

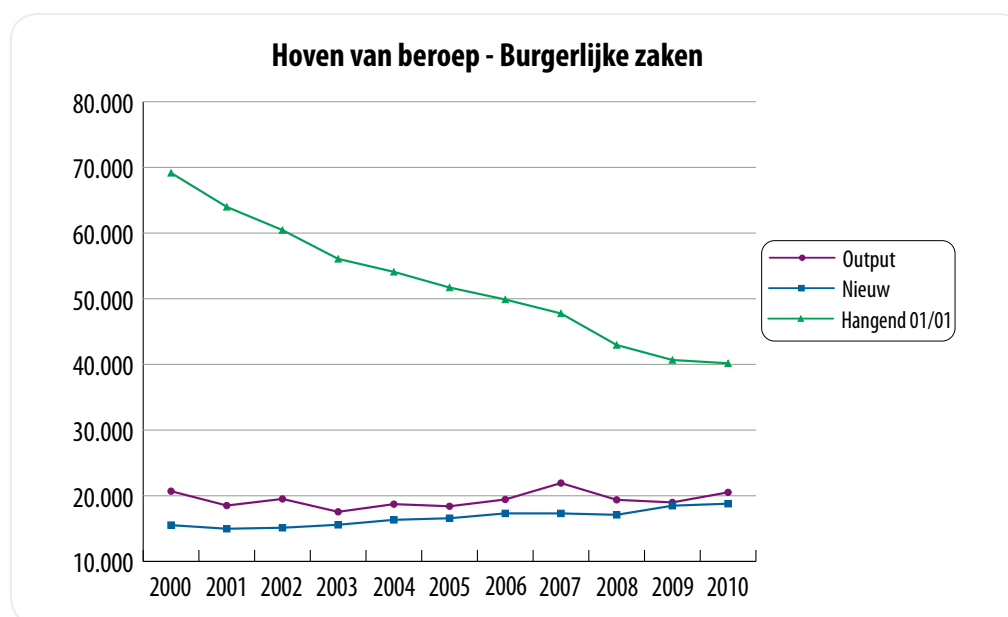
Hoven van beroep

Burgerlijk

Input, output en hangende zaken

Het aantal nieuwe zaken neemt constant toe tussen 2001 en 2006 (+ 15,5%), stagneert de 2 daaropvolgende jaren en kent een opvallende stijging vanaf 2009. De output varieert lichtjes, met een dieptepunt in 2003 en een opmerkelijke stijging in 2010, maar blijft steeds hoger dan het aantal nieuwe zaken. Over de volledige periode daalde het aantal hangende zaken (- 30.718 zaken¹¹, of - 44%). Deze trend is iets minder uitgesproken in de periodes 2003-2006 en 2008-2009 waarin de verhouding output/nieuw lager ligt. Dit percentage laat toe om vast te stellen dat er bijvoorbeeld in 2010 9% meer zaken afgehandeld dan ingeschreven werden.

VERHOUDING OUTPUT / NIEUW											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hangend 01/01	63.163	63.987	60.455	56.069	54.097	51.707	49.882	47.761	42.958	40.674	40.17
Nieuw	15.524	14.980	15.132	15.583	16.335	16.575	17.316	17.131	17.098	18.489	18.79
Input	84.687	78.967	75.587	71.652	70.432	68.282	67.198	64.892	60.056	59.163	58.96
Hangend 31/12	63.987	60.455	56.069	54.097	51.707	49.882	47.761	42.958	40.674	40.174	38.44
Output	20.700	18.512	19.518	17.555	18.725	18.400	19.437	21.934	19.382	18.989	20.52
Output / Nieuw (%)	133%	124%	129%	113%	115%	111%	112%	128%	113%	103%	109%

¹¹ Verschil tussen het aantal hangende zaken op 01/01/2000 en op 31/12/2010 (69.163-38.445).

Wijze van beëindiging

Gemiddeld wordt 74% van alle zaken beëindigd door een eindarrest. 21% van de zaken komt terecht in de output door middel van een weglating. Voegingen gebeuren bij 3% van de zaken.

OUTPUT												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddeld
Eindarrest	14.619	13.469	12.795	13.412	13.942	14.308	15.264	15.359	15.090	14.838	15.093	74%
Voeging	872	669	600	690	659	584	599	606	617	573	499	3%
Weglating	5.077	4.214	5.959	3.256	3.905	3.315	3.270	5.520	3.183	2.984	4.316	21%
Beschikking	93	115	116	131	169	153	266	401	440	535	542	1%
Verbroken ¹²	5	7	3	5	4	0	1	3	3	4	8	0%
Onbekend	35	41	47	64	47	46	47	56	49	58	63	0%
TOTAAL	20.701	18.515	19.520	17.558	18.726	18.406	19.447	21.945	19.382	18.992	20.521	100%

Eindarresten

Tot en met 2002 daalt het totaal aantal eindarresten opvallend. Nadien stijgt dit aantal geleidelijk tot in 2007. Om vervolgens licht af te nemen in 2008 en 2009. Het dieptepunt in 2002 weerspiegelt zich niet in de totale output, omdat in datzelfde jaar het aantal weglatingen heel hoog is. Tot 2004 bleef de gemiddelde duur ongeveer gelijk. Vanaf 2004 is de gemiddelde duur echter gedaald (van 1.042 dagen in 2004 tot 676 dagen in 2010).

Weglatingen

Enkel de zaken die sedert drie jaar op de rol zijn ingeschreven en waarvan de debatten geen aanvang hebben genomen of sinds drie jaar niet zijn voortgezet, worden voor ambtshalve weglating in aanmerking genomen. In vergelijking met de andere jaren is het aantal weglatingen bijzonder hoog in 2000, 2002, 2007 en 2010.

Strafrechtelijk

In samenwerking met de hoven van beroep werd in 2007 gestart met de aanmaak van een uniforme en geïnformatiseerde SAS statistiek. De allereerste cijfergegevens (correctionele griffie en kamer van inbeschuldigingstelling) betreffen het jaar 2008 en werden begin 2010 gepubliceerd.

De tabel wordt enkel gepresenteerd op nationaal niveau. Meer gedetailleerde cijfergegevens vindt u in de publicaties op de volgende sites: www.justitie.belgium.be of www.vbsw-bpsm.be

De volgende tabel geeft de input en de output weer voor de jaren 2008 tot en met 2010. Er werd een onderverdeling gemaakt op basis van de 5 categorieën van zaken zoals die in het registratiesysteem van de hoven worden gehanteerd¹³.

¹² Een verbroken tussenarrest maakt een einde aan de zaak.

¹³ De cijfergegevens zijn gebaseerd op de extractie van juni 2010 en kunnen licht afwijken van onze jaarlijkse publicaties. Elke extractie van data is namelijk een momentopname.

VERHOUDING OUTPUT / NIEUW								
	Categorie	Sociaal	Correctioneel	Jeugd	Totaal	KI sociaal	KI	Totaal KI
2008	Hangend 01/01	321	7.901	278	8.500	6	1.477	1.483
	Nieuw	295	5.958	1.214	7.467	35	11.047	11.082
	Input	616	13.859	1.492	15.967	41	12.524	12.565
	Output	284	6.090	1.147	7.521	32	11.129	11.161
	Hangend 31/12	332	7.769	345	8.446	9	1.395	1.404
	Output/Nieuw (%)	96%	102%	94%	101%	91%	101%	101%
2009	Hangend 01/01	332	7.769	345	8.446	9	1.395	1.404
	Nieuw	258	6.124	1.236	7.618	30	11.855	11.855
	Input	590	13.893	1.581	16.064	39	13.250	13.289
	Output	315	6.069	1.251	7.635	33	11.835	11.868
	Hangend 31/12	275	7.824	330	8.429	6	1.415	1.421
	Output/Nieuw (%)	122%	99%	101%	100%	110%	100%	100%
2010	Hangend 01/01	275	7.824	330	8.429	6	1.415	1.421
	Nieuw	276	6.420	1.330	8.026	30	11.535	11.565
	Input	551	14.244	1.660	16.455	36	12.950	12.986
	Output	243	6.113	1.265	7.621	35	11.642	11.677
	Hangend 31/12	308	8.131	395	8.834	1	1.308	1.309
	Output/Nieuw (%)	88%	95%	95%	95%	117%	101%	101%

In 2010 werden er in de correctionele kamers minder zaken afgehandeld dan ingeleid (95%). Bijgevolg stijgt het aantal hangende zaken.

Bij de kamer van inbeschuldigingstelling stellen we het omgekeerde vast. Daar daalt het aantal hangende zaken tussen 2009 en 2010 (1.404 eind 2008, 1.421 eind 2009, 1.309 eind 2010).

Hof van Cassatie

In 2010 werden 3.486 nieuwe zaken ingeleid (waarvan 1.995 Nederlandstalige en 1.491 Franstalige) en 3.265 arresten uitgesproken (waarvan 1.810 Nederlandstalige en 1.455 Franstalige). Eind 2010 waren er nog 1.893 hangende zaken (waarvan 1.059 Nederlandstalige en 834 Franstalige).

De trend van een stijgende instroom van nieuwe zaken heeft zich ook in 2010 doorgezet. Het totaal aantal nieuwe zaken steeg met 10%. Deze stijging geldt nagenoeg voor alle materies. Zij is het meest uitgesproken voor de strafzaken, in het bijzonder de Nederlandstalige strafzaken en voor de Franstalige burgerlijke zaken. Enkel in fiscale zaken valt een lichte daling te noteren. Het aantal uitgesproken arresten steeg eveneens, maar niet in dezelfde mate zodat niet kon worden belet dat de voorraad van de nog te behandelen zaken is toegenomen. Ondanks deze stijging, slaagt het Hof er nog steeds in een verlenging van de doorlooptijden af te wenden.

In 2010 werden 748 nieuwe C-zaken ingeleid (d.i. civielrechtelijke, handelsrechtelijke, bestuursrechtelijke en publiekrechtelijke zaken) en 716 arresten uitgesproken in deze materies. Er werden 144 nieuwe fiscale zaken ingeleid en 171 arresten uitgesproken. Voor de strafkamers werden 2.068 zaken ingeleid en 1.944 arresten uitgesproken. Er werden 216 nieuwe sociale zaken ingeleid en 128 arresten uitgesproken.

